

KORKEILLA KANKAILLA, LEHTOISILLA RANTAMAILLA - Saarijärven reitin maisemanhoitosuunnitelma, Saarijärvi

PAULA RANTANEN
Mahdollisuutena maisema, MAMA -hanke

KORKEILLA KANKAILLA, LEHTOISILLA RANTAMAILLA

- Saarijärven reitin maisemanhoitosuunnitelma, Saarijärvi

Paula Rantanen

Mahdollisuutena maisema, MAMA -hanke

Valokuvat: Paula Rantanen, ellei erikseen mainintaa

Piirrookset: Paula Rantanen

Taitto: Piia Viikari

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy 2015

ISBN 978-952-93-5039-1 (nid.)

ISBN 978-952-93-5040-7 (PDF)

Julkaisu on saatavilla verkosta osoitteessa <http://keski-suomi.maajakotitalousnaiset.fi/palvelut/julkaisut>

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	SUUNNITTELUMENETELMÄT	6
3	SUUNNITTELUALUEEN SIJAINTI.....	7
4	MAISEMARAKENNE	9
4.1.	LUONNONYMPÄRISTÖ.....	10
4.1.1.	<i>Kallioperä ja topografia</i>	<i>10</i>
4.1.2.	<i>Vesistöt.....</i>	<i>11</i>
4.1.3.	<i>Eliöstö.....</i>	<i>12</i>
4.1.4.	<i>Suojelualueet.....</i>	<i>13</i>
4.2.	KULTTUURIYMPÄRISTÖ	12
4.2.1.	<i>Kylien asutuksen ja maanviljelyn historiaa</i>	<i>13</i>
4.2.2.	<i>Tiestön historiaa.....</i>	<i>15</i>
5	KAAVOITUSTILANNE	17
5.1.	MAAKUNTAKAAVA	17
5.2.	SAARIJÄRVEN REITIN RANTAOSAYLEISKAAVA, OSA I.....	17
5.3.	SAARIJÄRVEN PIENVESISTÖJEN RANTAOSAYLEISKAAVA	18
6	ELINKEINORAKENNE JA KYLÄTOIMINTA	19
7	MIKSI MAISEMANHOITO ON TÄRKEÄÄ?	20
8	YLEISET HOITO-OHJEET	21
8.1.	REUNAVYÖHYKKEIDEN JA METSÄSAAREKKEIDEN HOITO	21
8.2.	L AidunnuS	22
8.2.1.	<i>Laidunpankki apuna hoidon järjestämisessä.....</i>	<i>23</i>
8.3.	NIIITTO	23
8.4.	KULOTUS.....	23
8.5.	MAISEMARAIVAUS.....	24
8.5.1.	<i>Tienvarsimaisemat.....</i>	<i>25</i>
8.5.2.	<i>Rantamaisemat.....</i>	<i>25</i>
8.6.	SUOJELLUT RANTA-ALUEET.....	26
8.7.	PUUKUJAN UUDISTAMINEN	26
8.8.	VIERASLAJIESIINTYMÄT	27
8.9.	RAKENNUSPERINTÖ JA SEN HOITO	28
8.10.	MUINAISJÄÄNNÖKSET JA NIIDEN HOITO.....	30
9	MAISEMA-ANALYYSI	32
9.1.	MAISEMASSA TÄRKEÄT PELTOAUKEAT.....	32
9.2.	MAISEMASSA TÄRKEÄT METSÄALUEET	33

10	SUUNNITTELUKOHTEET HOITO-OHJEINEEN.....	36
	10.1. LÄNSI-KALMARI JA KALMARI.....	36
	10.2. KOSKENKYLÄ , LEHTOLA JA MUIITTARI	50
	10.3. MAHLU, RIEKKO JA HÄNNILÄ	74
11	MAISEMAN- JA LUONNONHOIDON RAHOITUS	82
	11.1. MAATALOUDEN YMPÄRISTÖTUEEN YMPÄRISTÖKORVAUSSOPIMUS.....	82
	11.2. KESTÄVÄN METSÄTALOUDEN TUKI (KEMERA)	82
	11.2.1. <i>METSO-ohjelma ja luonnonhoito</i>	96
12	AVUSTUKSET RAKENNUSPERINNÖN HOITOON	83
	12.1. RAKENNUSPERINNÖN HOITOAVUSTUKSET	83
	12.2. ENTISTÄMISAVUSTUKSET	83
	12.3. SEURANTALOAVUSTUS	83
13	TUKI MUINAISJÄÄNNÖSALUEIDEN HOITOON	84
14	MAISEMA-ALUEEN (MAISEMANHOITOALUEEN) PERUSTAMINEN	84
15	MAISEMAN HYÖDYNTÄMINEN MATKAILUN EDISTÄMISESSÄ.....	85
	15.1. SUUNNITTELUALUEEN MAISEMAN TUOTTEISTUSVINKKEJÄ.....	85
	15.1.1. <i>Virkistysalueet ja reitit lähistöllä</i>	85
	15.1.2. <i>Runoilijan ja maalareiden maisemissa</i>	87
	15.1.3. <i>Vallit ja tykkitie</i>	88
16	KIRJALLISUUS.....	90
17	LISÄTIETOA	94

I JOHDANTO

Maaseudun kulttuuriympäristö koostuu monesta osasesta. Siihen kuuluvat maatalouden muovaamat maisemat, rakennukset ja rakenteet, muinaismuistot sekä perinnemaisemat. Vanhakanntaisen maatalouden muovaamat perinnemaisemien luontotyypit – kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet – ovat monimuotoisimpia luonnonympäristöjämme. Näiden perinnebiotooppien lajirikkaus perustuu jatkuvaan hoitoon, laidunnukseen tai niittoon. Laidunnus säilyttää maisemat avoimina, ja on hyödyksi monenlaisille luontotyypeille.

Mahdollisuutena maisema (MAMA) on ylimaakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on sekä turvata että edistää maaseutumaiseman ominaispiirteiden ja maatalousalueiden luonnon biologisen monimuotoisuuden säilymistä Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa. Hankkeen hakijana ja hallinnoijana toimii ProAgria Etelä-Savo/ Maa- ja kotitalousnaiset ja osatoteuttajina ProAgria Keski-Suomi/ Maa- ja kotitalousnaiset sekä Etelä-Savon ja Keski-Suomen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Toteuttamisaika on 1.2.2013–28.2.2015.

MAMA-hankkeella halutaan lisätä maaseutumaiseman arvostusta sekä innostaa maanomistajia, viljelijöitä, yhdistyksiä, yrityksiä ja muita toimijoita hoitamaan maisemaa ja luonnon monimuotoisuutta maaseudulla. Yhtenä toimenpiteenä MAMA-hankkeessa on käytännönläheisten maisemanhoitosuunnitelmien laatiminen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaille maisema-alueille. Tämä Saarijärven reitin maisemanhoitosuunnitelma on yksi niistä.

Suunnitelman on laatinut projektisuunnittelija, FM ekologi *Paula Rantanen* Keski-Suomen maa- ja kotitalousnaisista/ ProAgria Keski-Suomesta. Suunnittelutyössä ovat olleet apuna Keski-Suomen ELY-keskuksen ylitarkastaja *Liisa Horppila-Jämsä*, projektisuunnittelija *Elina Lehtinen*, ylitarkastaja *Auvo Hamarus*, biologi *Johanna Hallman*, kosteikko- ja vesistöasiantuntijoina projektisuunnittelijat *Ilona Helle* ja *Asta Vaso* sekä perinnebiotooppeja inventoimassa *Emma-Liina Marjakangas* ja *Joonas Ikävalko*. Rakennusperinnön arvojen ja hoidon suunnittelun tiedoista on kiittäminen amanuenssi *Päivi Anderssonia* Keski-Suomen museosta ja arkkitehti *Liisa Bergiusta* Keski-Suomen ELY-keskuksesta. Suunnittelutyöhön ovat lisäksi vaikuttaneet ennen kaikkea *Kalmarin* ja *Lehtolan kylien asukkaat*, lämmin kiitos heille kaikille!

2 SUUNNITTELUMENETELMÄT

Suunnitelmaan on koottu Saarijärven reitin vesistöä ympäröivän alueen maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita: visuaalisesti maisemassa tärkeitä kohteita, tilojen erityistukikelpoisia kohteita sekä joitain keskeisillä paikoilla olevia kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaita rakennuksia. Kohteiden hoidolla on merkitystä luonnon monimuotoisuudelle, maisemalle ja myös vesiensuojelulle. Lisäksi suunnitelman maisema-analyysikartassa on osoitettu alueen maisemallisesti merkittävät peltoalueet, metsänreunat ja kaukomaisemassa tärkeät metsälakialueet ja tärkeät näkymät. Kalmarin alueella tehtiin maastotöitä yhdessä TARKKA! -hankkeen kanssa, jossa selvitettiin alueen mahdollisia suojavyöhykealueita ja kosteikkojen paikkoja.

Kohteiden sisällyttäminen suunnitelmaan on vapaa-ehtoista maanomistajille ja aluevalinnoista on keskusteltu maanomistajien kanssa. Suunnitelma ei velvoita omistajia, viljelijöitä tai yhdistyksiä hoidon toteuttamiseen, mutta kannustaa siihen kaikkia osapuolia. Tilakäyntien yhteydessä on herännyt monia kysymyksiä maisemanhoidosta ja tukimuodoista, joihin on pyritty vastaamaan tässä suunnitelmassa mahdollisimman kattavasti.

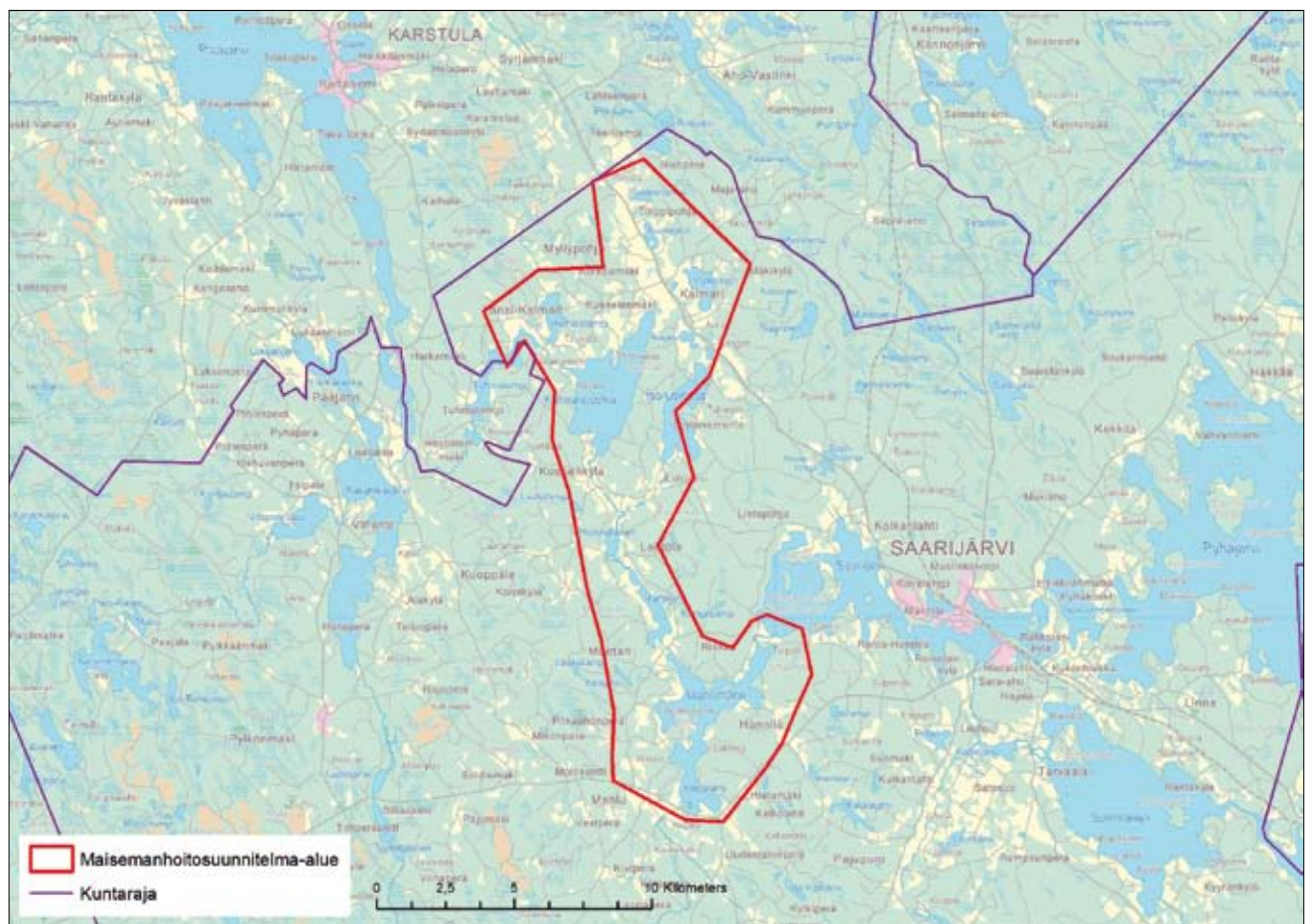
Saarijärven reitille on tehty aiemmin useita erilaisia maaseudun kulttuuriympäristöön liittyviä selvityksiä, kuten Saarijärven reitin rantaosayleiskaavan 1996 selvitykset: Saarijärven reitin kulttuurimaisemaselvitys 1994, Saarijärven reitin vesistöselvitys 1994, Saarijärven reitin luonto- ja maisemaselvitys 1994. Lisäksi muita selvityksiä alueelta ovat: Kalmarin ympäristön suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma 2003, Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden (LUMO) yleissuunnitelma 2004 ja Saarijärven kulttuuriympäristöohjelma Paavon portilta Palavasalmelle 2007. Lisäksi monille alueen kylille on tehty kyläsuunnitelmia 2000-luvun alkupuolella. Tässä Saarijärven reitin maisemanhoitosuunnitelmassa on käytetty aiempia suunnitelmia taustamateriaalina ja päivitetty niissä esitettyjä maaseudun luonnon monimuotoisuuskohteiden ja rakennetun kulttuuriympäristön kohteiden tietoja ja rahoitusmahdollisuuksia tähän päivään.

Suunnittelun alkuvaiheessa järjestettiin infotilaisuudet suunnittelusta Kalmarissa 22.4.2014, Lehtolassa 25.4.2014 ja Mahlulla 28.4.2014 joissa koottiin kartalle ylös kyläläisten mielestä maisemanhoitoa kaipaavia kohteita sekä kyläläisten mielimaisemia. Lehtolan kylällä järjestettiin lisäksi kyläkävely, jossa keskusteltiin Lehtolan ja Koskenkylän maisemasta ja sen muutoksesta. Lisäksi suunnittelusta on tiedotettu paikallislehdissä.

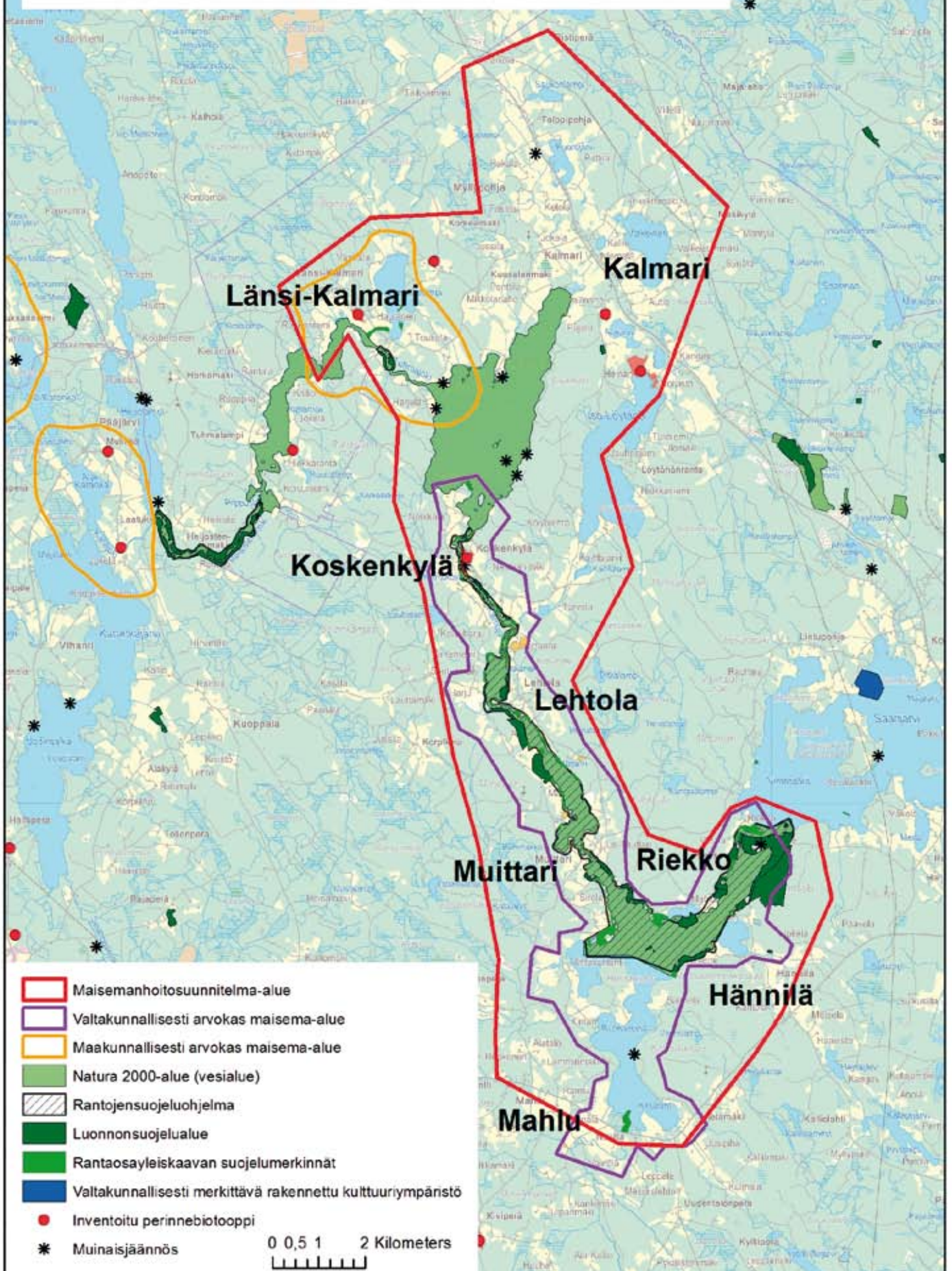
Suunnittelun tausta-aineistona on käytetty myös kaava-aineistoa, inventointiaineistoja, muinaisjäännösrekisteriä, Natura 2000 -alue rekisteriä, kirjallisuutta kuten kyläkirjoja sekä maastotöiden yhteydessä kerätystä valokuva-aineistoa sekä yksittäisten maanomistajien ja viranomaisten antamista haastattelutietoja. Kartoissa on käytetty Maanmittauslaitoksen taustakarttasarjan 2014 ja peruskarttarasterin 2014 aineistoa, Suomen ympäristökeskuksen OIVA -ympäristö- ja paikkatietopalvelun aineistoa: Suojellut alueet ja Luonnon virkistysmahdollisuudet, Korkeusvyöhykerasteri ja Vinovalovarjorasteri sekä Museoviraston Kulttuuriympäristön tietojärjestelmän kiinteät muinaisjäännökset (INSPIRE-aineisto) aineistoa.

3 SUUNNITTELUALUEEN SIJAINTI

Suunnittelualue kattaa Saarijärven vesistöreitinvareilla olevat Länsi-Kalmarin, Kalmarin ja Lehtolan (sis. Koskenkylä, Muittari ja Riekkö) kylät sekä osittain Mahlun ja Hännilän kylät. Pohjana suunnittelualueen rajauksessa on Saarijärven reitin kulttuurimaisemat - valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (*Valtioneuvoston periaatepäätös 1995*) sekä Länsi-Kalmarin maakunnallisesti arvokas maisema-alue. Lisäksi suunnitelmaan on sisällytetty Kalmarin alue, joka muodostaa yhdessä aiempien rajausten kanssa yhtenäisen kulttuurimaisemakokonaisuuden. Maisemanhoitosuunnitelman suunnittelualueen pinta-ala on n. 12300 ha (123 km²).

Suunnittelun alueen maisema- ja kulttuuriympäristöarvot

4 MAISEMARAKENNE

Saarijärven reitti kuuluu maisemamaakuntajaon mukaan Itäisen Järvi-Suomen alueeseen, Keski-Suomen järvisuutuun, tarkemmin Saarijärven reitin vesistö ja viljelymaat -osa-alueeseen. Tälle alueelle on tyypillistä, että vesistöt ja tiet ovat ohjanneet asutuksen sijoittumista ja leviämistä. Ensimmäiset viljelykset on raivattu vesistöjen läheisiin hiesulaaksoihin rannoille ja harjujen liepeille. Lännen puolelta Saarijärven reitti rajautuu Suomenselän alueeseen. (Muhonen 2005).

Saarijärven reitin maisemalle ominaista on metsäisten mäkien, rantapeltojen ja lehtojen, suurien järvi- ja polveilevien vesireittien vaihtelu mosaiikkimaisesti. Vesi on reitin maisemassa keskeinen elementti. Vesistöt ovat suuntautuneet luode-kaakko- ja pohjois-eteläsuuntaisesti kallioperän murros- ja linjojen mukaisesti. Maisemakuvaa hallitsevat vahvasti myös mänty- ja kuusivaltaiset metsät. Peltojen ympärillä esiintyy jonkin verran myös lehti- ja sekametsää muistona kaskitaloudesta. Viljelyalueet ovat keskittyneet lähinnä järvien ja jokien rannoille ja laaksoihin, kuten Lehtolan kylälle ja Länsi-Kalmarin Tuhmajoen varrelle. Kalmarin kylä peltoineen on muodostunut tiiviiksi omaksi alueekseen harjun päälle tien 13 varrelle. (Kuitunen ym. 1994, Lahmala 1994, Lehtonen & Lahtinen 2004, Muhonen 2005, Saarijärven kaupunki 2004, Silén 2007, Virola 2004).

Saarijärven pitäjä.

Saarijärvi on Keski-Suomen kauneimpia pitäjiä. Se eroaa suuresti muiden pitäjien luonnosta; se on näet suuremmoisempaa, jylhempää ja vakavampaa, kuin minkään muun pitäjän luonto. Sen vaikuttama luonnon ihailu ihmisessä on valtava ja syvä. Siellä Saarijärven saloilla, jos missään, tuntee olevansa Suomen sydämessä ja runollisuuden eroitussa, salaisessa kotimaassa.

Saarijärven luonto on kauttaaltaan kaunista. Siellä uudistuu kaikkialla samantapainen kuva eteemme, joskin vaihtelevana.

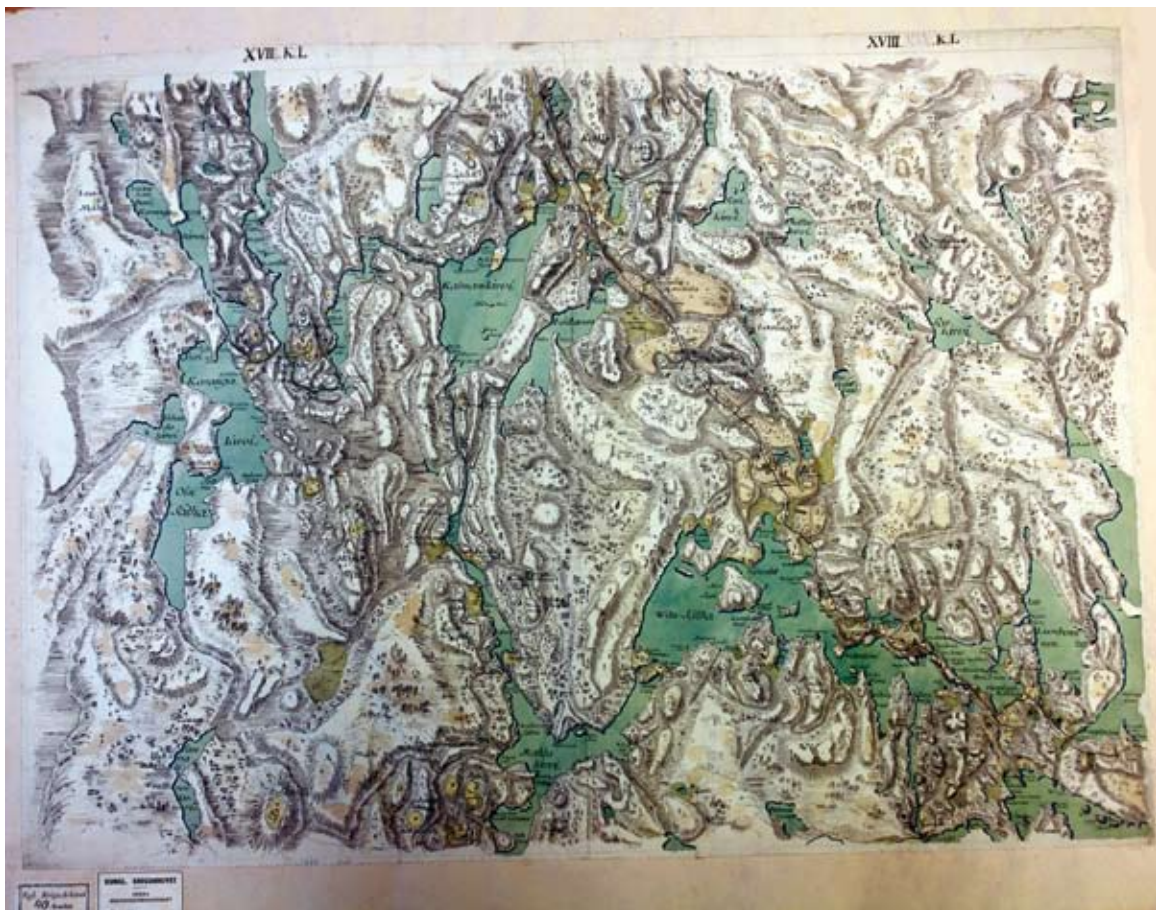
Täällä kohoaa jylhän kaunis, metsäinen salo äkkiä korkeaksi harjuksi, jonka harjalta näemme laajalta sydämaan seutuja: tummia metsiä, sinertäviä järviä ja asumuksia, jotka ovat ikäänkuten eksyneet korpien keskelle.

4.1. Luonnonympäristö

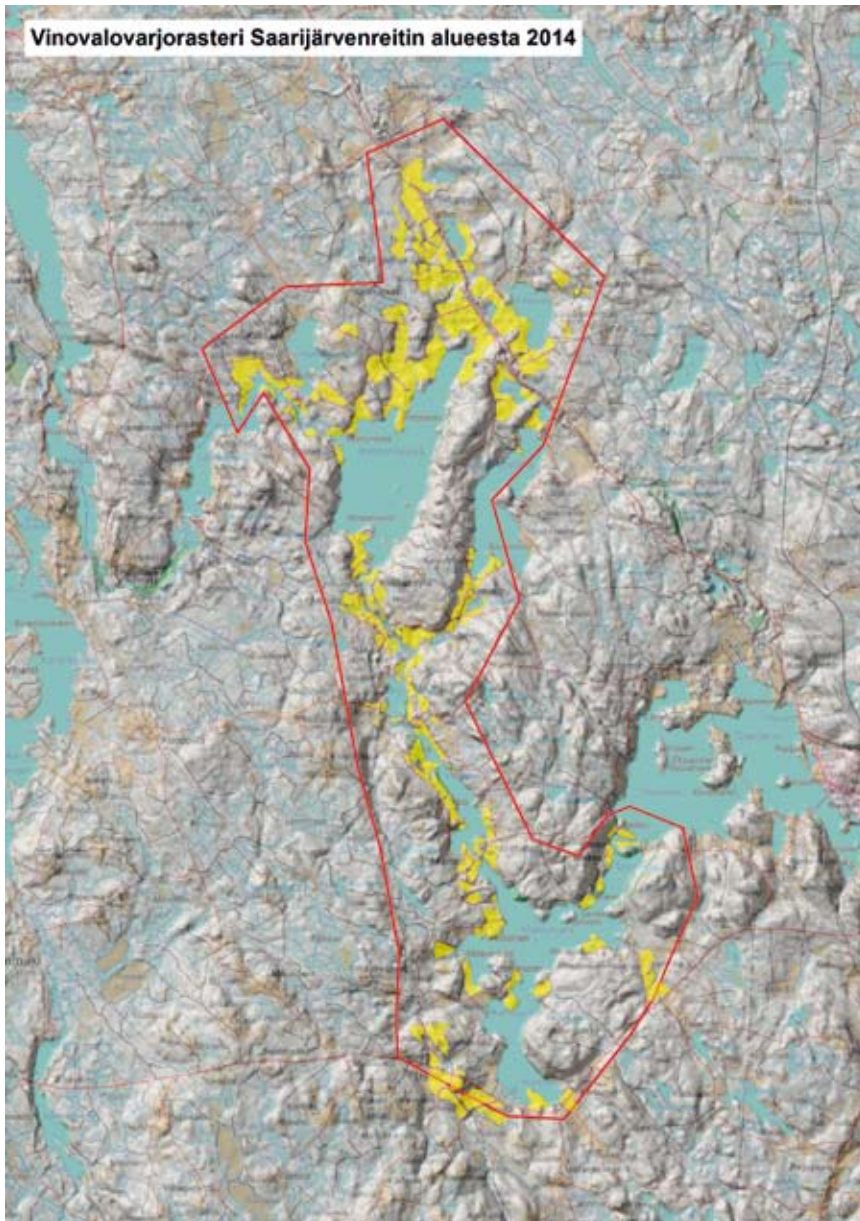
4.1.1. Kallioperä ja topografia

Alueen kallioperä koostuu pääosin happamista syväkivilajeista kuten graniitti, porfyyrinen graniitti ja granodioriitti. Näiden lisäksi alueella esiintyy myös felsisiä ja indermediäärisiä puolipinnallisia kiviä sekä kvartsimontsoniittia. Kallioperää peittää epätasainen pohjamoorenikerros (Kuitunen *ym.* 1994). Moreenialuetta halkovat jääkauden aikaansaamat luode-kaakkosuuntaiset sora-, hiekka-, ja hieta-aineksia sisältävät pitkittäisharjut. Näistä suurin, johon myös Kalmarin harju sisältyy, kulkee lähes yhtäjaksoisena Etelä-Pohjanmaalta Kyyjärven ja Saarijärven kautta Jyväskylän-Laukaan reuna- muodostumalle. (Laitinen 1994, Riihimäki 1993). Alueelle ovat tyypillisiä myös luode-kaakko- ja pohjois-eteläsuuntaiset murroslinjat, jotka nykyisin ovat nähtävissä selkeästi vesistöjen muodoissa.

Mahlun alueelle on keskittynyt ryhmä kekomaisia ja laajoja mäkiä, joista korkeimmat, Kulhanvuori ja Soidinmäki 260 m merenpinnasta, ovat Keski-Suomen korkeimpia mäkiä. (Koskinen 1994). Julmien lampien kallioalue sijaitsee aivan suunnittelualueen rajan ulkopuolella Kolkanlahden ja Kalmarin välisellä alueella. Monilla alueen mäillä on suppia, jotka ovat syntyneet tuhansien vuosien aikana jäälohkareiden sulaessa harjusoran alla. (Riihimäki 1993).

Vanha ajoittamaton pitäjänkartta Saarijärvenreitin alueesta. kra sera pf 108 nr 2 mählu_Keski-Suomen lääni, Rautalampi, Saarijärvi
http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/pitajenkartat/@mapview?handle=hdl_123456789_21225

Vinovalovarjorasterikuva suunnittelualueesta. Kuva osoittaa hyvin, miten viljelyalueet ovat keskittyneet lähinnä järvien ja jokien rannoille ja laaksoihin korkeiden metsäisten mäkien reunustaessa niitä.

4.1.2. Vesistöt

Saarijärven reitti on osa Kymijoen vesistöön kuuluvaa vesistöreittiä. Vesireitti saa alkunsa Suomenselän vedenjakajalta, Kyyjärven ja Perhon kuntien rajalta, ja laskee Päijänteen kautta Kymijoen vesistöön. Saarijärven reitin vesistö kulkee viljelysten ja metsäkumpujen välissä erikokoisten lähellä toisiaan olevien järvien, mutkittlevien jokien ja runsaiden koskien vuorottelemana. (Lahnala 1994, Silen 2007, Virola 2004).

Suunnittelualueella reitin pohjoisin järvi on Tuhmalampi, joka laskee Tuhmajoen ja Tuhmakosken kautta Kalmarinselälle. Kalmarinselältä vedet laskevat Kalmujoen Kalmukosken ja Haapakosken kautta Horonalaiseen. Horonalaisen ja Vartejärven välillä on Lehtolankoski. Vartejärvestä vesireitti jatkaa Muittarinkosken kautta Mahlujärveen ja sieltä Taipaleenkosken ja Riekkonkosken kautta Saarijärveen. (Lahnala 1994, Muhonen 2005, Saarijärven kaupunki 2004, Silen 2007, Virola 2004).

Saarijärven reitin koskia perattiin uittoa varten 1830-luvulta alkaen. Uiton loputtua 1964 ympäristöhallinnon velvoitteeksi tuli palauttaa virtavedet luonnolliseen tilaansa (Laitinen 1994). Tuhmakoskelle, Kalmukoskelle, Lehtolankoskelle, Muittarinkoskelle ja Riekonkoskelle on tehty kalataloudelliset kunnostukset vuosien 1999–2006 aikana. (Huuskonen 2008, Savolainen 2007).

Saarijärven reitin järvet ovat melko ravinteikkaita ja humuspitoisia. Suomen ympäristökeskuksen luokituksen mukaan Saarijärven reitin vesien laatu on tyydyttävä. (Saarijärven kaupunki 2004, Savolainen 2007).

4.1.3. Eliöstö

Suunnittelualue kuuluu keskiboreaalisen kasvillisuusvyöhykkeeseen ja Pohjois-Hämeen eliömaakuntaan. Keskiborealisella kasvillisuusvyöhykkeellä mänty on puustossa valtalajina ja metsät ovat pääasiassa kuivia kankaita, joskin myös tuoreita kankaita esiintyy paljon. Saarijärvenreitillä pääosa metsistä on mäntykankaita, mutta mäkien rinteet ja laet ovat tiheitä kuusikoita, rannoilla esiintyy myös lehtipuustoa. Koskenkylän ja Muittarin välisellä alueella metsät ovat hyvinkin lehtomaisia, etenkin rantojen metsät ovat lehtipuuvaltaisia. (Kuitunen ym. 1994, Labnala 1994, Virola 2004).

Kasvillisuudessa kohtaavat levinneisyytensä rajoilla monet eteläiset, pohjoiset ja itäiset putkilokasvit. Aiempien tietojen mukaan (*Virola 2004*) alueella on esiintynyt uhanalaisista kasveista jokileinikki, musta-apila, hirvenkello, ahonoidanlukko, ketonoidanlukko, peurankello, nurmitatar, aholeinikki, kissankäpälä, lehtovirmajuuri ja isolaukku. Kesän 2004 maastokäyntien yhteydessä näistä havaittiin vain aholeinikki ja kissankäpälä yksittäisinä esiintyminä.

Saarijärven reitin luonnolliseen kalalajistoon kuuluu mm. siika ja säyne. Aikoinaan myös luonnollinen taimenkanta on esiintynyt kaikissa Saarijärvenreitin koskissa, mutta kanta on romahtanut voimalaitosrakentamisen aiheuttamien muutosten takia. Nykyisin taimenkanta on lähinnä istutusten varassa. (*Laitinen 1994*).

4.1.4. Suojelualueet

Suunnittelualueen vesistöt kuuluvat Mahlujärven eteläosaa lukuun ottamatta Natura 2000 -verkostoon. Kaikki reitin kosket on suojeltu koskiensuojelulla. Lisäksi suurin osa Natura 2000 -verkostoon kuuluvasta ranta-alueesta kuuluu myös valtakunnalliseen rantojensuojeluohjelmaan. Rantojensuojeluohjelma-alueiden suojelu on toteutettu yksityisinä luonnonsuojelualueina, joita suunnittelualueella on 20 aluetta, ja Saarijärven reitin rantaosayleiskaavan suojelumääräyksillä. Rantojensuojeluohjelman tavoitteena on, että päätöksessä todetut alueet säilytetään luonnonmukaisina ja kokonaan rakentamattomina. Rantojensuojeluohjelman yhtenä valintakriteerinä monimuotoisuuden, luonnontilaisuuden ja harvinaisuuden lisäksi ovat myös maisemalliset arvot.

4.2. Kulttuuriympäristö

4.2.1. Kylien asutuksen ja maanviljelyn historiaa

Ennen varsinaista asutusta Sisä-Suomen alue oli hämäläisten erämiesten nautinta-alueita, jossa käytiin metsästävässä ja kalastamassa. Erämiehet eivät asuneet alueella vakituisesti, mutta heillä saattoi olla väliaikaisia asumuksia. Alueen nimistöön on jäänyt merkkejä eräkävijöistä: mm. Kalmarin Pirttiniemessä sijaitsi nimensä mukaisesti erämiesten pirtti. Erämaaomistusjärjestelmän päätyttyä 1500-luvulla erämaita alettiin asuttaa määrätietoisesti. Ensimmäiset tilat olivat lampuotitiloja etelähämäläisille tiloille. Aateliset omistivat myös alueelta paljon erämaa-alueita, joita hämäläiset olivat heille myyneet. 1500-luvun puolivälissä myös savolaisia alkoi asettua alueelle asumaan. Savolaisten vaikutus rakennusten sijoittumiseen ja rakennusperintöön oli suuri, heitä oli uudisasukkaista suurin osa. Hämäläisten asutukset sijoituivat pääosin Saarijärven reitin etelä- ja keskiosiin. Vesireitillä on ollut suuri merkitys siinä, minne asutus on sijoittunut ja levinnyt. Vesireittiä pitkin on ollut helppo saapua alueelle, pellot raivattiin vesien rannoille ja asutukset sijoitettiin peltojen taakse tai keskelle. Asutus oli harvaa yksinäistaloasutusta, koska kaskiviljelmät vaativat paljon tilaa. (*Lahnala 1994, Lehtonen & Lahtinen (b) 2004, Muhonen 2005, Riihimäki 1993, Sahinaho 2002, Silén 2007*).

Kylät muodostuivat pääosin kantatilojen ympärille vesistön läheisyyteen. Riekon tila erotettiin jo 1609 Saarijärven keskustan alueen Kantalan tilasta. Kantalasta lohkottiin myös Koskenkylän Kalmukoski ja Haapakoski, josta muodostui sittemmin Koskenkylä. Muittarin kylän talot muodostettiin myös Riekon talon maista. Lehtolaan perustettiin 1759 torppa. (*Sahinaho 2002*). Mahlun kylällä Hännisenmäen eli Lamminmäen talot olivat ensimmäisiä vakituisia asutuksia. (*Koskinen 1994*). Kalmarin tila perustettiin vuonna 1564 ja siitä halottiin Muhola vuonna 1610. (*Riihimäki 1993, Silén 2007*).

Isonvihan aika autioitti monia tiloja joksikin aikaa. 1700-luvulla tiloja asutettiin tekemällä niistä valtion virkamiesten virka-asuntoja. 1800-luvulla virkamiehet saivat lunastaa tilansa valtiolta, samalla myös asutus alueella lisääntyi ja torppia alkoi ilmestyä tiloille. (Muhonen 2005, Riihimäki 1993, Silén 2007). Torppien lisääntyminen tiivisti pohjimmiltaan yksinäisasutukseen perustuvaa asuinrakennetta etenkin Kalmarissa ja Mahlulla. Sotien jälkeinen uudisasutus keskittyi lähinnä Saarijärven keskustan läheisyyteen ja Kolkanlahden alueelle. (Muhonen 2005).

Viljely on alueella ollut pääasiassa kaskeamista, 1700-luvulla myös peltoviljely alkoi lisääntyä sen ohella, mutta vielä 1800-luvun lopulla kaskeaminen on ollut yleistä (Koskinen 1994, Muhonen 2005, Riihimäki 1993, Sahinaho 2002). Lähes koko vesireitin viereinen ihmisen vaikutuksen alainen kulttuuriympäristö on aikoinaan ollut kaskettuna jossain vaiheessa. Kaskeen kylvettiin naurista, ohraa ja ruista. Lehmät laidunsivat metsiä vapaana, ja eläimille kerättiin heinää lähinnä luonnonlaitumilta ja nevoilta tai kaislaa rannoilta. Heinän viljely pelloilla alkoi vasta 1800-luvun loppupuolella. Eläimet siirtyivät viljellyille laitumille 1920-luvun tienoilla. (Koskinen 1994, Sahinaho 2002). Karjatalous perustui pitkään omavaraistalouteen: joka tilalla oli muutama lehmä, sika ja muita eläimiä. 50-luvulla maatalouden rakennemuutoksen myötä panostettiin monilla tiloilla lypsykarjaan, eläinmäärät suurenivat ja tuotanto tehostui. (Koskinen 1994, Lehtonen & Lahtinen (b) 2004, Riihimäki 1993, Sahinaho 2002). Rakennemuutoksen myötä myös kaskimaat jäivät kasvamaan kuusta ja monia peltoja metsitettiin. (Sahinaho 2002)

Viljelyn ohella metsätalous on ollut tärkeä alueen elinkeino pitkään. 1800-luvulla puuteollisuuden kehittyessä tukinuitto oli merkittävä työllistäjä. Saarijärven reitti kuului Kymän uittoyhdistyksen uittoväylään ja puut uitettiin Saarijärven reitille Kyyjärveltä asti. Uitto näkyi alueen maisemassa vahvasti, sillä koskia perattiin uittoon varten ja niihin rakennettiin erilaisia uittorakenteita kuten tukkirännejä. (Laitinen 1994, Sahinaho 2002). Saarijärvellä uittomiehet olivat pääasiassa paikallisia asukkaita. (Riihimäki 1993). Tukinuitto jatkui reitillä vuoteen 1964 asti. Myöhemmin ympäristöhallinnon velvoitteeksi tuli palauttaa virtavedet luonnolliseen tilaansa ja uittorakenteita purettiin vesipiirin toimesta. (Laitinen 1994)

Vesireitti on tukenut alueen elinkeinoja myös myllyjen, sahojen ja voimalaitosten kautta. Lehtolan alueella myllyjä on ollut Haapakosken ja Pihlajaisen maalla, Lehtolankoskessa, Muittarissa ja Arvolassa. Kalmarissa on ollut neljä myllyä 1850-luvulla ja Mahlulla jalkamyllyjä ainakin 17. Tuulimyllyjä on ollut alueella myös runsaasti: Lehtolan alueella ainakin kaksi, Kalmarissa neljä ja Mahlulla viisi. Osassa myllyistä oli myös pärehöyliä, sahoja ja pieniä yhden kotitalouden sähkövoimaloita. (Koskinen 1994, Riihimäki 1993, Sahinaho 2002). Mahlujärven rannalle rakennettiin myös isompi saha 1950-luvulla, mutta se paloi vuonna 1979 (Koskinen 1994).

Karta öfver Finland: Sektionen E3: norra delen af Tavastehus län med tillgränsande delar af Åbo, Wasa, Kuopio och St. Michels län. 1863. http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/yleiskartat/suomen-yleis-kartta-1864-1873/@@mapview?handle=hdl_123456789_18606

4.2.2. Tiestön historiaa

Nykyinen valtatie 13 kulkee Saarijärven reitin kohdalla Kalmarin kylän läpi, pitkälti harjun päällä. Harjut ovat helppokulkuisina maastoina olleet perinteisiä kulkureittejä. Ensimmäiset tiet olivat ratsuteitä ja kärrypolkua ja niitä kuljettiin myös jalkapatikalla. (Lehtonen & Lahtinen 2004 (a), Riihimäki 1993). Saarijärveltä pääsi 1600-luvun lopulla ratsupolkua pitkin Karstulaan. (Lahnala 1994, Silén 2007). 1700-luvun loppupuolella rakennettiin tie Saarijärveltä Kimmingin ja Oikarin kylän kautta Kyyjärven Lintulahteen ja siitä edelleen Alajärven ja Lapuan kautta Vaasaan. Tämä tie oli osa vanhaa Kuopio-Laukaa-Vaasa maantietä, joka kulki harjujaksoa pitkin (Lahnala 1994, Mubonen 2005). Samoihin aikoihin valmistuivat myös tiet muihin rannikkokaupunkeihin, kuten Kokkolaan. (Lahnala 1994, <http://www.finnica.fi/keski-suomi/liikenne/>). Jyväskylästä Kokkolaan kulkeva tie nimettiin vuonna 1938 valtatieksi 13. Uusi valtatie 13 rakennettiin 1960-luvulla ja se kulkee Kalmarin kylällä vanha Kokkolantien rinnalla. (Grönroos 2006-2013, Silén 2007).

Valtatieltä 13, Saarijärven keskustasta vierestä, Mahlun kylälle ja sieltä Multia Väättäiskylään johtaa päällystetty Myllymäentie (tie 633). Vanha maantie kulki Saarijärven keskustasta Matosalmen yli ja Ranta-Hänniläntietä Myllymäentielle. Matosalmessa oli ennen lossiyhteys, kunnes 2000 rakennettiin Matosalmen silta. Tämä vanha maantie on vaikuttanut vahvasti Ranta-Hännilän ja Hännilän kylien kehitykseen. (Laasanen & Heiskanen 2004, Lehtonen & Lahtinen 2004 (b)).

Pääväylät Lehtolan, Muittarin ja Koskenkylän kyliin kulkevat Lehtolantietä ja Muittarintietä pitkin. Lehtolantie ja Muittarintie ovat valmistuneet 1800-luvun puolivälissä. Tiet kulkevat vesireitin yli Lehtolan ja Muittarin siltoja pitkin. Lehtolan silta rakennettiin kokonaan uudestaan 1970-luvulla. Koskenkyläntiestä on tullut kylätie 1925, ja sen varrelle tehtiin Koskenkylän silta. Tiet Lehtolasta Kalmarin ja muihin sivukyliin on rakennettu vasta 190-60 -luvuilla. (Lehtonen & Lahtinen 2004 (b)).

Kestikievareita oli teiden varsilla 1900-luvulla ainakin Kalmarissa ja Mahlulla. Kievareina toimivat mm. Kantalan talo ja Harjun Puustelli. Kievarinpito-oikeus kiersi talojen välillä muutaman vuoden välein. Kievarissa oli oltava hollihevoset, jolla kyyditettiin yöpyjät tarvittaessa seuraavalle kestikievarille mm. Saarijärven kirkolle. (Koskinen 1994, Lehtonen & Lahtinen 2004 (a)). Erilliset kyytiasemat toimivat vielä kievaritoiminnan loputtuakin 1932-34. 1922 saatiin Kalmarin kylälle oma linja-auto, joka ajoi Länsi-Kalmari - Jyväskylä-väliä. Myös postiautot kuljettivat matkustajia 1900-luvun alkupuolella. (Lehtonen & Lahtinen 2004 (a)). Vuonna 1933 oli myös suunnitteilla, että Kalmarista olisi tullut rautatien risteysasema. (Riihimäki 1993)

Vuoden 1776 kartta Saarijärven ja Lapuan välisestä tiestä (eli nykyisestä valtatie 13) Kalmarin kylän kohdalta http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/pitaejaenkartat/@mapview?handle=hdl_123456789_22338

5 KAAVOITUSTILANNE

5.1. Maakuntakaava

Keski-Suomen maakuntakaavassa (2009) on osoitettu Saarijärven reitin valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (*Valtioneuvoston periaatepäätös 1995*), Länsi-Kalmarin maakunnallisesti arvokas maisema-alue sekä Kolkanlahden valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Saarijärven reittiä koskee myös maakuntakaavan kulttuuriympäristön kehittämisen kohdealue – kehittämisperiaatemerkinä. Merkinnällä osoitetaan alueita, joilla on kulttuuriympäristön näkökulmasta erityistä kehittämispotentiaalia ja niitä koskee suunnittelumääräys: Aluetta kehitetään kulttuuriympäristön kannalta arvokkaana kokonaisuutena. Alueella edistetään kulttuuriympäristöön liittyvää elinkeinotoimintaa ja asumista. Saarijärven reitin kulttuuriympäristön kehittämisen kohdealue on vesistöjen yhdistämää maaseutua ja taajamaa, jossa luonnonarvot, monipuolinen kulttuuriperintö, virkistysmahdollisuudet ja matkailuelinkeinot voivat toimia kestävä kehityksen mukaisesti suunniteltuna synergiasa.

Lisäksi maakuntakaavassa on osoitettu mm. suojelualueet (Natura 2000 -alueet ja rantojensuojeluohjelma-alueet), muinaismuistokohteet sekä arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt: Iso-Ahola, Lauttamäki, Lehtolan seurantalo, Riekonkoski-Taipaleenlahti.

Keski-Suomen maakuntakaavaa täydentävä 2. vaihemaakuntakaava käsittelee maa-ainesten ottovyöhykkeitä (sora, hiekka, rakennuskivi), potentiaalisia malmivyöhykkeitä, arvokkaita harju-, kallio- ja moreenimuodostumia sekä pohjavesialueiden tarkistuksia. Toisessa vaihemaakuntakaavassa Saarijärven reitin suunnittelualueen rajalla Lintupohjan lähellä on Ahvenlammen arvokas harjualue (105 ha) sekä Julmienlampien arvokas kallioalue (52 ha). Näitä alueita koskevien maakuntakaavan suunnittelumääräysten mukaan alueiden käytön suunnittelussa on otettava huomioon alueen luonnonkauneuden, geologisten muodostumien sekä erikoisten luonnonolosuhteiden ja -esiintymien säilyminen.

Keski-Suomen kolmannessa vaihemaakuntakaavassa, joka on vielä vahvistamatta, on osoitettu tuulivoimalle ja turvetuotannolle sopivat alueet. Saarijärven reitin suunnittelualueelle ei sijoitu tuulivoimapuisto- tai turvetuotanto-alueeksi osoitettuja alueita. Suunnittelualueen läheisyyteen on 3. vaihemaakuntakaavassa osoitettu turvetuotantoon soveltuvaksi alueeksi Lamminsuo ja tuulivoimapuiston alueeksi Soidinmäki.

5.2. Saarijärven reitin rantaosayleiskaava, osa I

Saarijärven reitille on tehty rantaosayleiskaava, joka tuli lainvoimaiseksi 1998. Rantaosayleiskaavan ensimmäiseen osaan sisältyvät alueet: Tuhmalampi, Humalalampi, Kalmarinjärvi, Horonalanen, Vartejärvi, Mahlunjärvi, Saarijärvi (osittain), Iso-Lumperoinen (osittain), Summasjärvi, Lannevesi ja Kii-masjärvi. Kaavassa luonnonympäristö ja rakentaminen on sovitettu yhteen niin, että arvokkaat luon- tokohteet ja maisemakokonaisuudet säilytetään rakentamattomina. Rantojensuojeluohjelman alue on Saarijärven reitin rantaosayleiskaavassa merkitty suojelun alueeksi (ks. lisätietoa suojelluista ranta-alueista luvusta 8.6). Maisema on otettu kaavassa huomioon erilaisilla kaavamerkinnoilla, jotka määräävät mm. peltoalueiden säilyttämisestä avoimena (ks. lisätietoja tärkeistä peltoalueista luvusta 9).

Saarijärven kaupunki on tarkistamassa Saarijärven reitin rantaosayleiskaavaa lähivuosina. Tarkistuksessa mm. korjataan suunnitteluperusteita vastaamaan uuden maankäyttö- ja rakennuslain vaatimuksia ja tarkistetaan luonnonsuojelualueiden rajaukset.

5.3. Saarijärven pienvesistöjen rantaosayleiskaava

Saarijärven kaupunki on laatimassa vielä kaavoittamattomille taajaman ulkopuolisille vesistöille Saarijärven pienvesistöjen rantaosayleiskaavaa. Kaavan aloitusvaiheen viranomaisneuvottelu on pidetty 30.10.2007 ja alustava kaavaluonnos laadittu vuoden 2012 aikana. Saarijärven reitin maisemanhoitosuunnittelualueella kaava koskee lähinnä Kalmarin kylän pohjoisosaa: Valkeisen, Kuorejärven ja Saukonlammen aluetta.

6 ELINKEINORAKENNE JA KYLÄTOIMINTA

Saarijärven alueella maa- ja metsätalous ovat hallitsevina elinkeinoina. Saarijärven reitillä aktiivinen päätoiminen viljely on keskittynyt muutamille isoille tiloille, joilla on monesti myös paljon vuokrapeltoja ympäri kylää. Maito-, karja- sekä metsätalous ovat myös alueella tärkeässä asemassa. Töissä käydään paljon myös tilan ulkopuolella ja viljelyä harjoitetaan sivuelinkeinona.

Suunnittelualueen kylien voidaan katsoa jakautuvan alueellisesti ja yhteisöllisesti kolmeen eri osaan: Kalmariin (sis. Länsi-Kalmarin), Lehtolaan (sis. Koskenkylä, Muittari ja Riekkö) ja Mahlun ja Hännilän alueeseen. Kylillä toimii monia aktiivisia yhdistyksiä.

Vanhin yhdistyksistä on Mahlulla toimiva vuonna 1894 perustettu Nuorisoseura ry, joka omistaa myös Mahlun Nuorisoseurantalon. Seuran tärkein toimintamuoto on näytelmätoiminta. Mahlulaiset ovat myös innokkaita mөлkyyn pelaajia ja seurantalolla järjestetään mөлkyturnauksia. Lisäksi Mahlulla toimivat Maatalousseura, Maatalousnaiset, Mahlun Riistamiehet ja 4H-yhdistys. Mahlulla ei ole varsinaista kyläyhdistystä, vaan Mahlun nuorisoseuran jaoksena toimiva kyläkokous vastaa kyläyhdistystoiminnasta.

Kalmarin Urheiluseura Nahjus on perustettu vuonna 1907 ja se omistaa samannimisen seurantalonsa Kalmarin kylän keskustassa. Nahjuksella järjestetään paljon erilaisia tapahtumia ja kokoontumisia. Monena vuonna syksyisenä tapahtumana on ollut kopittomien traktoreiden kokoontumisajot. Lisäksi Kalmarissa toimivat Kalmarin maamiesseura, Kalmarin Maatalousnaiset, Kalmarin kylätoimikunta ja Kalmarin seudun PVY.

Lehtolassa toimivia yhdistyksiä ovat Lehtolan kylätoimikunta, Lehtolan Nuorisoseura ry ja Lehtola-Koskenkylä-Muittari-Riekkö-kylätoimikunta. Koskenkylällä toimii myös maatalojen kehittäjäyhdistyksenä Koskenkylän Pyy, joka omistaa yhteiskoneita ja pyörittää 120 maatalon yhteishankintarengasta.

7 MIKSI MAISEMANHOITO ON TÄRKEÄÄ?

Maaseudun kulttuurimaisema on syntynyt vuosisatojen aikana perinteisen maatalouden toimien seurauksena, joten sen säilyttäminenkin vaatii jatkuvaa työtä. Alueiden hoidon toteuttaminen on vapaaehtoista ja maanomistajan päätettävissä. Maisemanhoidon tulee lähteä siitä, että kyläläiset itse haluavat hoitaa ja säilyttää alueen maisemallisia arvoja.

Maisemanhoitoa voi toteuttaa myös erilaisten yhdistysten toimesta tai talkootöinä. Erilaiset hoitoon saatavat tuet toimivat hyvänä kannustimena hoidon toteuttamiselle. Tukea hoitotoimiin voivat hakea myös rekisteröityneet yhdistykset. Jos tuen hakeminen tuntuu liian sitovalta, ei hoitosuunnitelmista kannata silti luopua kokonaan – vähäinenkin hoito on parempi kuin kokonaan hoidotta jättäminen. Joskus maisemanhoito saattaa kuulua jo osaksi tilan normaaleja työtehtäviä, vaikkei sitä tiedostettaisikaan erikseen maisemanhoidoksi. Tällöin maisemanhoitosuunnitelmasta voi ottaa vinkkejä siihen, miten alueita jatkossa hoitaisi myös maisemaa mielessä pitäen. Hyvin hoidettu maisema lisää myös työhyvinvointia tilalla.

Kulttuurimaisemanhoito on kauniin maiseman hoitamisen lisäksi luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä. Kulttuuriympäristön eliölajisto, joka on kehittynyt perinteisen maanviljelyn ja karjanhoidon seurauksena pitkän ajan kuluessa, on sopeutunut hoidettuun ympäristöön ja on riippuvainen hoidon jatkuvuudesta. Perinnebiotoopit ovat vähentyneet viime vuosikymmeninä huomattavasti maatalouden rakennemuutoksen myötä ja niille tyypillinen eliölajisto on uhanalaistunut. Jopa 30 prosenttia maamme uhanalaisista lajeista elää ensisijaisesti perinnebiotoopeilla. Erilaiset reunavyöhykkeet toimivat myös luonnon monimuotoisuuden lisääjinä, luoden vaihettumisvyöhykkeen erilaisten luontotyyppien välille ja rikastaen eliölajistoa. Näitä reunavyöhykkeitä ovat mm. viljelymaisemassa pellon ja metsän väliset metsäalueet ja peltojen keskellä olevat metsäsaarekkeet.

8 YLEISET HOITO-OHJEET

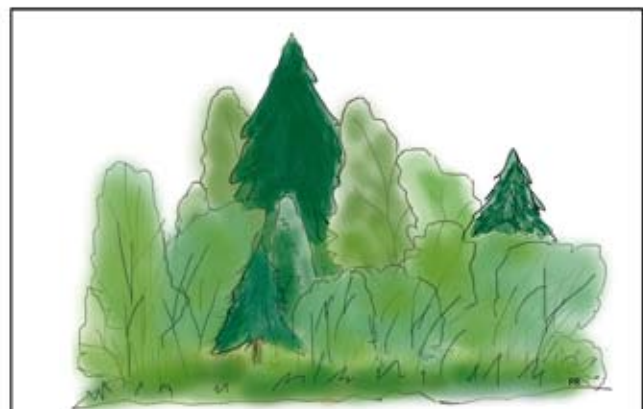
Tämän luvun alle on koottu maisemanhoito-ohjeita erilaisille maiseman osa-alueille kuten reunavyöhykkeille, rantamaisemille ja rakennuksille. Luvussa 10. on annettu tarkempia hoito-ohjeita suunnitelualueelle kohdekohtaisesti.

8.1. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden hoito

Kahden eri elinympäristön välisiä reunavyöhykkeitä on syntynyt viljelymaisemassa peltojen reuna-alueille, joko pellon ja metsä, pellon ja veden tai pellon ja tien välisille alueille. Nämä alueet ovat monesti olleet perinteisen karjatalouden laidunmaita, joiden kasvillisuus on muokkautunut laidunnuksen myötä monipuoliseksi. Nykyisin karjan laidunnuksen vähennyttyä reunavyöhykkeitä voidaan hoitaa raivaamalla. Myös peltojen keskelle jääneet metsäsaarekkeet ovat monimuotoisia metsäalueita, joita voidaan hoitaa samoin periaattein kuin reunavyöhykkeitä.

Luonnon ja maiseman monimuotoisuusalueiden hoito on pääosin raivausta, jonka tavoitteena on puuston monipuolinen laji- ja ikärakenne. Etenkin lehtipuita tulisi suosia ja raivaukset kohdistaa nuoriin kuusiin pajukkoon ja harmaaleppävesaan. Raivauksia ei tule toteuttaa tasaharvennuksina vaan pyritään vaihtelevaan aukkoisuuksiin ja puurykelmien muodostamaan luonnonmukaiseen rakenteeseen. Raivauksen myötä valo pääsee paremmin kenttäkerrokseen ja kasvilajisto kehittyy monipuolisemmaksi. Kauniit puuyksilöt säilytetään kuten myös lahoppuut ja pökkelöt sekä marjovat puut ja pensaat. Puuston ikärakenne säilytetään monipuolisena jättämällä myös osa nuorista lehtipuista ja kuusista kasvamaan.

Raivaustähteet tulee aina kerätä pois alueilta, jotta ne eivät jää peittämään maaperää ja rehevöittämään aluetta tarpeettomasti, jolloin kenttäkerroksen kasvillisuus ei kasva tavoitteiden mukaisesti. Hoidetut reunavyöhykkeet ja metsäsaarekkeet ovat myös maisemallisesti tärkeitä ja ilo silmälle. Reunavyöhykkeitä ja metsäsaarekkeita voidaan myös laiduntaa.

Metsäsaareke ennen raivausta

Metsäsaareke raivauksen jälkeen

8.2. Laidunnus

Laidunnus on luonnonhoitoalueille erittäin hyvä hoitomuoto, sillä perinteinen karjan laidunnus on muovannut aikojen saatossa näitä alueita lajistoltaan omalaatuisiksi ja monipuolisiksi, jolloin laidunnus myös parhaiten ylläpitää näitä ympäristöjä. Laidunnus soveltuu myös alueille, joita ei pystytä niittämään kivisen maaperän tai runsaan puuston takia. Laidunnukseen sopeutunut lajisto kärsii maaperän rehevöitymisestä, joten laidunalueet eivät saa olla yhteydessä nurmilaitumiin, etteivät ravinteet pääse kulkeutumaan niiltä luonnonhoitoalueille. Myöskään lisärehua ei tulisi tuoda laitumille.

Jotta laidunnus olisi tarpeeksi tehokasta, on laiduneläinten määrä sovitettava vastaamaan laidunalueen tuottoa. Alilaidunnettu alue säilyy rehevänä ja ongelmakasvit pääsevät nopeasti levittäytymään. Ylilaidunnetun alueen maaperä rikkoutuu helposti ja kasvillisuus tuhoutuu paikoin kokonaan. Sopivaa laiduneläinten määrään on olemassa ohjearvoja, mutta vasta käytännön kautta näkee miten eläimet vaikuttavat alueeseen. Laidunpaineen ohjaamisessa auttaa laidunalueen lohkominen useampaan osa-alueeseen, joita laidunnetaan vuorotellen. Laidunnuskausi on Suomessa tyypillisesti kesäkuun alusta elokuun loppuun.

Laiduneläimen valinta vaikuttaa myös laidunnuksen lopputulokseen. Eri laiduneläimet soveltuvat eri laidunalueille: esimerkiksi hevosia ei kannata laittaa kiviseen ja epätasaiseen maastoon kun taas lehmät pystyvät kulkemaan jopa rinnankorkuisessa vedessä syöden rantakasvillisuutta. Hiehot ja emolehmät soveltuvat parhaiten erityyppisille laidunalueille ja ovat tehokkaita syömään monipuolista kasvustoa, lypsylehmille taas luonnonlaitumet eivät tuota välttämättä tarpeeksi ravintoa. Lampaat ovat helppohoitoisimpia ja sopivat myös useimmille laidunalueille. Parhain tulos saadaan sekalaidunnuksella, joskin sitä on usein vaikea järjestää. Laiduneläinten hoidossa tulee muistaa myös eläinsuojelulain vaatimukset mm. eläinsuojista ja aitamateriaaleista.

8.2.1. Laidunpankki apuna hoidon järjestämisessä

Laidunpankki on internetissä toimiva palvelusivusto, joka auttaa maisemanhoidosta kiinnostuneita nautojen, lampaiden ja hevosten omistajia sekä laidunmaan omistajia kohtaamaan toisensa. Sivuilta löytyy tietoa maisemalaiduntamisesta ja sen toteuttamisesta käytännössä.

Laidunpankin hakupalveluun voi jättää oman ilmoituksen, jolla voi tarjota maata laidunnettavaksi tai eläimiä maisemanhoitajiksi. Hakupalvelun kautta voi myös etsiä eläimiä ja laidunalueita paikkakunnittain. Laidunpankki löytyy internetistä osoitteesta www.laidunpankki.fi.

8.3. Niitto

Niittäminen on laidunnuksen lisäksi toinen tehokas luonnonhoitoalueiden hoitotoimi, jolla vähennetään ravinteita alueelta ja saadaan monipuolinen kukkiva niittyrajasto. Paras aika niitolle on loppukesä, heinä-elokuu, kun niittykasvien siemenet ovat ehtineet kypsyä. Harvinaisia kasvilajeja voidaan säästää ja auttaa lisääntymään alueella jättämällä tietyt kasviesiintymät niittämättä jonain vuonna. Rehevämpien alueiden hoidossa aluetta voidaan niittää kaksi kertaa vuodessa, jolloin saadaan ravinteisen maan valtalajeja kuten nokkosta, voikukkaa ja hierakkaa pidettyä kurissa helpommin. Tällöin ensimmäinen niitto toteutetaan alkukesästä. Myös laidunalueita tarvitsee joskus niittää niiltä osin kuin laiduneläimet jättävät syömättä paljon rehevää kasvillisuutta. Lisäksi aidanalusia niitetään säännöllisesti.

Niittykasvit tulee niittää leikkaavalla terällä, kuten viikatteella tai traktoriin kiinnitettävällä niitokoneella, jotta kasvitaudit eivät pääse leviämään ja kasvit kuivumaan. Murskaavaa terää, kuten siima-leikkuria, voidaan käyttää kuitenkin ongelmakasvien niitossa etenkin peruskunnostusvaiheessa. Niitoksen annetaan kuivua maassa muutaman päivän, jolloin myös niittykasvien siemenet ehtivät varista maahan. Tämän jälkeen niitos tulee aina kerätä pois alueelta, jottei se rehevöitä maaperää.

8.4. Kulotus

Kulotus on hyvä keino poistaa rehevää kuivunutta kasvustoa, havupuun taimia sekä tiheää rantaruovikkoa niityiltä ja laitumilta. Polttaminen vapauttaa ravinteita, etenkin fosforia, maahan ja tekee tilaa uudelle kasvustolle. Kulotettuja alueita tulisikin laiduntaa, jotta ravinteisuus vähenisi niittykasveille sopivaksi.

Kulotuksen paras ajankohta on keväällä maan ollessa vielä hieman roudassa, jolloin kuumuus ei pääse vahingoittamaan kasvin maanalaisia osia, vaan keskittyy tuhoamaan maanpinnalla olevan kasvuston. Kulotusalue tulee rajata hyvin, ettei tuli pääse leviämään hallitsemattomasti. Luonnolliset rajat kuten ojat, tiet tai kosteat painanteet ovat tehokkaimpia kulon rajaamisessa. Rajaus voidaan tehdä myös kaivamalla maahan matalia ojia ja raivaamalla suoja-alueita, joita kastellaan. Maaston korkeuserot ja tuuliolosuhteet kannattaa myös ottaa huomioon kulotuksessa.

Kulotuksesta on ilmoitettava etukäteen pelastuslaitokselle. Kulotuksessa on hyvä olla myös runsaasti väkeä mukana tulen hallinnassa.

Perinnebiotoopit

Perinnebiotoopit ovat perinteisen maatalouden, niiton ja laidunnuksen myötä syntyneitä elinympäristöjä, joiden kasvillisuus on pitkän ajan saatossa kehittynyt vähäravinteiseen maaperään sopeutuneeksi. Perinnebiotooppeja ovat kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet, joissa on merkkejä laidunnuksesta tai niitosta.

Perinnebiotooppeja on inventoitu vuodesta 1992 alueellisten ympäristökeskusten, sittemmin ELY-keskusten työnä. Nykyisin ELY-keskus ylläpitää tietokantaa inventoitujen perinnebiotooppien tilasta ja tekee alueilla päivitysinventointeja. Inventoidut perinnebiotoopit on arvotettu paikallisesti arvokkaiksi (P), maakunnallisesti arvokkaiksi (M) tai valtakunnallisesti arvokkaiksi (V), kunnostuskelpoisiksi (K) ja ei perinnebiotooppiarvoja omaaviksi (E). Saarijärven reitin alueella on seitsemän inventoitua perinnebiotooppia, joista enää kaksi on hoidossa. Osa perinnebiotoopeista inventoitiin tämän maisemanhoitosuunnitelman maastotöiden yhteydessä.

Uusia perinnebiotooppeja syntyy, kun metsäalueita tai luonnonniittyjä otetaan uudelleen laidunnukseen tai niitettäväksi ja niiden kasvillisuus muuttuu vuosien aikana ravinteiden vähenemisen myötä niittylajivaltaiseksi.

8.5. Maisemaraivaus

Tässä luvussa maisemaraivauskohteet on jaoteltu tiemaisemiin, rantamaisemiin ja maisemallisiin metsäalueisiin.

Maisemaraivauksilla avataan kauniita ja arvokkaita näkymiä esim. teiltä vesistöön ja pelloille tai piha-alueiden läheisyydestä. Maisemaraivaukset kohdistuvat yleensä kapeille metsäalueille ja toimivat näin ollen myös usein reunavyöhykkeinä, jotka ovat lajistoltaan monimuotoisia. Maisemaraivauksissa noudatetaan siis pitkälti samoja periaatteita kuin reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeidenkin hoidossa (ks. luku 8.1.).

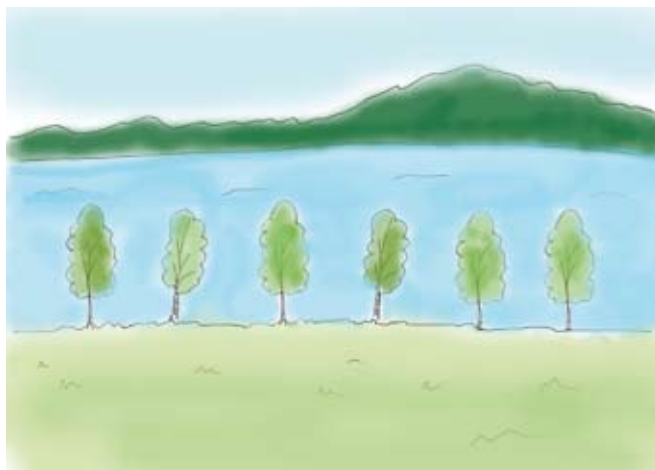

Rantametsä ennen maisemaraivausta.

Rantametsä maisemaraivauksen jälkeen.

Maisemaraivauksessa näkymiä avataan sektoreittain, pieniä aukkoja muodostaen, välttämättä tasavälien harvennusta. Etenkin kauniita puuyksilöitä tuodaan esiin ja erilaiset kulttuurihistorialliset rakenteet, kuten kiviaidat raivataan näkyviin. Puusto on hyvä säilyttää monilajisena ja puuston ikärakenne monipuolisena. Nuoret kuuset peittävät maisemaa ja varjostavat maaperää runsaasti ja niitä poistamalla saadaan jo paljon lisää näkyvyyttä maisemaan. Harmaaleppä ja pajut ovat maisemaa nopeasti umpeuttavia lajeja ja vaativat jatkuvaa raivaamista muutaman vuoden välein. Raivaukset kannattaa toteuttaa pienissä osissa ja mieluummin liian vähän kuin liikaa –periaatteella, sillä valoisuuden ja tilan lisääntyessä nopeasti vesakko kasvaa myös nopeammin takaisin.

Maisemaraivauksessa kannattaa välttää tasavälein harvennusta, ellei tavoitteena ole puistomainen näkymä tai tienvierren puukujanne.

Haapoja ja leppiä voi estää vesomasta kaulaamalla n. 1/3 tai puolet kasvustosta ensimmäisenä vuonna ja seuraavana vuonna loput tai jälleen 1/3. Ainakin voimakkaimmat puuyksilöt kannattaa kaulata, ja loput kaataa reiluun tappikantoon. Tappikannosta on helppo katkaista siitä kasvavat uudet vesat. Kaulaaminen tappaa koko puun juuria myöten ravinteiden ja vedenkuljetuksen estyessä, joten kaulatusta puusta ei enää pitäisi syntyä uusia juurivesoja. Työ suoritetaan veistämällä rinnankorkeudelta esim. kuorintaraudalla kuori pois rungon ympäri nilan alta vähintään 30 cm matkalta. Puu on valmis kaadettavaksi, kun kuori alkaa irrota.

8.5.1. Tienvarsimaisemat

Keski-Suomen ELY-keskus vastaa Saarijärven alueen yleisten teidenvarsien vesakonraivauksista ja teettää hoidon urakoitsijalla. Teiden vesakonraivaus tehdään kolmen vuoden välein. Valtatie ja kantatiet on raivattu vuonna 2013 ja pienemmät tiet raivataan seuraavan kerran 2015.

8.5.2. Rantamaisemat

Rantoja voidaan hoitaa pääsääntöisesti yleisten maisemaraivausohjeiden mukaisesti (ks. luku 8.5.) Maisemanäkökohtien lisäksi rantaraivauksissa tulee huomioida myös luonnon monimuotoisuustekijät. Saarijärven reitin rannoilla on lukuisia suojelualueita, joiden hoidossa on omat rajoituksensa. Suojelualueiden hoidosta on kerrottu enemmän seuraavassa luvussa 8.6.

Rantametsät ovat suurimmaksi osaksi Saarijärven reitillä lehtoja, joiden kasvillisuus on rehevää ja monipuolista. Tästä syystä rantavyöhykkeille tulisikin mielellään jättää lehtipuustoa mahdollisimman paljon. Rantametsät toimivat usein elinympäristöjen reunavyöhykkeinä ja ovat tärkeitä elinympäristöjä monille lajeille. Tästä syystä rantametsien käsittelyssä tulisi noudattaa erityistä varovaisuutta ja tehdä mahdolliset hoitotoimenpiteet suunnitellusti. Metsäkeskus Tapion ja Metsätehon julkaisemat Rantametsien käsittelysuositukset kokoaa tärkeimmät rantojenkäsittelyn periaatteet: http://www.metsateho.fi/files/metsateho/Opas/Rantametsien_kasittely_suositus.pdf.

Saarijärven reitin vesistö on järvitäinen merkittävä lisääntymisalue ja reitille on tehty kalataloudellinen kunnostus vuosin 1999-2006 aikana Tuhmakoskelle, Kalmukoskelle, Lehtolankoskelle, Muitarinkoskelle ja Riekkonkoskelle. Rantojen metsillä on merkitystä myös kalojen elinolosuhteisiin, sillä rannan puusto varjostaa jokea ja koskiosuuksia estäen lämpötilaa nousemasta liian korkeaksi vesistössä. (*Havumäki*).

Peltojen reuna-alueiden metsät pidättävät ravinteita, joten peltojen rannanpuoleisia reunavyöhykkeitä ei kannata raivata täysin avoimiksi. Rantaraivauksissa on hyvä aina säästää jonkin verran pensaikkooa ja puustoa myös linnuille suojaksi ja pesäpaikoiksi. Turhaa aliskasvuston raivausta on syytä välttää.

8.6. Suojellut ranta-alueet

Saarijärven reitin ranta-alueet kuuluvat useilta kohdilta valtakunnalliseen rantojensuojeluohjelmaan (ks. s. 11). Rantojensuojeluohjelman päätavoitteena on säilyttää ranta-alueet rakentamattomina ja luonnontilaisina.

Rantojensuojeluohjelmaa on toteutettu Saarijärven reitillä merkitsemällä alueet rantaosayleiskaavaan suojelualueiksi. Osalle alueista on perustettu yksityisiä luonnonsuojelualueita. Niillä alueilla, joille ei ole perustettu yksityismaan suojelualuetta, tulee noudattaa Saarijärven reitin rantaosayleiskaavan suojelumääräyksiä.

Yksityisillä luonnonsuojelualueilla suojelumääräykset vaihtelevat eri alueilla. Tarkat määräykset löytyvät kunkin suojelualan perustamispäätöksestä. Osalla luonnonsuojelualueista on tiukemmin suojeltuja osa-alueita ja osa-alueita, joilla lähinnä rakentaminen on kielletty, mutta metsätaloutta voidaan tietyn edellytyksin harjoittaa. Joskus myös tiukemmin suojellun alueen määräyksistä (esim. puiden kaataminen on lähtökohtaisesti kielletty) voidaan poiketa, jos se katsotaan maanomistajan ja ELY-keskuksen välisissä neuvotteluissa alueen luonnonhoidon kannalta perustelluksi. Kussakin luonnonsuojelualan perustamispäätöksessä on määritelty, miten päätöksestä voidaan poiketa, jos se on mahdollista. Joillakin suojelualueilla voidaan tehdä maisemahoidollisia toimenpiteitä ELY-keskuksen hyväksymän suojelualuekohtaisen suunnitelman mukaisesti. Suunnitelmat tulee tehdä tällöin aina kutakin hoitokertaa varten erikseen.

Saarijärven reitin rantaosayleiskaavalla suojelluilla ranta-alueilla tulee noudattaa Saarijärven reitin rantaosayleiskaavan kaavamääräyksiä. Kaavamääräysten mukaan ranta-alueilla sallitaan maisemahoidolliset toimenpiteet.

8.7. Puukujan uudistaminen

Puukujanteita on useiden tilojen sisääntuloteiden varrella sekä joidenkin peltojen keskellä olevien teiden varrella. Puukujanteet ovat maisemassa kauniisti erottuva elementti. Perinteisesti kujien puut ovat koivuja. Puut antavat suojaa tuulelta ja toimivat monien lajien elinympäristönä, etenkin lahoppuusta riippuvalle lajistolle.

Ajan myötä puukujanteet kaipaavat kunnostusta, kun yksittäisten puiden kunto huononee tai puut kaatuvat. Isoimpia oksia voidaan tarvittaessa tukea. Katkenneiden oksien tynkiä voi suojata haava-suojaa-aineilla tai hiiltää ne nestekaasupolttimen avulla. Kun puiden hoitaminen ei enää riitä, voidaan

yksittäisiä puita korvata uusilla. Paras tulos saadaan kuitenkin uusimalla isompia osia kujanteesta kerralla, jolloin isojen puiden välissä kasvavat nuoret puut eivät kärsi valon ja veden puutteesta.

Kujaa uudistettaessa vanhat puut kaadetaan aikaisin keväällä ja kannot poistetaan. Uudet taimet istutetaan sen jälkeen sulan maan aikana hieman eri kohtaan kuin missä aiempi puu sijaitti. Koivuille hyvä istutustiheys on viidestä kymmeneen metriin. Taimet on hyvä tukea kahdella tukiseipäällä, jotka sidotaan vähintään kahdesta kohtaa puun runkoon muovinauhalla. Tukiseipäät ja narut poistetaan puun juurruttua n. kahden vuoden kuluttua. Puita tulee muistaa alussa kastella runsaasti.

Uusia puukujanteita perustettaessa kannattaa ottaa huomioon, että puut istutetaan tarpeeksi kauas tien reunasta, jotta tiellä liikennöinti ja tien hoito sujuu puiden isoksi kasvettuaakin myös isoilla ajoneuvoilla. Puita ei tule kuitenkaan istuttaa ojan pohjalle.

8.8. Vieraslajiesiintymät

Vieraslajit ovat lajeja, jotka eivät kuulu alkuperäisesti Suomen luontoon ja ovat levittäytyneet tänne ihmisen mukana joko tahattomasti tai tarkoituksella. Monet vieraslajit ovat alun perin tuotu puutarhakasveiksi, ja ne ovat sieltä päässeet leviämään luontoon. Haitallisiksi vieraslajit katsotaan, jos ne levittäytyvät erittäin tehokkaasti ja aiheuttavat jonkinlaista haittaa ympäristölleen. Haitalliset vieraslajit voivat mm. vaikuttaa kotoperäisten lajien levinneisyyteen ja runsauteen. Lupiini esimerkiksi valtaa alaa useiden teiden varsilla estäen kotoperäisiä kasveja kasvamasta. Osa vieraslajeista voi olla myös vaarallisia ihmiselle kuten jättiputki, jonka kasvineste aiheuttaa iholle joutuessaan auringonvalon vaikutuksesta pahoja palohaavoja.

Haitallisia vieraskasvilajeja esiintyy Suomessa 24. Näistä eniten haittaa aiheuttaneita ja laajimmin levinneitä ovat komealupiini (*Lupinus polyphyllus*), jättipalsami (*Impatiens glandulifer*), jättiputket (*Heracleum persicum*, *H. mantegazzianum*, *H. sosnowskyi*) sekä kurtturuuksi (*Rosa rugosa*).

Vieraslajeja saa kasvattaa omassa puutarhassa, mutta niiden levittäytyminen luontoon on estettävä. Etenkin tienpientareille ja reheviin metsiin levitessä vieraslajit saattavat muodostaa tiheitä esiintymiä, joita voi olla vaikea hävittää. Vieraslajeja voi poistaa parhaiten kaivamalla ne juurineen maasta ja polttamalla kasvin osat. Niittäminen heikentää ainakin jossain määrin myös kasvustojen levittäytymistä. Esim. jättiputkesta voi niittää kukinnot pois ennen kuin ne ehtivät muodostaa siemeniä. Monet vieraslajit ovat kuitenkin hyvin sinnikkäitä kasvattamaan uusia kukintoja, jopa juurineen maasta kiskottunakin.

Vieraslajeja ei saa laittaa kompostiin vaan jätteet kannattaa toimittaa kaatopaikalle niille osoitetulle paikalle. Lisätietoja saa alueelliselta jätteenkäsittelylaitokselta. Kunnan ympäristöviranomaiset ja ELY-keskus antavat ohjeita ja neuvoja ongelmallisten ja terveydelle haitallisten vieraslajien torjuntaan ja hävittämiseen.

8.9. Rakennusperintö ja sen hoito

Saarijärven reitin rakennuskanta on monipuolista ja eri aikakausille kerrostunutta. Muhonen 2005 kuvaa Keski-Suomen maakunnallisessa maisemaselvityksessä Saarijärven seudun asutusta seuraavasti: ”Asutus on sijoittunut ympäristöönsä korkeammille pienille mäille pellot taas pihapiirien ympärille viettäen vesistöön. Asutus on aina ollut yksinäisasutusta, alun perin on ollut vain joitain muutaman talon muodostamia kyläkuntia. Saarijärven kulttuurialue sijaitsee itäisten ja läntisten alueiden risteyskohdassa, missä esiintyy rinnakkain molempia piirteitä niin rakennustavoissa, työväliseissä kuin perinteisissä pihamuodoissakin. Saarijärven vanha rakennuskanta on pohjoisen Keski-Suomen rakennuskantaan nähden vauras ja monipuolinen.” Vaikutteita rakennuskantaan on saatu etenkin Pohjanmaalta 1820-1830-luvulta lähtien (*Labnala 1990*). Kalmarin kylällä asutus on sijoittunut tiiviisti kylätien varteen ja nykyisen valtatie 13 reunalle. (*Mustonen 2013*).

Rakennusten viereen kasvaneet puut ja pensaat kannattaa poistaa, jotteivät rakennukset pääse vaurioitumaan eivätkä jää kasvillisuuden piiloon. Nyrkkisääntönä voi pitää, että kasvillisuus pidetään vähintään puolen metrin etäisyydellä rakennuksista.

Pienasutus on myöhemmin kylillä, etenkin Länsi-Kalmarissa, sijoittunut tien varteen maatalojen jäädessä syrjemmäs lähelle rantoja, peltojen keskelle. Vanhoissa pihapiireissä on säilynyt paljon hyväkuntoisia 1800-luvulta olevia aittoja, riisiä ja muita piharakennuksia. Aivan ranta-alueiden rakennukset ovat pääosin 1930-40-lukujen jälkeen rakennettuja asuntoja, eniten loma-asuntoja rakennettiin 1960-80-luvulla. (*Labnala 1994*).

Saarijärven reitin arvokas rakennuskanta on osoitettu maakuntakaavassa ja Saarijärven reitin rantaosayleiskaavassa. Maakuntakaavassa on osoitettu maakunnallisesti arvokkaana rakennettuna kulttuuriympäristönä **Iso-Ahola** Kalmarista, joka on entinen kruununvoudin virkatalo, **Lehtolan seurantal**, joka on perustettu vuonna 1900 sekä **Riekonkoski-Taipaleenlahti -alue**. Saarijärven reitin rantaosayleiskaavassa suojeltuina rakennuksina on osoitettu **Perälän rakennukset, Väinölän pihapiiri, Ruunaniemen pihapiiri, Tuhmakosken mylly, Länsi-Kalmarin koulu, Nikaran saha ja mylly, Lehtolan koulu, Muittarin kauppa, Kristianssonin kiinteistö ja Muittarin myllyn kivijalka**.

Rakennusten jäädessä pois käytöstä mm. maataloustoiminnan loppuessa, alkaa tilojen rakennuskanta rapistua. Hoito ja kunnossapito sekä oikeaan aikaan ja oikein menetelmin ja materiaalein tehdyt korjaukset ovat rakennusten ja niiden arvon säilymisen perusedellytyksiä. Hoitotoimenpiteiden oikealla ajoituksella voidaan vaikuttaa asumiskustannuksiin ja estää korjaustarpeiden kasaantumista liian suuriksi. Paitsi rakennuksia, myös asuinpihan kuuluvia monia rakenteellisia pieniä yksityiskoh-
tia, rakenteita ja kalusteita on huollettava ja kunnostettava säännöllisesti, että ne säilyttäisivät arvonsa. Perinteisesti hoidetuissa pihapiireissä on myös perinteisiä maatiaiskasvilajeja. Asumattomalla pihalla perennatkin saattavat olla rehevyyden kätköissä. Usein piankin hoitotoimien tuloksena ja valon palatessa pihapiiriin alkavat aarteet paljastua.

Rakennusten kunnostusta varten kannattaa laadituttaa hyvät suunnitelmat asiantuntijalla, sillä vanhat rakennukset vaativat perinteiset materiaalinsa ja työtapansa, jotta kunnostamisella ei aiheuteta vahinkoa rakennukselle. Suunnitelmia vaaditaan myös kunnostustukihakemusten liitteiksi. Ennen kunnostusten aloittamista on hyvä olla yhteydessä myös kunnan rakennusvalvontaan.

Avoimilla peltoalueilla sijaitsevat ladot ovat myös eliöstön turvapaikkoja, joten niillä on oma tärkeä merkityksensä luonnon monimuotoisuudelle. Latojen päätyihin voi kiinnittää linnunpönttöjä tuulihaukoille, jotka viihtyvät alueen peltoaukeilla.

8.10. Muinaisjäännökset ja niiden hoito

Muinaismuistolaki rauhoittaa kiinteät muinaisjäännökset ja kieltää niiden säilymistä uhkaavat toimenpiteet. Kaivamisen ja muun vahingoittamisen lisäksi on myös muinaisjäännöksen peittäminen kiellettyä. Myös esihistoriallista aikaa nuoremmat historiallisen ajan muinaisjäännökset ovat lain suojaamia.

Muinaismuistoalueiden hoidosta vastaa aina Museovirasto. Museovirasto voi hakemuksesta luovuttaa muinaismuistoalueen hoidon toiselle taholle. Hoitoon vaaditaan aina myös maanomistajan lupa. Muinaismuistoalueiden hoitoon voi myös hakea rahallista avustusta museovirastolta (*Museovirasto*).

Muinaisjäännösten hoito edistää niiden suojelua ja perustuu kulttuurihistoriallisten elementtien esiintuomiseen ja säilyttämiseen. Hoidon suunnittelussa tärkeää on maiseman eri osien luonteen ja merkityksen arviointi, luonnonolosuhteiden huomioiminen sekä maankäytön historian selvittäminen. Hoidettavalle muinaisjäännösalueelle on tehtävä hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka mukaan hoitotyötä toteutetaan pitkäjänteisesti. Pitkään hoitamatta olleilla kohteilla hoito voi alkaa perusraivauksella, jolla poistetaan kasvustot, jotka saattavat vaurioittaa muinaisjäännöksen rakenteita. Lisäksi voidaan muinaisjäännösten rakenteita korjata sekä parantaa kulkuyhteyksiä muinaisjäännökselle. Alkutoimenpiteiden jälkeen ylläpitotyöt vaativat vähemmän resursseja. Ylläpitotyöt sisältävät yleensä alueen niittämistä tai laiduntamista sekä rakenteiden kunnossa pitoa (*Museovirasto*).

Uudet löydöt ovat aina rikkaus, eikä muinaisjäännösten rauhoittaminen suinkaan merkitse sitä, että kaikki liikkuminen tai maatöiden tekeminen olisi muinaisjäännösalueella kielletty. Peltoa tai puutarhaa, jolta on löydetty merkkejä muinaisjäännöksestä, voi viljellä tavalliseen tapaan, ainoastaan oijen kaivaminen tai muu kynnössyvyyden alle ulottuva maanmuokkaus on kielletty. Maanomistaja voi usein myös osallistua muinaisjäännösten hoitoon mm. järjestämällä laidunnusta muinaismuistoalueelle.

Hyvin hoidetut muinaisjäännökset ovat monipuolisia käyntikohteita, joita voidaan hyödyntää niin virkistyskäytössä, opetuksessa kuin matkailussakin. Hoidetut muinaisjäännökset kasvattavat väestön tietoisuutta oman alueensa menneisyydestä ja vahvistavat arvostusta ja paikallista identiteettiä (*Museovirasto*).

Suunnittelualueen tunnetut muinaisjäännökset sijoittuvat pääasiassa Kalmarinselän ympäristöön, muutamia muinaisjäännöksiä on myös alueen eteläosassa:

EEROLA, kivistäiset asuinpaikat

Kohde sijaitsee Kokkolaan vievän maantien varressa, tien länsipuolella olevalla hiekkapellolla. Asuinpaikkaa rajoittaa etelään ja länteen noin 140 m korkeudella kulkeva muinainen rantatörmä, jota on koneellisesti jyrkennetty. Kvartsien löytöalue on törmän yläpuolella. Paikalle tehdyissä koekuopissa on havaittu kulttuurikerrosta nokimaineen, joka on tulvakerroksen peittämä. Rantatörmä on Ancylusjärven aikainen, ajalta noin 8150 eKr kalibroituina. Kyseessä on yksi Suomen vanhimpia mesoliittisia asuinpaikkoja.

MÄNTYNIEMI, kivistävät asuinpaikat

Kohde sijaitsee Kalmarinselän itärannalla, Tuhmajoen pohjoispuolella. Alue on peltoa, maaperä on hiekaista moreenia. Paikalla on havaittu jälkiä (palanutta hiekkaa, nokimaata, palaneita kiviä) noin 20 tulisijasta. Löytöalue sijaitsee miltei kokonaan rantavyöhykkeen yläpuolella. Kyseessä saattaa olla mesoliittinen asuinpaikka. Paikalta on löytynyt kvartsi-iskoksia ja käyräselkäinen kourutaltoa.

PIRTTINIEMI, kivistävät asuinpaikat

Kohde sijaitsee Kalmarinselän länsirannalla, pohjois-etelä-suuntaisen pitkän Pirttiniemen kaakkoisosassa. Löytöalue käsittää sekä hiekkarannan ja sen yläpuolella olevan savipellon. Hiekkarannan ja pellon välissä on jyrkkä törmä. Paikalta on löytynyt kvartsia, käyräselkäinen kourutaltoa ja poikkikirves. Kyseessä on mahdollisesti mesoliittinen asuinpaikka.

JÄTÄNNIEMI, kivistävät asuinpaikat

Kohde sijaitsee Kalmarinselän itärannalla, Tuhmajoen suun eteläpuolella, loivahkolla niemellä. Löydöt ovat peräisin hiekkarannalta ja sen yläpuolella olevalta hiesupellolta. Asuinpaikan laajuus on epäselvä. Osa asuinpaikasta on jäänyt veden alle. Paikalta on löytynyt pallonuija ja kvartsi-iskoksia sekä sittemmin kadonneet käyräselkäinen kourutaltoa ja ”nuijakivi”.

KALMARINSELKÄ KUOLUSAARI/RUUMISSAARI, historiallinen hautapaikka

Kalmarinselkä -nimisen järven eteläpäässä on Kuolusaari eli Ruumissaari, jota on kutsuttu myös Kalmusaareksi. Perimätiedon mukaan saarelle haudattiin 1790-luvulla Kalmarin kylän asukkaita, joista kuoli n. 90 % - erityisesti torppareita ja mäkitupalaisia. Saarella on näkyvissä kumpuja.

SALORANTA, kivistävät asuinpaikat

Kohde sijaitsee Kalmarinselän kaakkoisosassa, Saloranta-nimisellä hiekkarannalla. Paikalta on löytynyt kvartsia. Salorannan asuinpaikka muodostaa yhdessä Hirsihiekan asuinpaikan kanssa yhtenäisen, noin 0,6 km pitkän löytövyöhykkeen. Osa asuinpaikka-alueesta lienee jäänyt veden alle.

HIRSIHIEKKA, kivistävät asuinpaikat

Kohde sijaitsee Kalmarinselän kaakkoisosassa, Hirsihiekka-nimisellä hiekkarannalla. Paikalta on löytynyt kvartsia. Hirsihiekan asuinpaikka muodostaa yhdessä Salorannan asuinpaikan kanssa yhtenäisen, noin 0,6 km pitkän löytövyöhykkeen. Osa asuinpaikka-alueesta lienee jäänyt veden alle. Hirsihiekan asuinpaikasta noin 850 m lounaaseen, Vuohisaaren luoteisrannalla, on tasataltan löytöpaikka.

KALMUKOSKI, kivistävät asuinpaikat

Kohde sijaitsee Kalmarinselän eteläpuolella, Mahlunjärveen laskevan Kalmujoen itäpuolella, Kalmukoskesta noin 0,2 km etelään. Löytöalue on talon länsi- ja lounaispuolella olevalla hiesupellolla. Paikalta on löytynyt käyräselkäinen kourutaltoa, kvartsia ja rombikirves.

9 MAISEMA-ANALYYSI

Maisemanhoitosuunnitelman pohjaksi on toteutettu maisema-analyysi suunnittelualueen maisemarakenteesta ja maiseman keskeisistä osa-alueista. Maisema-analyysissä on käytetty pohjana kartta-aineistojen korkeuskäyriä. Lisäksi maisema-analyysissä on tarkasteltu alueen maisematekijöitä maastokäyntien yhteydessä teiltä ja näköalapaikoilta käsin.

Maisema-analyysissä on määritelty kauko- ja lähimaisemassa tärkeitä maiseman osa-alueita kuten maisemaa rajaavat metsäiset mäet, teitä ja rantoja reunustavat maisemallisesti tärkeät metsänreunat ja lähimaisemassa tärkeät metsäalueet. Viljelyalueiden osalta pellot on luokiteltu maisemallisesti tärkeiksi ja paikallisesti maisemassa tärkeiksi. Lisäksi analyysissä on tarkasteltu eri kohdista avautuvia näkymiä, maisemassa tärkeitä rakennuksia ja maisemahäiriökohtia.

Kaukomaisemana pidetään yli 100 metrin päässä olevaa maisemaa, jonka yksityiskohtia ei pysty enää havaitsemaan tarkasti, mutta joka näkyy kerroksellisina hahmoina ja väreinä. Maisema-analyysissä kaukomaisemassa näkyvät ensisijaisesti korkeat metsäiset mäet, jotka reunustavat maisema-alueita (ks. s 34). Lähimaisemaksi katsotaan alle 100 metrin etäisyydellä olevat alueet, joista erotetaan kaukomaisemaa tarkemmin yksityiskohtia ja värien vaihteluita. Lähimaisemat ovat mm. lähimetsät, jotka vaikuttavat esim. tienvarren maisemaan, mutta jotka jäävät kaukomaisemassa piiloon tai sulautuvat siihen.

9.1. Maisemassa tärkeät peltoaukeat

Saarijärven reitin rantaosayleiskaavassa on otettu erillisellä kaavamääräyksellä huomioon maisemallisesti eheät peltoalueet. Kaavamääräyksen mukaan peltoja koskee toimenpidekielto. Nämä peltoalueet tulisi maisemallisista syistä pitää avoimina ja niiden metsittäminen vaatii erillisen luvan.

MT-2 Maa- ja metsätalousalue
Alue on tarkoitettu maa- ja metsätalouden harjoittamiseen. Rantavyöhykkeen rakentamisoikeus on maanomistajakohtaisesti siirretty A, AM, RM ja RA -alueille. Rakentamisen on sijainniltaan ja rakennustavaltaan liityttävä olemassa oleviin tilojen talouskeskuksiin siten, että avointen peltoalueiden keskeiset osat säilyvät vapaana rakentamiselta. Peltoalueilla on voimassa MRL 128 §:n mukainen toimenpidekielto. Toimenpidekielto ei koske maisemanhoidollisia toimenpiteitä.

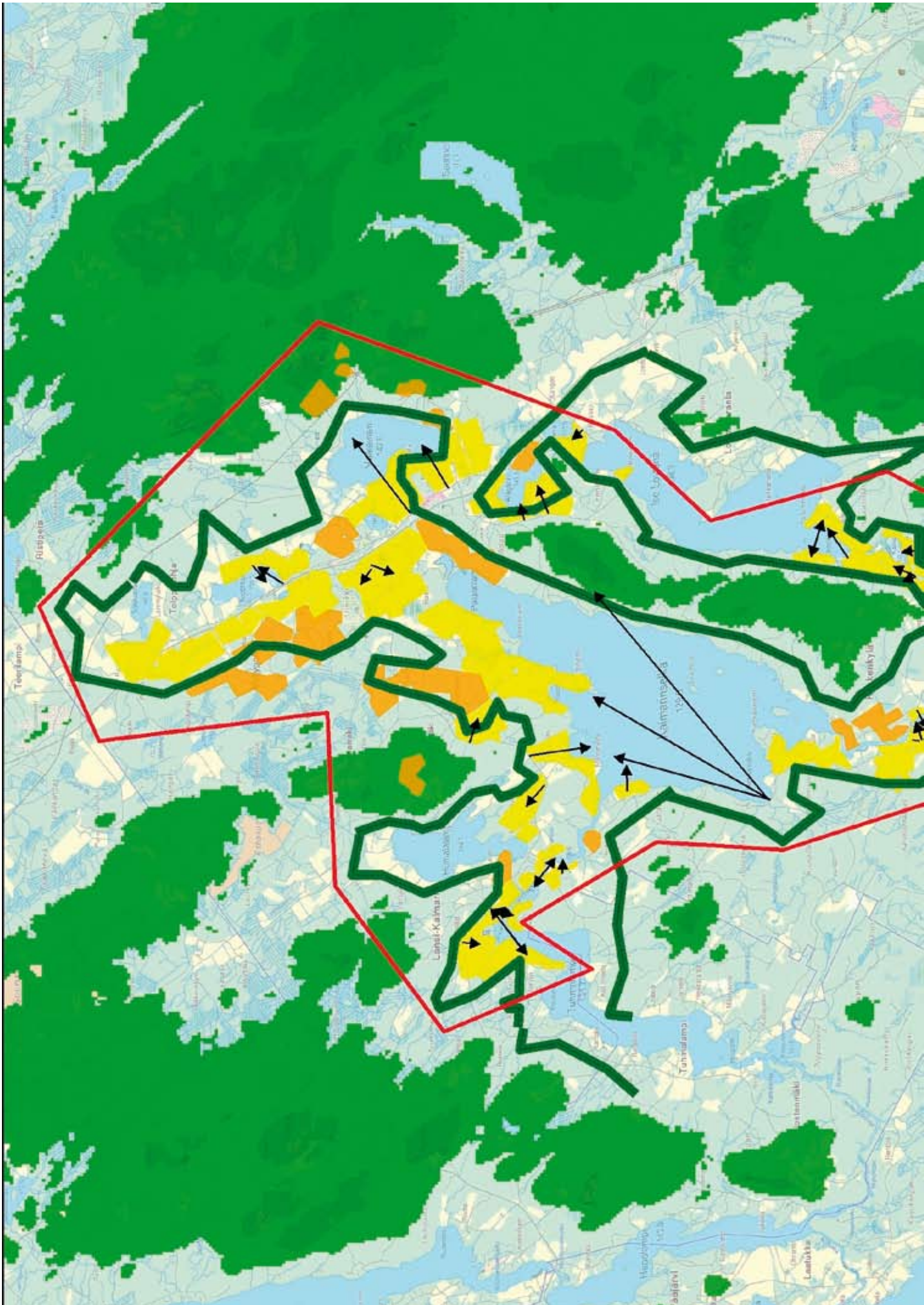
MT-3 Maa- ja metsätalousalue
Alue on tarkoitettu maa- ja metsätalouden harjoittamiseen. Rantavyöhykkeen rakentamisoikeus on maanomistajakohtaisesti siirretty A, AM, RM ja RA -alueille. Rakentamisen on sijainniltaan ja rakennustavaltaan liityttävä olemassa oleviin tilojen talouskeskuksiin siten, että avointen peltoalueiden keskeiset osat säilyvät vapaana rakentamiselta. Alueen maisemallisesti merkittävillä peltoalueilla on voimassa MRL 128 §:n mukainen toimenpidekielto, joka koskee myös alueen metsittämistä. Toimenpidekielto ei koske maisemanhoidollisia toimenpiteitä.

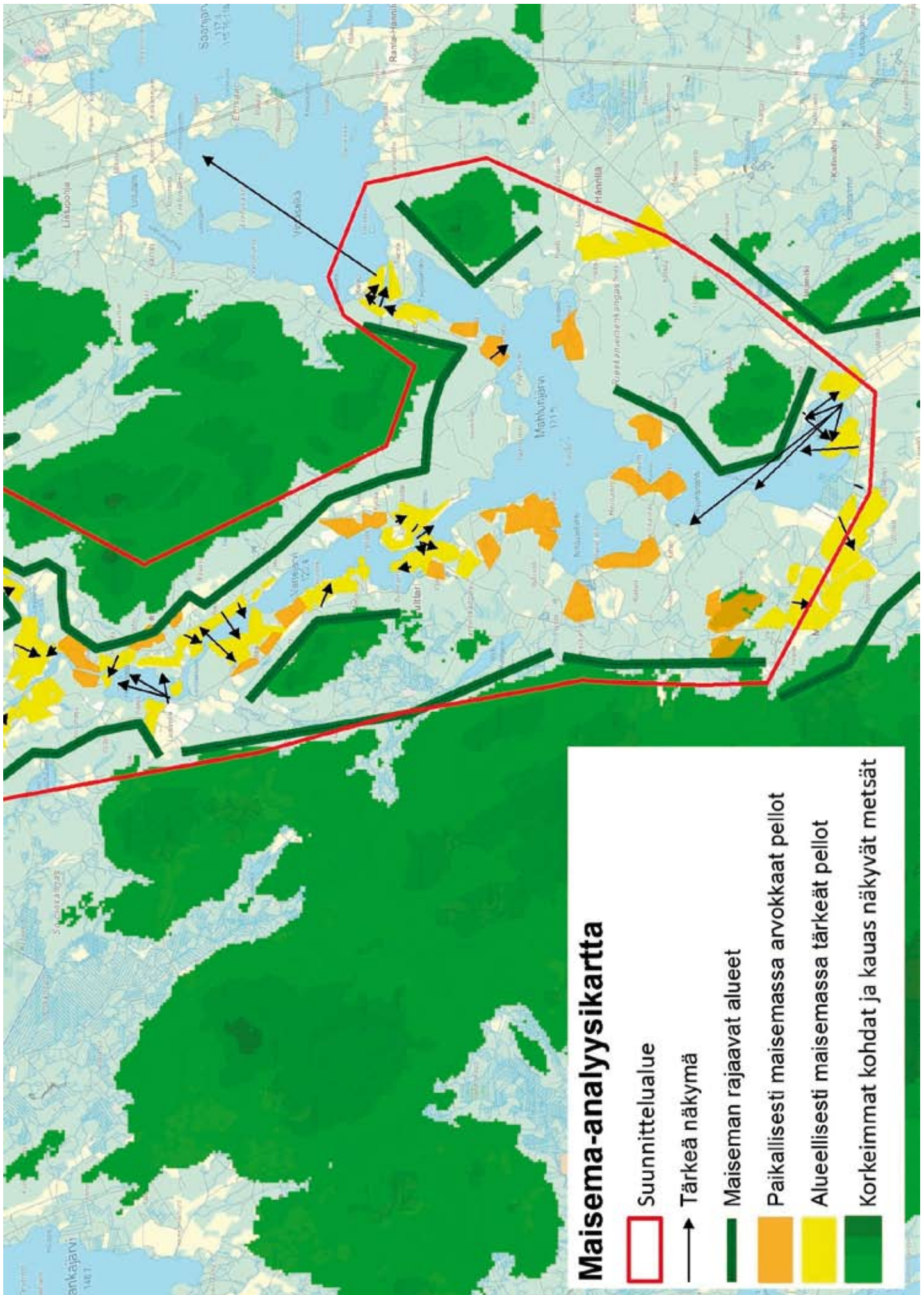
9.2. Maisemassa tärkeät metsäalueet

Korkeiden mäkien metsäiset laet reunustavat havaittavaa maisematilaa. Nämä alueet myös näkyvät hyvin kauas ja vaikuttavat maiseman kokonaiskuvaan. Ranta-alueiden reunametsät yhdistyvät näihin kaukomaiseman mäkiin ja ovat etenkin tiemaisemissa suuressa merkityksessä näkyessään vesistöjen yli vastarannoille. Maisemassa tärkeiden metsäalueiden käsittelyssä tulisikin noudattaa erityistä varovaisuutta, sillä vaikutukset saattavat olla laajempia, mitä läheltä tarkasteltuna saattaisi ajatella. Maisemahäiriöitä syntyy kohtiin, joissa avohakkuuta on tehty näkyville paikoille, myrsky on kaatanut puita tai suurvoimalinjat halkovat maisemaa.

Maisemassa tärkeiden laki- ja rinnemetsien käsittelyssä kannattaa välttää avohakkuuta ja suunnitella tarkkaan mahdollisten metsätaloudellisten toimien toteuttaminen. Metsätaloudellisia toimenpiteitä voidaan tehdä, kun hakkuukuviot suunnitellaan ja rajataan huolella maisemanäkökohta huomioiden (maisemapainotteinen metsäsuunnittelu).

10 SUUNNITTELUKOHTEET HOITO-OHJEINEEN

Tähän lukuun on koottu suunnittelualan hoitokohteet tarkempine tietoineen ja hoito-ohjeineen. Yleiset hoito-ohjeet eri tyyppikohteille löytyvät luvusta 8. Niihin on hyvä tutustua tarkempien kohdekohtaisten hoito-ohjeiden lisäksi.

10.1. LÄNSI-KALMARI JA KALMARI

1. Ruunaniemen reunavyöhykkeet

Ruunaniemen rantapeltojen reunalla on monilajinen varttunut puusto, jota hoidetaan raivaamalla ja laiduntamalla. Puuston monilajisuus kannattaa säilyttää ja harvennuksia toteuttaa ryhmittäin. Pajut ja vesakko pysyvät hyvin kurissa laiduntamalla. Rannan hoitoon voi hakea ympäristötuen ympäristökorvaussopimusta (ks. luku 11.1).

Ruunaniemen pihapiiri rakennuksineen on kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi arvioitu rakennetun ympäristön kokonaisuus ja osoitettu rantaosayleiskaavassa suojelluksi. Pihapiiriin kuuluu 1800-luvun iso punainen päärakennus ja 1920-30-luvun kaksikerroksinen aitta sekä 1924 rakennettu lohkokivinaivetta. Rakennukset erottuvat järvelle hyvin Tuhmalammelle ja vastarannoille.

Ruunaniemen reunavyöhykkeet.

2. Kaihlalahden kosteikko

Ruunaniemen ja Koivurinteen yhteinen kosteikko on valmistunut vuonna 2013, ja se sijaitsee Tuhmajoen pohjoismutkassa Länsi-Kalmarissa. Kosteikon pinta-ala on 3,5 ha. Kosteikko puhdistaa maa- ja metsätalousalueen valumavedet kiintoaineksesta ja ravinteista ennen Tuhmalampeen valumista ja hidastaa Hallapuron virtausta. Kosteikolla on myös maisemallisia vaikutuksia, sillä se sijaitsee alavien rantapeltojen reunalla ja näkyy vastarannoille ja Ruunaniemen ja Koivurinteen tilojen pihapiireihin. Kosteikko on perustettu ei-tuotannollisten investointien tuella ja sen hoito jatkuu kosteikon hoidon ympäristösopimuksella, joka on osa maatalouden ympäristötuen ympäristökorvausjärjestelmää (ks. luku 11.1).

Ruunaniemen ja Koivurinteen kosteikko.

3. Koivurinteen laidun

Koivurinteen tilan tilakeskuksen ympäristöä on laidunnettu aikoinaan karjalla. Alueen pohjoisosissa on mustikkatyyppin kuusimetsää, joka vaihtuu lounaaseen päin kuivemmaksi kalliopohjaiseksi alueeksi, jonka lounaispuolella alueen reunaosio sähkölinjojen välisessä kulmauksessa on tiheää harmaalepikkoa ja koivikkoa. Rakennusten eteläpuolella rinteessä on peltoon rajautuen avointa tuoretta rehevää niittyä. Valtalajina on maitohorsma, nokkonen ja metsä- ja hietakastikka. Eteläosa on tuoretta sekapuumetsää, jossa valtalajeina ovat kuusi ja koivu. Vanha rajausta ulottuu myös pihapiiriin, jolla ei enää ole perinnebiotooppiarvoja.

Laidun on inventoitu perinnebiotooppien inventoinnissa 1996, mutta sillä ei ole todettu tuolloin olevan varsinaisia perinnebiotooppien arvoja. Alueelle on tehty päivitysinventoinnit 2005 ja tämän maisemanhoitosuunnitelman maastotöiden yhteydessä kesällä 2014. Alueen eteläpuoleinen niittyalue hyötyisi jatkuvasta laidunnuksesta tai niitosta. Tällä alueella olisi pitkän laidunnuksen jälkeen mahdollista kehittyä vähäravinteisemmaksi ja monimuotoiseksi niityksi. Metsäalueiden kehittyminen laidunnuksen myötä perinnebiotoopille tyypilliseen suuntaan on hidasta ja vaatii paljon pidemmän ajan kuin niityn laidunnus. Alueet sopivat kuitenkin hyvin laitumiksi.

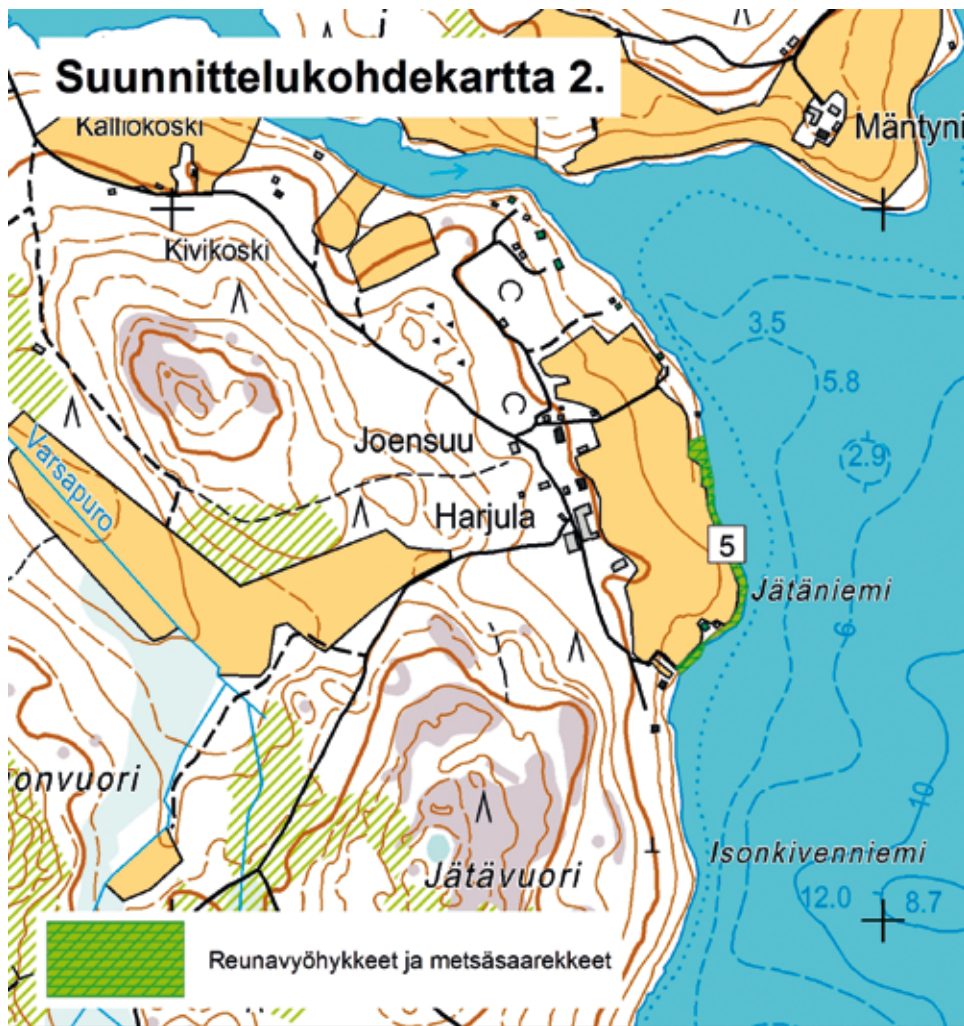
Koivurinteen laidunta.

4. Koivurinteen reunavyöhykkeet

Koivurinteen tilan rannassa on pellon reunalla kapea pajuvaltainen reunavyöhyke. Aluetta voisi hoitaa ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksella (ks. luku 11.1). Alueelle voisi antaa kasvaa myös muutamia isompia puita ja pitää pajukko raivattuna kuten ennenkin.

Koivurinteen reunavyöhyke.

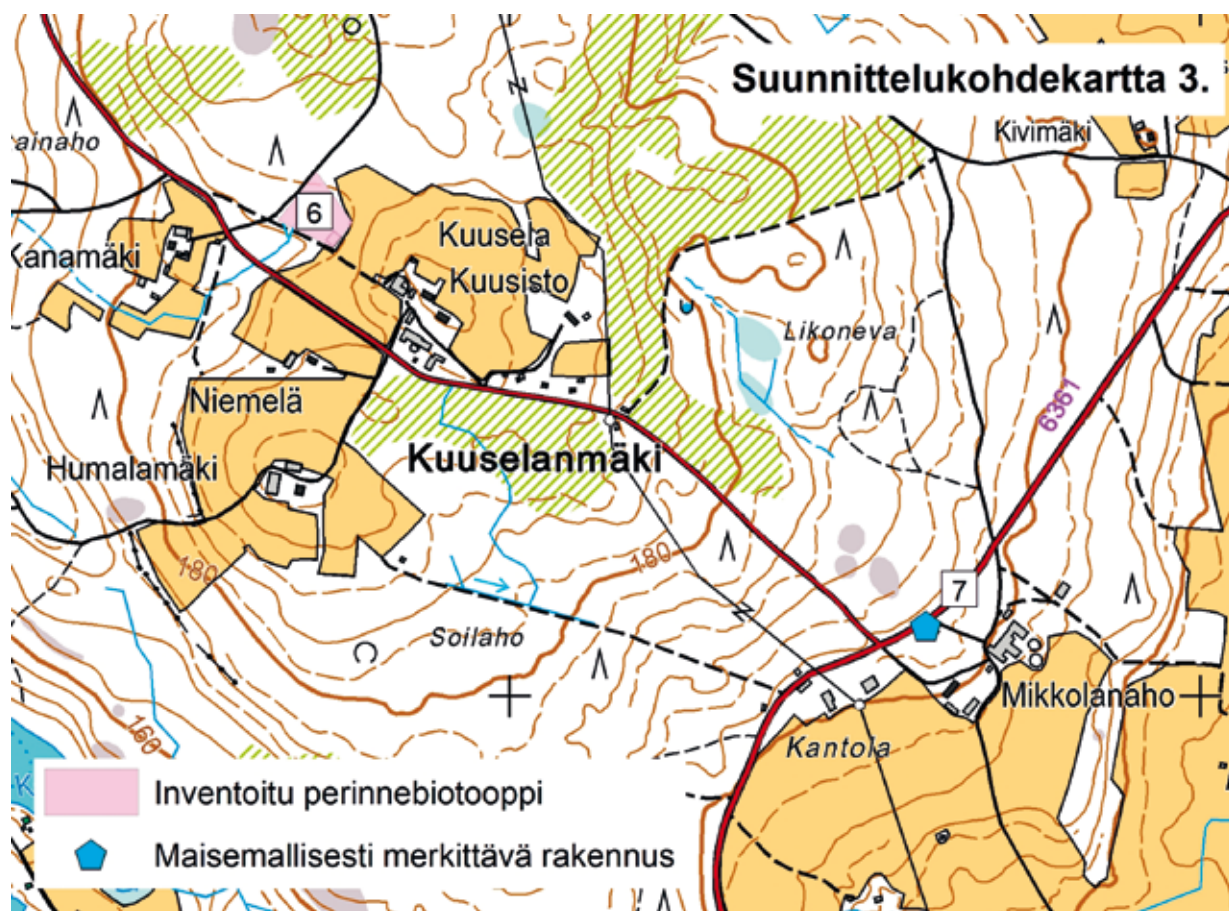

5. Harjula

Kalmarin Pariisintien varrella olevan Harjulan tilan rannassa on kapea puustovyöhyke, jota on hoidettu maisemaraivauksin. Alue soveltuisi hoidettavaksi ympäristötuen ympäristösopimuksella (ks. luku 11.1), jolloin hoitoa voisi jatkaa entisellään raivaamalla pajukkoa säännöllisesti ja pitämällä isompi puusto monilajisena (ks. luku 8.1).

Harjulan rantaa.

6. Kuuselan haka

Alue on vanha metsälaidun tai hakamaa, joka sijaitsee Kuuselan pihan läpi kulkeneen vanhan maantien ja Korkeamäkeen kulkevan tien risteyksessä Kuuselan peltojen reunalla. Alueella on vanha riipellon reunassa. Metsä on sekametsää, jossa valtalajeina on kuusi ja koivu. Myös joitain haapoja esiintyy. Aluskasvillisuus on pääasiassa tuoreen kankaan lajistoa, paikoin avoimemmilla kohdilla ja poluilla esiintyy joitain niittylajeja ja rehevyyttä ilmentäviä lajeja. Puustossa on säilynyt pääosin väljäkko rakenne, jonkin verran on lehtipuuesakkoa ja nuorehkoja kuusia suurempien hakamaapuiden välissä. Aivan alueen eteläreunassa, riipellon lähellä on istutettua kuusikkoa pienellä alalla. Pensaskerroksessa esiintyy paikoin katajia. Alueella on havaittavissa piirteitä vanhasta hakamaasta, mutta selkeitä perinnebiotooppiarvoja ei enää ole. Kunnostuksella ja laidunnuksella alue saattaisi kehittyä perinnebiotoopiksi.

Kuuselan haka on inventoitu perinnebiotooppien inventoinnissa 1995 paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi (P). Vuoden 2005 päivitysinventoinnissa alueen arvo on arvioitu laskeneen ei-arvokkaaksi tai kunnostettavissa olevaksi. Kesällä 2014 maisemanhoitosuunnittelun maastotöiden yhteydessä alueelle tehtiin uusi päivitysinventointi. Alueella ei ole enää perinnebiotooppiarvoja, mutta piirteitä vanhasta hakamaasta, joten se olisi vielä kunnostettavissa.

7. Kalmarin Viljamakasiini ja kylämuseo

Lännentien varrella Länsi-Kalmarissa sijaitsee näkyvällä paikalla tien risteyksessä Kalmarin vanha läntinen lainajvästö, joka on perustettu 1890-luvulla. Nykyisin rakennus toimii kylämuseona. Tien ja rakennuksen välinen alue kannattaa pitää avoimena, jotta rakennus näkyy jatkossakin tielle.

8. Kalmarin Hakalan reunavyöhyke ja metsäsaarekkeet

Kalmarin Hakalan tilakeskuksen eteläpuolisten peltojen pohjoisreunalla on metsän reunavyöhykettä, joka on rakenteeltaan hakamaista sekametsää. Alueen kasvillisuus ja puustonrakenne antaa merkkejä, että alue on ollut aikoinaan laidunalueena. Peltojen reunavyöhykettä voisi hoitaa ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksella (ks. luku 8.I ja III). Alueen hoidoksi sopii monimuotoisuutta ylläpitävä maisemaraivaus, jossa säilytetään monilajinen ja ikärakenteeltaan vaihteleva puusto sekä säästetään lahoppua.

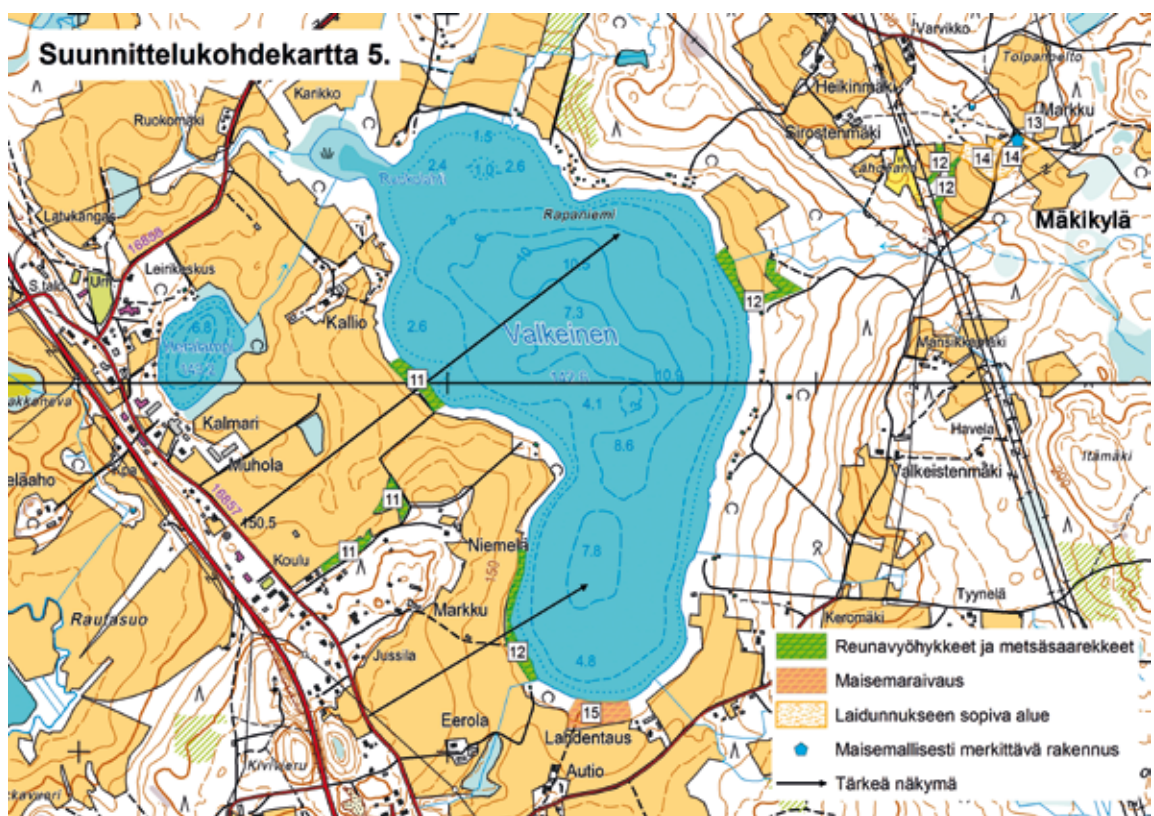
Reunavyöhykkeen eteläpuolisen pellon keskellä on pieni metsäsaareke, jota voitaisiin hoitaa samoin kuin reunavyöhykettä ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksen ehtojen mukaisesti.

9. Kuorejärven länsirannan niemen maisemaraivaus/laidunnus

Kuorejärven länsirannalla sijaitseva niemeke on pääosin peltoa, jota reunustaa harmaaleppä- ja pajuvaltainen reunavyöhykemetsä. Pellon pohjoispuoli on ollut poissa viljelyskäytöstä useampia vuosia ja pellolla kasvaa paikoin pajukkoa. Pelto sopisi hyvin laidunkäyttöön, jolloin pellon reunametsää voitaisiin laiduntaa samalla. Laidunnus estäisi pellon umpeenkasvun ja pitäisi rannan metsää avoimempuna. Vaihtoehtoisesti reunavyöhykettä voisi raivata hieman avoimemmaksi noudattaen monimuotoisuuskohteiden maisemaraivausohjeita (ks. luku 8.5).

10. Myllymäen reunavyöhykkeet ja metsäsaarekkeet

Myllymäen tilakeskuksen reunoilla ja ympärillä on monimuotoisia sekapuustoisia metsäsaarekkeita, joissa on ollut laidunnusta 2000-luvun vaihteeseen asti. Tilakeskuksen pohjoispuolella on reunoiltaan tiheähköpuustoinen entinen hakamaa, jonka puusto koivuvaltaista, myös mm. kuusia, mäntyjä, pajuja. Sisemmällä metsässä puuston rakenne on harvempaa. Kasvillisuudessa esiintyvät mm. niitynurmikka, rätvänä, särmäkuisma, kultapiisku, viinimarjapensas, metsämansikka ja lillukka. Niitykasvien esiintyminen metsälajien joukossa on merkki laidunnushistoriasta. Jonkin verran esiintyy kuitenkin vadellmaa ja maitohorsmaa, jotka ilmentävät umpeenkasvun ja rehevöitymisen alkamista. Alueita voitaisiin hoitaa laiduntamalla tai raivaamalla ympäristötuen ympäristösopimuksella (ks. luku 8). Alueiden hoitoon voi myös hakea ympäristötuen ympäristökorvaussopimusta (ks. luku 11.1).

11. Valkeisen länsirannan maisemaraivaus ja reunavyöhykkeet

Kalmarin Valkeisen järven länsirannalla on peltojen ja rannan välinen koivukaistale, jota hoidetaan raivaamalla. Alueelle voisi hakea myös maatalouden ympäristötuen ympäristökorvaussopimusta.

Peltojen kaakkois- ja eteläreunalla on sekapuustoinen hakamainen reunavyöhyke ja hakamainen saareke, joissa kasvaa järeitä vanhoja mäntyjä ja koivuja. Reunavyöhykkeen ja saarekkeen hoidoksi sopisi monimuotoisuutta ylläpitävä maisemaraivaus (ks. luku 8.1), jossa säästetään vanha puusto hakamaisessa asennossa ja raivataan vesakkoa ja kuusentaimia. Myös lahoppuusto kannattaa säilyttää, koska se lisää alueen eliöläjiston monimuotoisuutta etenkin hyönteisten ja lintujen osalta. Myös joitain nuorempia puita voidaan jättää raivamatta, jotta puuston ikärakenne monipuolistuu. Alueiden hoitoon voi hakea ympäristötuen ympäristökorvaussopimusta (ks. luku 11.1).

12. Markun tilan reunavyöhykkeet

Kalmarin Valkeisen järven lounaisrannalla on Markun tilan peltojen reunalla koivuvaltainen reunavyöhyke, jota hoidetaan maisemaraivausohjeiden mukaisesti raivaamalla. Alueen hoitoon voisi hakea myös ympäristötuen ympäristökorvaussopimusta (ks. luku 11.1).

13. Markun tilan vanha pihapiiri

Valkeisen järven koillispuolella Mäkikylällä sijaitsee Markun tilan vanha pihapiiri rakennuksineen. Pihapiiri on säilynyt ehjänä ja suhteellisen hyväkuntoisena kokonaisuutena ja on maisemallisesti näkyvällä paikalla teiden risteyksessä. Pihapiirin vieressä on laidunnukseen sopiva niittyalue ja vanha metsälaidun (ks. seuraava kohde). Pihapiiri on muodostunut 1800-1900 luvun vaihteessa neliömäisek-

si yhdeltä sivulta avoimeksi pihaksi. Pihassa on v. 1875 rakennettu paritupatyypinen asuinrakennus, sitä vastapäätä kaksikerroksinen hevostalli ja riviaitta sekä sivulla lato ja v. 1913 rakennettu kiviinavetta. Kuisti on tehty asuinrakennukseen myöhemmin. (Lahmala 1990).

14. Laidunalueet vanhan tilan pihapiirin ympärillä

Vanhan Markun tilan pihapiirin eteläreunalla on niittymäinen alue, jota on pidetty auki raivaamalla. Alue sopisi hyvin laidunnukseen, jolloin kasvillisuus muuttuisi niittyajivaltaisemmaksi. Niityn laidunnuksella olisi myös maisemallisia vaikutuksia, koska se sijaitsee aivan tien vieressä.

Niittyä vastapäätä tien länsipuolella on vanha latorakennus, jonka reunalla on myös niittymäisiä alueita. Ladon pohjoispuolella on vanha pieni peltoalue. Muokkaamatonta peltoa ja niittyalueita voisi myös laiduntaa tai hoitaa niittämällä. Etenkin ladon eteläpuoleiselle kuivemmalle niityn osalle saataisi kehittyä jopa arvokasta ketolajistoa ravinteita poistavan hoidon seurauksena.

Ladon takana ja tien reunassa etelämpänä on mäntyvaltainen sekapuumetsä, jossa on merkkejä aiemmasta laidunnuksesta. Kasvillisuudessa esiintyy jonkin verran niitylajistoa metsälajiston seassa. Laiduntamalla tai raivaamalla alueesta voisi kehittyä hyvä hakamaa.

Niittyjen ja hakamaametsän hoitoon voi hakea ympäristötuen ympäristökorvausta (ks. luku 11.1).

15. Maisemaraivauskohde rannassa

Valkeisen järven etelärannalla on mänty- ja kuusimetsää pellon ja rannan välillä. Alue on hieman liian leveä kokonaisuudessaan ympäristötuen ympäristökorvaussopimukseen. Puustoa voisi harventaa ja kehittää monilajisemmaksi ja kenttakerrosta valoisammaksi, jolloin ajan myötä alue voisi soveltua pellon reunan puolelta ympäristötukeen (ks. luku II.1.).

16. Iso-Ahola

Iso-Ahola on arvotettu maakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi ja osoitettu maakuntakaavassa. Iso-Ahola on entinen virkatalo, jonka kruununvouti Daniel Danielson osti 1830-luvulla. Tuolta ajalta ovat pitkä aittarakennus ja kansliarakennus. Harmaakivinen navetta on vuodelta

1915 ja riihi 1860–1870-luvulta. Päärakennus on tyyliältään klassinen hirsirakennus, jossa on pilasterit ja kuusiruutuiset ikkunat. Rakennusta on muutettu 1960-luvun peruskorjauksessa, jolloin siihen tehtiin pieni saunasiipi sivukamarituvan ja keittiön tilalle ja samalla lisättiin uusi umpikuisti. Siinä on kuusiruutuiset ikkunat, kissanpenkit ja päädyissä lunetti-ikkunat.

Pihapiiriin rakennukset ovat pääosin hyvässä kunnossa, seuraavana kunnostusta kaipaa pihan reunalla sijaitseva iso vanha riihi.

17. Iso-Aholan laitumet

Iso-Aholan laitumet, jotka sijaitsevat aivan pihapiirin ympärillä, on arvioitu valtakunnallisesti arvokkaiksi (V) perinnebiotooppien inventoinnissa 1994. Edustavinta osaa on vanha riiehen viereinen rinnehakamaa. Lisäksi alueeseen kuuluu kaksi muuta hakamaa-alueita, joista toinen on maisemallisesti keskeisellä paikalla päärakennuksen ja rannan välisessä rinteessä. Laidunalueilla on tavattu myös muutamia huomion arvoisia kasvilajeja inventoinneissa. Hakamaita on laidunnettu pitkään lampailla. Kesällä 2014 alueelle saatiin taas lampaista.

Iso-Aholan hakamaata.

18. Iso-Aholan maisemaraivaus rannassa

Iso-Aholan päärakennukselta näkee suoraan Alajärvelle rakennuksen viereisen hakamaan ja peltomaiseman yli. Alajärven rannassa kasvaa tasaisesti tiheähkösti koivua ja niiden alla pajukkoa. Tälle kohdalle voisi toteuttaa kevyen maisemaraivauksen (ks. luku 8.5) niin, että poistetaan osa pajuista ja koivuista jättäen kuitenkin puustoa ryhmiin, joiden välistä järvimaisema avautuu paremmin. Alajärven rannassa erottuu hyvin eri maanomistajien yhteinen koko Alajärven ympäri kiertävä yhtenäinen suojavyöhyke. Suojavyöhyke on perustettu keväällä 2011 MAISA-hankkeen toimesta. Valtatie 13 varrella olevalla taukopaikalla on infotaulu suojavyöhykkeen perustamisesta.

Iso-Aholan rantamaisemaraivauuskohde. Säilytettävä puusto merkitty vihreällä.

19. Vähä-Aholan Alajärven ja Matoniemen reunavyöhykkeet

Alajärven yhtenäisen suojavyöhykkeen reunalla rannassa on kapea puustokaistale, jossa kasvaa pääasiassa koivuja ja pajua. Rannan pajukkoa voisi raivata paikoin ja koivut säilyttää (ks. luku 8.1). Alue voisi soveltua myös ympäristötuen ympäristökorvaukseen (ks. luku 11.1).

Vähä-Aholan rantapuustoa Alajärven reunalla

Alajärvestä etelämpänä, Ison-Löytänän pohjoispäässä Matoniemessä, on pellon reunalla koivuvaltainen reunavyöhyke. Reunavyöhykettä voi hoitaa monimuotoisuutta ylläpitävällä maisemaraivauksella harventamalla koivuja hieman epätasaisin välein ja raivaamalla pajukkoa. Alue soveltuu myös ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksella hoidettavaksi.

Matoniemen rantapuustoa. Säilytettävä puusto merkitty vihreällä.

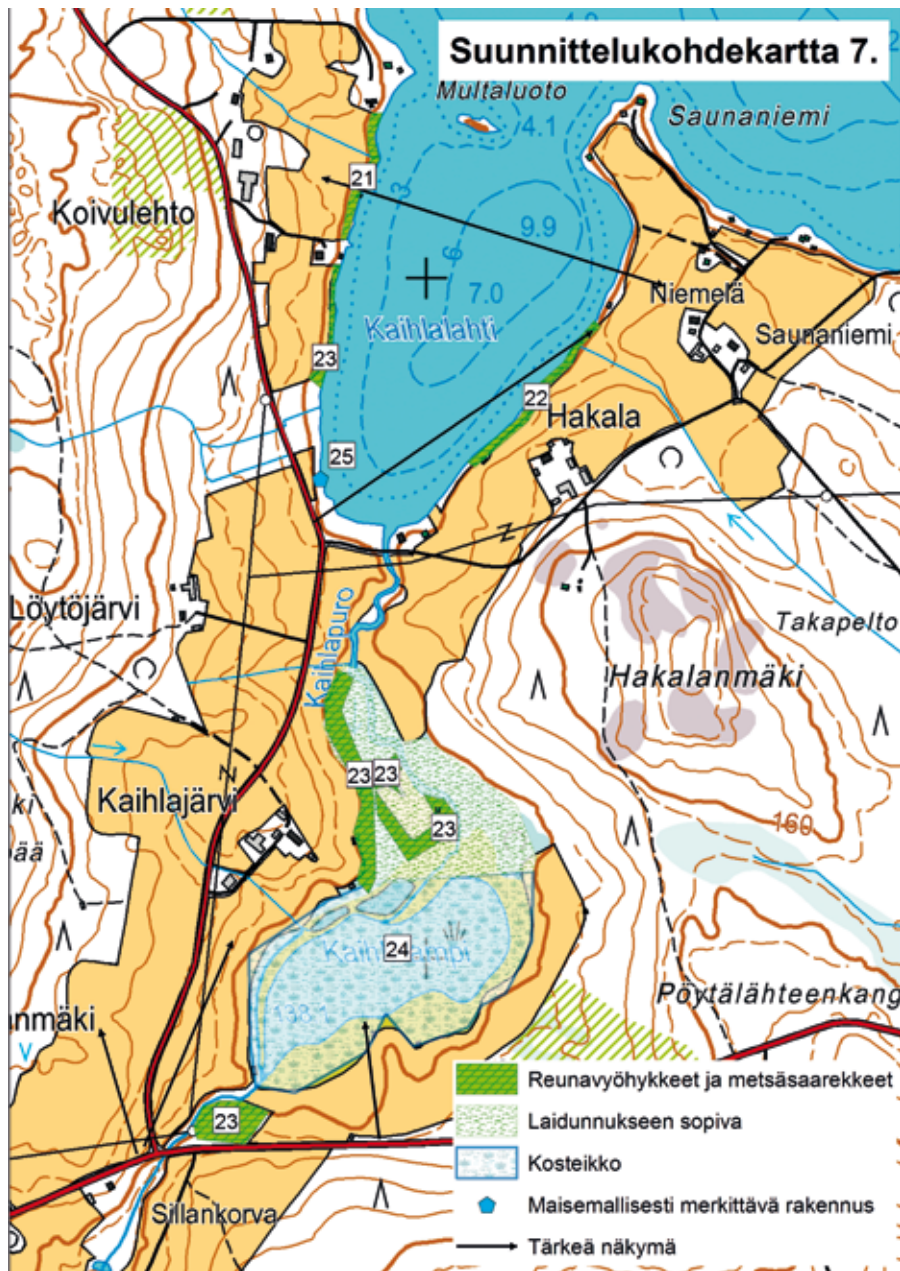
20. Puustin laitumet

Puustin laitumet sijaitsevat Kalmarin Alajärven, Pienen-Löytänän ja Ison-Löytänän välisellä mäellä sekä Pienen- ja Ison-Löytänän rannoilla. Laitumet on inventoitu perinnebiotooppien inventoinnissa 1993 paikallisesti arvokkaaksi (P-). Alueelle on tehty päivitysinventointi 2005, jolloin alueen arvon on katsottu säilyneen samana. Suurin osa laitumesta on Korkeimmanmäellä sijaitsevaa kuusivaltaista metsälaidunta. Alueella on pitkä laidunhistoria, ja nyt sitä laiduntaa tilan emolehmäkarja.

Järvien rannoilla kasvavat kapeat koivu- ja harmaaleppävaltaiset puustovyöhykkeet. Näitä reunavyöhykkeitä voi hoitaa raivaamalla niitä puoliavoimemmiksi keskittäen raivaukset harmaaleppiin ja pajukkoon (Ranta-alueiden maisemaraivauksesta voi lukea lisää luvusta 8.5.2).

10.2. KOSKENKYLÄ, LEHTOLA JA MUITTARI

21. Koivulehdon reunavyöhykkeet

Ison-Löytänän Kaihlalahden länsirannalla Koivulehdon tilan peltojen reunalla rannassa on kapea reunavyöhyke, jota hoidetaan raivaamalla. Alueelle voisi hakea myös ympäristötuen ympäristösopimusta (ks. kappale 11.1). Tukiehtojen mukaisessa monimuotoisuutta lisäävässä maisemaraivauksessa (ks. luku 8.1) suositetaan monilajista ja ikärakenteeltaan vaihtelevaa puustoa ja lahoppuuta.

Kalmarinselän kaakkoisrannalla Kallioniityssä on myös pieni rantapello, jonka reunalla on sekapuustoinen reunavyöhyke, joka soveltuu ympäristötuen ympäristösopimuksella hoidettavaksi.

*Mustamäen rantaa**Kallioniitty*

22. Koskenkylän Hakalan reunavyöhykkeet

Ison-Löytänän Kaihlalahden itärannalla Hakalan tilan peltojen rannassa on koivuvaltainen reunavyöhyke, jota hoidetaan raivaamalla. Alue soveltuisi hoidettavaksi ympäristötuen ympäristösopimuksella (ks. luku 11.1), jolloin hoitoa voisi jatkaa entisellään raivaamalla pajukkoa säännöllisesti ja pitämällä isompi puusto monilajisena.

23. Kaihlajärven laidunalueet ja reunavyöhykkeet

Kaihlalammen eteläpuolella on lehtipuuvaltainen metsäalue pellon reunalla, jossa on sijainnut ennen saha. Alueelle on kertynyt metalli- ja puujätettä, jotka ovat osin peittyneet maahan. Puuston rakenne on hakamainen, puustossa on isoja haapoja ja koivuja harvassa. Alue sopisi hyvin viereisen nurmilaitumen jatkoksi, kunhan metallijätettä ja risukkoa on siistitty. Alue soveltuu siistittyinä ja laidunnettuna myös ympäristötuen ympäristökorvauskohteeksi (ks. 11.1). Alue ei kaipaa laidunnuksen lisäksi muuta kuin joidenkin pienten kuusten poistoa.

Kaihlalammen pohjoispuolella kasvaa kostealla maaperällä sekapuumetsä, jossa on mm. koivua, haapaa ja harmaaleppää. Metsän keskellä on pieni vanha pelto. Metsä voisi soveltua ympäristösopimuskohteeksi joko reunavyöhykkeinä (ks, luku 8.1), joita hoidetaan raivaamalla tai laitumeksi yhdessä pienen pellon kanssa. Maaperä on kostea ja risukkoista, joten hevoset eivät välttämättä sovi alueen laiduntajiksi.

Kaihlalammen eteläpuolen pelto voisi olla kokonaan suojavyöhykkeenä, jota laidunnetaan.

24. Kaihlalammen KEMERA-kosteikko

Kaihlalammelle on tehty KEMERA-rahoituksella metsätaloudellisen kosteikko. Kosteikon reunojen puuston hoitoa on suunniteltu 2007 NorWat-hankkeessa. Aluetta hoidetaan KEMERA-hankkeen ohjeiden mukaisesti.

25. Kaihlajärven venekoppeli

Kaihlalahden lounaisrannalla, tien vieressä, on Kaihlajärvien venekoppeli, joka on kunnostettu vuonna 2013. Koppeli on koottu kokonaan uudestaan vanhoista hirsistä ja siihen on rakennettu uusi katto. Koppeli on maisemallisesti hyvällä paikalla.

26. Uusitalon reunavyöhyke ja suojelualan maisemanhoito Kalmukosken pohjoisrannalla

Kalmukosken Sahin pohjoisrannalla sijaitsee peltojen ja kosken välillä kapea puustoreunus, joka on luonnonsuojelualuetta (Joensuun luonnonsuojelualan pohjoisosa). Suojelualan tavoitteena on säilyttää ranta-alueet rakentamattomina ja maisemakuva eheänä. Alueen suojelupäätöksen mukaan alueella voidaan harjoittaa metsätaloutta kulloinkin voimassa olevia metsälain periaatteita noudattaen ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion rantametsien käsittelysuosituksia noudattaen (ks. luku 8.5.2). Alueen hoitaminen ei vaadi erillistä hoitosuunnitelmaa tai ELY-keskuksen hyväksyntää.

Alueelta voidaan halutessa poistaa vesakkoa isompien puiden välistä, jolloin näkymä koskelle avautuu hieman. Isompaa puustoa voidaan halutessa harventaa hieman, kuitenkin säilyttäen erilaisia puita

ryhmissä, sekä säästään pihlajia ja lahoppuuta. Harvennuksia ei kannata toteuttaa tasavälein. Kosken rannalla oleva puusto on usein suojaus kosken kalakannalle antaen varjoa ja ravintoa kaloille, siksi puustoa ja pensaita kannattaa säilyttää paikoin tiheämminkin rannassa.

Joensuun luonnonsuojelualuetta Kalmukosken Sahin rannalla

Joensuun tilan eteläpuolisen pellon reunassa on sekametsän reunavyöhykettä, joka voisi soveltua ympäristötuen ympäristökorvauksella (ks. luku 11.1) hoidettavaksi raivaamalla sitä hieman avoimemmaksi vesakosta ja pajusta. Raivausta kannattaa keskittää etenkin pellon ja metsän väliselle reunalle.

Uusitalon tilanviereisen metsän reunavyöhykettä.

27. Kotiniemen rantaniitty

Kotiniemen rantaniitty on Kalmukosken Sahin etelärannalla pellon reunassa oleva kapea puustoinen vyöhyke. Alue on luonnonsuojelualuetta (Kotiniemen rantaniitty). Rantaa on laidunnettu 1970-luvulla lehmillä ja lampailla. Uudelleen alue otettiin laidunnukseen HÄÄVI-hankkeen myötä vuonna 2011, jolloin hankkeessa tehtiin myös alueelle hoitosuunnitelma. Nyt laidunnus on loppunut ja alueelle täytyisi löytää uudet laiduneläimet tai muuten alue pajukoituu umpeen muutamassa vuodessa. Luonnonsuojelualan päätöksen mukaan aluetta saa laiduntaa ja hoitaa raivaamalla ilman erillistä ELY-keskuksen päätöstä.

Kotiniemen rantaniitty sijaitsee aivan Kalmukosken rannassa

28. Kalmukosken laitumet (LUMO 2004 kohde 49.)

Kalmukosken laitumet sijaitsevat Koskenkylällä Kalmukosken koskialueen itärannalla ja Kalmukosken tilan pihapiirissä. Ranta-alue on koko laitumen pituudelta luonnonsuojelualuetta (Kalmukosken rantalehto). Laitumille on tehty perinnebiotooppi-inventointi vuonna 1995, jolloin alue on arvioitu paikallisesti arvokkaaksi (P+). Vuonna 2010 kohteelle tehtiin päivitysinventointi Härkää sarvista (HÄÄVI) -hankkeessa, jonka mukaan perinnebiotoopin arvo on säilynyt ennallaan.

Luonnonsuojelualue on rehevää rantalehtoa, jonka puusto on pääosin koivu ja haapavaltaista ja laho puuta esiintyy runsaasti. Vuoden 2010 perinnebiotooppi-inventoinnissa rantalehdon kasvillisuuden on todettu esiintyvän mesiangervoaltaista lehto-kasvillisuutta, jonka joukossa mm. koiranheittä, näsiää ja huomionarvoista peurankelloa. Muita lajeja ovat mm. metsäruusu, orapihlaja, ahomansikka, kielo ja metsäkurjenpolvi. Maisemanhoitosuunnitelman maastokäynti tehtiin 2014 lokakuussa, joten kasvillisuus ei ollut enää maastokäynnin aikana arvioitavissa. Rantalehdolla ja ympäröivillä metsäalueilla on pitkä laidunhistoria, mutta viime vuosina laidunnuksessa on ollut taukoa. Pihapiirin eteläpuoleinen hakamaa on kuitenkin osittain hevosten laidunnuksessa.

HÄÄVI-hankkeen tekemässä hoitosuunnitelmassa on selvitetty, että suojelualueella on kiellettyä alueen maaperän, kasvillisuuden tai eläimistön vahingoittaminen rakentamisella tai muulla luontoa ja maisemakuvaa muuttavalla toiminnalla. Sallittua on lehtokasvillisuuden kasvutilan säilyttämiseksi poistaa varjostavia kuusia ELY-keskuksen hyväksymän suunnitelman mukaisesti, laiduntaa karjaa sekä kalastaa ja harjoittaa veneilyä koskialueella. Määräyksistä saadaan ELY-keskuksen hyväksymän suunnitelman mukaan poiketa, jos se on luonnonsuojelualueen hoidon ja käytön kannalta perusteltua.

Kalmukosken laitumen rantalehtoa

Inventoituun laitumeen sisältyy rantalehdon lisäksi varttunutta kuusi- ja mäntymetsää lehdon yläpuoleisessa rinteessä, sekämetsälaidunta Kalmukoskentien itäpuolella ja hakamaa Kalmukosken pihapiirin eteläreunalla. Kuusimetsässä kasvaa paikoin tiheästikin pihlajavesakkoa. Hakamaan ja metsälaitumien kunnostamiseksi laidunnuskäyttöön alueilta olisi hyvä raivata hieman vesakkoa ja poistaa nuoria kuusentaimia. Metsälaitumen varttunutta kuusikkoa ei tule harventaa, sillä alueella esiintyy liito-orava. Hakamaan itäosa on paikoin jopa niittymäistä hakamaata, mutta alueen länsipääty on laidunnuksen ulkopuolelle jäävää tiheää harmaalepikkoa ja koivikkoa, jonka alla kasvaa tiheästi vadelmaa.

Kalmukosken laitumen kuusimetsää

Kalmukosken hakamaata

29. Sillanmäen metsälaidun

Koskenkylän vanhan koulun pohjoispuolella on tien varressa monimuotoinen sekametsä, joka on entinen laidunalue. Alue on pääosin loivassa rinteessä ja rajautuu lännessä niittyyn. Laitumen puusto on vanhaa ja jykevää männikköä ja kuusikkoa, joiden seassa esiintyy myös runsaasti koivuja ja haapoja. Myös lahopuuta esiintyy runsaasti. Alue sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla tien vieressä ja myös joelta on näkymä alueelle. Kasvilajisto on metsälajivaltaista, mutta myös niittylajeja esiintyy. Alueelle tehtiin kesällä 2014 perinnebiotooppi-inventointi ja alue arvioitiin paikallisesti arvokkaaksi (P-) (*perinnebiotooppien inventointi: Emma-Liina Marjakangas ja Joonas Ikävalko 2014*).

Kuva: Emma-Liina Marjakangas

30. Kalmukosken (Koskenkylän) sillan viereiset rannat (luonnonsuojelualueet)

30 A. Koskenkylän Kalmukosken sillan viereisillä rannoilla kasvaa rehevää lehtipuumetsikköä. Kosken itä/koillisranta on luonnonsuojelualuetta (Notkolan luonnonsuojelualue). Suojelualan päätöksen mukaan ranta-alueiden puustoa saa käsitellä maisemalliset näkökohdat huomioon ottaen **erillisen hoitosuunnitelman mukaan**, joka on hyväksyttävä ELY-keskuksella.

Aluetta on hoidettu viimeksi 2007 tienoilla, kun NorWat-hankkeessa sille tehtiin hoitosuunnitelma. Hoitosuunnitelmat täytyy kuitenkin tehdä aina kullekin hoitokerralle erikseen.

30 B. Kalmukosken etelä/lounaissrannalla Notkolan luonnonsuojelualan vastakkaisella rannalla on Rannan luonnonsuojelualue. Tällä alueella voidaan harjoittaa metsätaloutta kulloinkin voimassa olevia metsälain periaatteita ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion rantametsien käsittelysuosituksia noudattaen **ilman ELY-keskuksen lupaa**. (ks. rantojen maisemaraivausohjeet luvusta 8.5.2). Puusto on sopivaa tällä kohtaa rantaa, lähinnä pajukko ja mahdollinen tuleva vesakko kaipaa säännöllistä raivausta.

Rannan luonnonsuojelualue.

Kalmukosken sillan länsipuoleista rantaa.

30 C. Kosken länsipuolella ja Koskenkyläntien pohjoispuolella rannassa on kapea reunavyöhyke, joka on suojeltu Saarijärven reitin rantaosayleisakaavalla. Reunavyöhykkeellä kasvaa vain muutamia koivuja ja pajupensaita. Tätä aluetta voidaan hoitaa rantametsien käsittelyohjeiden mukaisesti (ks. rantojen maisemaraivausohjeet luvusta 8.5.2).

31. Koskenkylän metsäsaareke

Koskenkylällä Kalmukosken sillan lounaispuolen pellon keskellä on lehtipuuvaltainen tiheähkö metsäsaareke. Saarekkeen puustoa voi hoitaa raivaamalla sitä paikoin avoimemmaksi, etenkin reunoilta. Alue soveltuisi ympäristötuen ympäristökorvauksella hoidettavaksi (ks. luku 11.1). Monimuotoisuutta lisäävän maisemaraivauksen (ks. luku 8.1) tavoitteena on säilyttää saarekkeen puusto monilajisena ja puuston ikärakenne vaihtelevana. Myös marjovia puita ja pensaita sekä lahopuuta säästetään. Maisemaraivauksella voidaan avata etenkin pensaskerrosta ja vesakkoa, jolloin kenttäkerrokseen pääsee valoa ja kasvilajisto monipuolistuu.

Metsäsaareke Koskenkylällä.

32. Koskenkylän makasiinin metsä (LUMO 2004 kohde 47.)

Koskenkylällä sijaitsee vanha viljamakasiini, joka on kunnostettu rukoushuonekäyttöön. Makasiini on nuorisoseuran omistuksessa ja vapaassa käytössä.

Makasiinin ympärillä on sekametsää, jossa on vanhan metsälaitumen piirteitä puuston rakenteessa ja maaperässä. Puusto on harvahkoa ja metsälajiston seassa esiintyy joitain niitylajeja. Alue soveltuisi hyvin laidunalueeksi, jos se ei häiritse makasiinin käyttöä rauhoittumispaikkana.

Koskenkylän makasiini.

33. Savelan tilan perinnebiotooppi (LUMO 2004: 46.)

Savelan tilan länsireunalla on peltojen välissä ja osin Paskolammen rannalla perinnebiotooppi, jota laiduntavat vasikat. Alue on itäreunaltaan avointa tuoretta niittyä ja vaihettuu länsireunalle ja lammen rantaan sekapuuhaaksi. Kasvillisuudessa esiintyy harvinaisista niittylajeista mm. jäkkiä. Muuta niittylajistoa ei vielä toukokuun maastokäynnillä pystytty tunnistamaan kunnolla. Alue merkittiin ympäristöhallinnon inventoitujen perinnebiotooppien luetteloon.

34. Jokihaan kosteikko

Koskenkylällä Tarvopuron pohjoispuolella sijaitsevan 1,98 hehtaarin kosteikon tavoitteena on toimia luonnon monimuotoisuuden edistäjänä, vähentää pintavesiin päätyvien ravinteiden ja kiintoaineksen määrää sekä toimia elinympäristönä eri lintulajeille. Valuma-alueelta kulkeutuvan kiintoaineksen sekä ravinteiden pääsyä Tarvopuroon ja sitä kautta muualle vesistöön saadaan vähennettyä kosteikon avulla. Kosteikko on perustettu ei-tuotannollisella investointituella 2012, ja sitä hoidetaan jatkossa raivaustöillä sekä läjitysaltaita tyhjentämällä. Kosteikon reunoja voisi hoitaa myös laiduntamalla niitä yhdessä viereisen nurmilaitumen kanssa.

35. Jokihaaran metsäsaareke Pukkisillan lähellä

Lehtolassa Jokihaaran metsälaitumen pohjoispuolella on pellon keskellä lehtipuuvaltainen metsäsaareke. Puustossa on mm. koivuja ja harmaaleppää. Aluetta voisi hoitaa ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksella (ks. luku 11.1) raivaamalla sitä monimuotoisuutta edistävällä maisemaraivauksella (ks. luku 8.1) harventamalla puustoa ja raivaamalla pois pajukkoa ja nuorta vesaa.

36. Jokihaaran metsälaidun (LUMO 2004 kohde 44.)

Jokihaaran tilan itäpuoleista rinnemetsää on laidunnettu aikoinaan karjalla, mutta laidunnus on lopunut n. 8 vuotta sitten. Kohde on mainittu perinnebiotooppina vuoden 2004 Luonnon ja maiseman monimuotoisuussuunnitelmassa (Virola 2004), ja se inventoitiin kesällä 2014 maisemanhoitosuunnit-

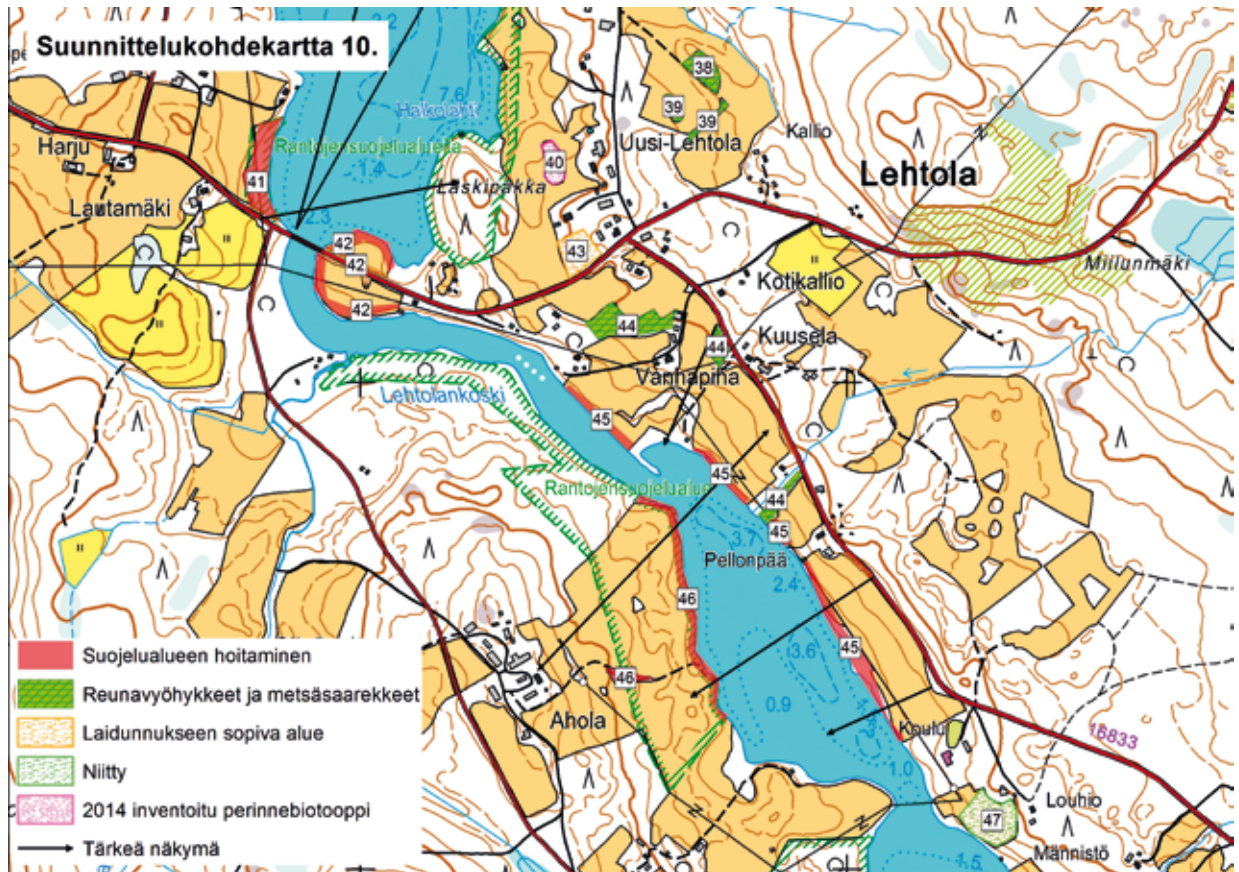
telun yhteydessä. Alue on pääasiassa mänty- ja kuusivaltaista varttunutta metsää, jossa kasvilajisto on pääosin metsälajistoa. Kasvillisuudessa on kuitenkin vielä havaittavissa joitain niittylajeja metsäkasvillisuuden seassa muistuttamassa laidunnushistoriasta. Jos alue otettaisiin uudelleen laidunnukseen, se voisi kehittyä ajan myötä hyväksi metsälaitumeksi, muuten alue umpeutuu pikkuhiljaa ja muuttuu tavanomaiseksi metsäalueeksi.

37. Lehtolan seurantalo Rientola

(Maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö)

Vuonna 1900 perustettu Lehtolan nuorisoseurantalo on maakunnallisesti arvokas rakennus ja huomioitu myös Keski-Suomen maakuntakaavassa. Seurantalo valmistui Keski-Suomen maanviljelysseuran rakennusmestari K. A. Korjan piirustusten mukaan vuonna 1923. Rakennus on jugendtyylinen, vuorattu hirsirakennus ja sen katon lappeet on aumattu. Rakennusta koristavat pieniruutuiset ikkunat. Lehtolan seurantalo on tyyppillinen 1900-luvun alun seurantalo. Sisätilat on uudistettu ja tilat ovat edelleen nuorisoseuran ja kansalaisopiston käytössä. Rakennus sijaitsee paikallisesti merkittävällä paikalla kylätien varressa. Vuonna 2007 NorWat-hankkeen aikana seurantaloon pihasta poistettiin puustoa ja taloa tuotiin paremmin esille. Nyt rakennuksen edustalta voisi poistaa muutaman pienen kuusen, jotka kasvavat aivan seinässä kiinni.

38. Sahinahon metsäsaareke (LUMO 2004 kohde 38.)

Sahinahon itäpuoleisten pellon keskellä peltotien päässä on mäntyvaltainen metsäsaareke. Metsäsaareke ja peltotien vierus on mainittu vuoden 2004 luonnon ja maiseman monimuotoisuussuunnitelmassa. Kesällä 2014 peltotien reunan on kapea ja niittykasvillisuutta ei juurikaan esiinny tien varsilla. Metsäsaarekkeen kasvillisuus on pääasiassa kuivan kankaan lajistoa ja maaperä on kivinen. Mäntyjen alla on joitain kuusia ja paikoin tiheää pihlaja- ja koivuvesakkoa. Alue hyötyisi vesakonraivauksesta ainakin maisemallisesti. Alueen hoitoon voisi hakea myös ympäristötuen ympäristösopimusta (ks. luku II.1.)

39. Uusi-Lehtolan reunavyöhykkeet ja metsäsaarekkeet

Uusi-Lehtolan tilan itäpuoleisten peltojen keskellä on mäntyvaltainen metsäsaareke. Saarekkeen puustossa on mäntyjen lisäksi joitain kuusia, koivuja ja haapoja. Metsäsaarekettä voisi hoitaa raivaamalla vesakkoa ja pitämällä puusto monilajisena ja -ikäisenä (k.s luku 8.1). Alueen hoitoon voi hakea ympäristötuen ympäristökorvausta (ks. luku II.1.)

Saarekkeen kaakkoispuolella on peltojen ojanvarressa sekapuustoinen reunavyöhyke, joka koostuu pääasiassa männyistä, koivuista ja pajukosta. Tätä reunavyöhykettä voisi hoitaa samoin kuin metsäsaarekettä monimuotoisuutta ylläpitävästi ympäristötuella.

Tilan länsipuolella on pellon reunassa rannassa reunavyöhyke, joka on Saarijärven reitin rantaosayleiskaavalla suojeltua aluetta. Kaavamääräysten mukaan aluetta saa kuitenkin tehdä maisemanhoidollisia toimenpiteitä. (lue lisää rantojen maisemaraivauksesta luvusta 8.5.2). Rantareunavyöhyke soveltuu myös ympäristökorvaussopimukseen (ks. luku 11.1).

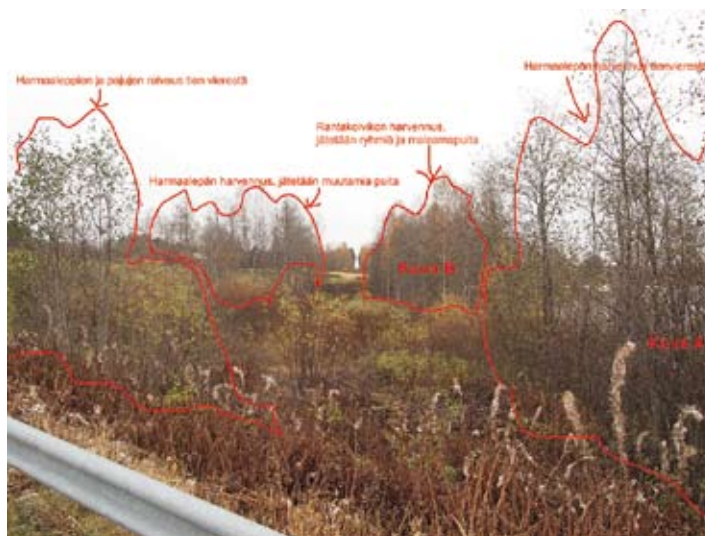
40. Uusi-Lehtolan hakamaa (LUMO 2004 kohde 37.)

Uusi-Lehtolan tilakeskuksen vieressä pellon keskellä sijaitsee koivuvaltainen metsäsaarekehaka. Saareketta laidunnetaan karjalla nurmilaitumen yhteydessä. Kohteelle tehtiin perinnebiotooppi-inventointi kesän 2014 maisemanhoitosuunnitelman maastotöiden yhteydessä. Saarekkeen puusto on pääasiassa harvaa koivikkoa, jonka seassa on muutama mänty, kuusi ja haapa. Pieniä katajia on myös muutama. Alueella on erittäin runsas ja edustava niittykasvilajisto, joiden joukossa esiintyi myös huomionarvoisia lajeja kuten aholeinikki ja mahdollinen pussikämmekkä.

Kasvillisuudessa esiintyi lisäksi yleisiä perinnebiotooppien niittylajeja kuten nurmitädyke, särmäkuisma, orvontädyke, ahomansikka, poimulehti, niittyleinikki, niittysuolaheinä, heinätahtimö, rätvänä, siankärsämö. Aivan reuna-alueella pellon läheisyydessä kasvillisuus oli paikoin reheväkö ja mm. nokkosta ja voikukkaa esiintyi. Pellon kanssa yhdessä laiduntaminen ei kuitenkaan merkittävässä määrin ole päässyt rehevöittämään aluetta, vaan laidunnus on taannut alueen niittylajiston kirjon kehittymisen. Jatkossa kannattaa seurata, ettei laidunpaine pääse kasvamaan liian suureksi hakamaalle ja maanpinta rikkoutumaan. Perinnebiotoopeille suositellaan laidunnusta erilleen nurmilaitumista, mutta kohteen pienialaisuudesta johtuen se on käytännössä mahdotonta ja saattaisi tällä alueella johtaa jopa ylilaidunnukseen tai alueen jäämiseen laidunnuksen ulkopuolelle. Tärkeintä alueen lajiston kannalta on laidunnuksen jatkaminen. Alueen hoitoon voi hakea ympäristötuen ympäristösopimusta, jos ehdoissa sallitaan nurmilaitumen kanssa laidunnus (ks. luku 11.1).

41. Harjun luonnonsuojelualue

Lehtolan sillan länsipäässä pohjoispuolen rannalla on puustoinen reunavyöhyke pellon ja Horonalainen-järven välillä. Aivan sillan päässä tien vieressä kasvaa runsaasti pajua ja harmaaleppävesakkoa. Pensaikko peittää näkymää tieltä järvelle ja umpeuttaa risteysaluetta. Pellon ja rannan välinen puusto

on pääosin koivikkoa, jonka seassa on joitain kuusia ja harmaaleppävesaa. Puiden alla kasvaa tiheä pajukko koko rannan matkalta. Alueen keskeltä on kulkenut sähkölinja, joka on maakaapeloitu nykyään. Alueen keskellä kulkee nyt vanhan sähkölinjan takia ilman johtoa hassun näköinen puuton kaistale.

Harjun luonnonsuojelun suojelupäätöksen mukaan maanomistajalla on oikeus käsitellä puustoa voimassa olevan metsälain periaattein ja metsätalouden kehittämiskeskus Tapion rantametsien käsittelysuosituksia noudattaen ilman erillistä suunnitelmaa tai ELY-keskuksen hyväksyntää.

Vesakkoa ja pajua voi raivata runsaasti etenkin tienvarrelta, rannassa pajuja kannattaa jättää paikoin yksittäisiksi erillisiksi pensaiksi. Koivuja voi harventaa hieman niin, että niiden välistä avautuu näkyvä Horonalaiselle ja vastarannan pelloille. Puustoa harvennetaan n. puoleen nykyisestä niin, että ne eivät ole tasavälein harvennettuja, vaan jätetään ryhmiin ja yksittäisiksi maisemapuiksi luonnollisesti vaihtelevaan asetelmaan. Vanhan sähkölinjan kohdalle voidaan antaa kasvaa muutamia isompiakin puita. Muuten linjan vesakkoa voidaan raivata runsaasti. Alueen jatkohoitona tarvitaan vesakon raivusta. Alue sopisi myös hyvin rantalaitumeksi.

42. Lehtolansillan itäpuolen niemeke

Lehtolan sillan itäpäässä on tien molemmin puolin avautuva peltoniemeke. Niemen reunoilla on kapea sekapuustovyöhyke. Puustoa on raivattu vuoden 2007 NorWat-hankkeen maisemanhoitosuunnitelman yhteydessä. Puusto on nyt sopivan väljää ja kauniisti ryhmissä, mutta vesakkoa ja pajua on alkanut paikoin kasvaa isomman puuston väliin. Niemen rannat on Saarijärvenreitin rantaosayleiskaavalla suojeltu, mutta maisemanhoidolliset toimenpiteet on kaavamääräysten mukaan sallittu. Viereisellä Horonalaisten luonnonsuojelualueella (Läskipakka) esiintyy liito-orava, joten on mahdollista, että liito-orava käyttää niemen lehtipuustoa ruokailualueenaan. Niemen pohjoispuolen rannan puustossa onkin hyvä säilyttää isompia harmaaleppiä ja koivuja ja raivata näiden alta pajukkoa ja nuorta vesaa pois.

Lehtolan sillan itäpään niemekkeen peltojen reunat.

Niemen eteläpuolen rannoilla kasvaa tiheämmin koivuja ja niiden alla pajukkoa. Koivuja voisi harventaa hieman, jättäen puita ryhmiin niin, että ei tehdä tasavälein harvennusta. Koivujen alta voisi raivata pajut pois. Lehtolan tien varrella eteläpuolella on pieni haapasaareke, jossa on vanha lato. Saareke olisi hyvä säilyttää avoimena vesaikosta niin, että lato näkyy tielle. Haavat kannattaa säilyttää.

Lehtolan sillan itäpuoleisen niemekkeen eteläreunaa.

Peltojen keskeltä kulkevan Lehtolantien varrella kasvaa koivuja ja mäntyjä kujamaisesti. Yksittäisiä koivuja voisi poistaa niin, että tieltä avautuu paremmin maisema niemen pelloille ja järvelle. Puiden väliin on myös alkanut kasvaa jonkin verran pajukkoa ja vesaa. Vesaa olisi hyvä raivata säännöllisesti tien vierestä maiseman auki pitämiseksi.

Lehtolantien varren puustoa Lehtolan sillan itäpäässä.

43. Laidunnukseen sopiva alue Lehtolan vanhan kaupan vieressä (LUMO 2004 kohde 36.)

Lehtolan vanhan kaupan länsipuolella on tiheä nuori koivikko, jonka aluskasvillisuudessa esiintyy lehdon ja tuoreen niityn lajistoa. Alue on saattanut olla joskus laidunnuksessa, mutta selviä merkkejä siitä ei enää ole havaittavissa. Kasvillisuudessa esiintyy mm. metsäkurjenpolvi, nurmipuntarpää, koiranputki, nurmitädyke, siankärsämö, hiirenvirna, pelto-ohdake ja maitohorsma. Vuonna 2004 alueelta on löydetty LUMO-suunnittelun yhteydessä myös peurankelloa ja aholeinikkiä, mutta kesällä 2014 näitä ei havaittu maastokäynnillä. Puustossa on koivujen lisäksi joitain pihlajia ja katajia. Alue soveltuisi laitumeksi, jos koivuja harventaisi hieman. Alueesta voisi kehittää laiduntamalla hyvän hakan. Pelkällä raivaamisella alueen hoito on hankalaa pidemmällä tähtäimellä, mutta raivaus estäisi kuitenkin alueen vesakoitumista ja umpeenkasvua.

44. Lehtolan kylän peltoaukean metsäsaarekkeet ja reunavyöhykkeet (LUMO 2004 kohde 32.)

Lehtolan kylän ytimessä Vartejärventien varrella on kylän laajimpia rantapelloaukeita. Peltoaukean keskellä on useita metsäsaarekkeita ja rannassa koivuvaltaiset reunavyöhykkeet. Peltoaukean pohjoispäässä on kahden pellon välissä iso metsäsaareke, jonka reunalla on pari vanhaa latoa. Saarekkeen puusto on lehtipuuvaltaista sekapuustoa. Saarekettä voisi hoitaa raivaamalla säännöllisesti vesakkoa ja harventamalla hieman puustoa. Raivauksissa ja harvennuksissa kannattaa säilyttää monilajinen puuston rakenne.

Vartejärventien varrella Vanhapihan tien risteyksessä on pieni koivuvaltainen metsäsaareke. Puusto on harvahkoa ja vesakkoa on juuri raivattu. Kasvillisuus on heinävaltaista, mutta etenkin tien vierisellä reunalla esiintyy myös joitain niittylajeja. Aluetta voi hoitaa jatkossakin pitämällä vesakkoa pois isompien puiden välistä ja etenkin saarekkeen reunoilta.

Vartejärventien vieren peltoaukean keskivaiheilla on peltojen välissä puron varrella lehtipuuvaltainen reunavyöhyke. Reunavyöhykettä voi hoitaa varovasti raivaamalla sitä avoimemmaksi pellon reunan puolelta. Aivan puron varren puusto kannattaa säilyttää tiheämpänä.

Alueet soveltuvat hoidettavaksi ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksella (ks. luku 11.1) monimuotoisuutta ylläpitävien raivausohjeiden mukaisesti (ks. luku 8.1.) Alueille on tehty myös hoitotoimenpiteitä vuonna 2007 NorWat-hankkeen maisemanhoitosuunnitelman mukaisesti.

45. Rannan reunavyöhykkeitä Lehtolan kyläkeskuksessa

Lehtolan kylän keskellä Vartejärventien ympärillä avautuvat kylän laajimmat peltoaukeat. Järveen rajautuvien peltojen reunoilla kasvavat kapeat lehtipuuvaltaiset reunavyöhykkeet. Rannat on Saarijärven reitin rantaosayleiskaavassa osoitettu suojelualueeksi, mutta kaavamääräysten mukaan alueella saa tehdä maisemanhoidollisia toimenpiteitä. Rantoja on raivattu vuonna 2007 NorWat-hankkeen puitteissa. Nyt puiden alle on kasvanut paikoin korkeakin pajukko ja vesakkoa. Puut ovat pääosin rannassa sopivan harvassa eivätkä kaipaa juurikaan harvennusta. Alueita voidaan hoitaa raivaamalla pajua ja vesakkoa n. viiden vuoden välein. Rantapelto reunavyöhykkeineen on alueen maisemallisesti merkittävimpiä osia ja rantojen hoidolla taataan arvokkaan aukean kulttuurimaiseman säilyminen vesireitin varrella. Myös Vartejärven tien varren puusto kannattaa pitää harvana ja vesakko matalana.

Lehtolan rantapeltoaukeaa ja reunavyöhykkeitä Vartejärventien varrella

46. Aholan rannan luonnonsuojelualue

Aholan rannan luonnonsuojelualue sijaitsee Aholan rantapeltojen reunalla Vartejärven länsirannalla. Suojelualue ulottuu myös pellon puolelle ja rantapeltojen pohjoispuoliseen metsään. Metsän puoleisella osalla suojelualueesta on kielletty kaikki metsätaloudelliset toimenpiteet. Rannan kapealla metsä-

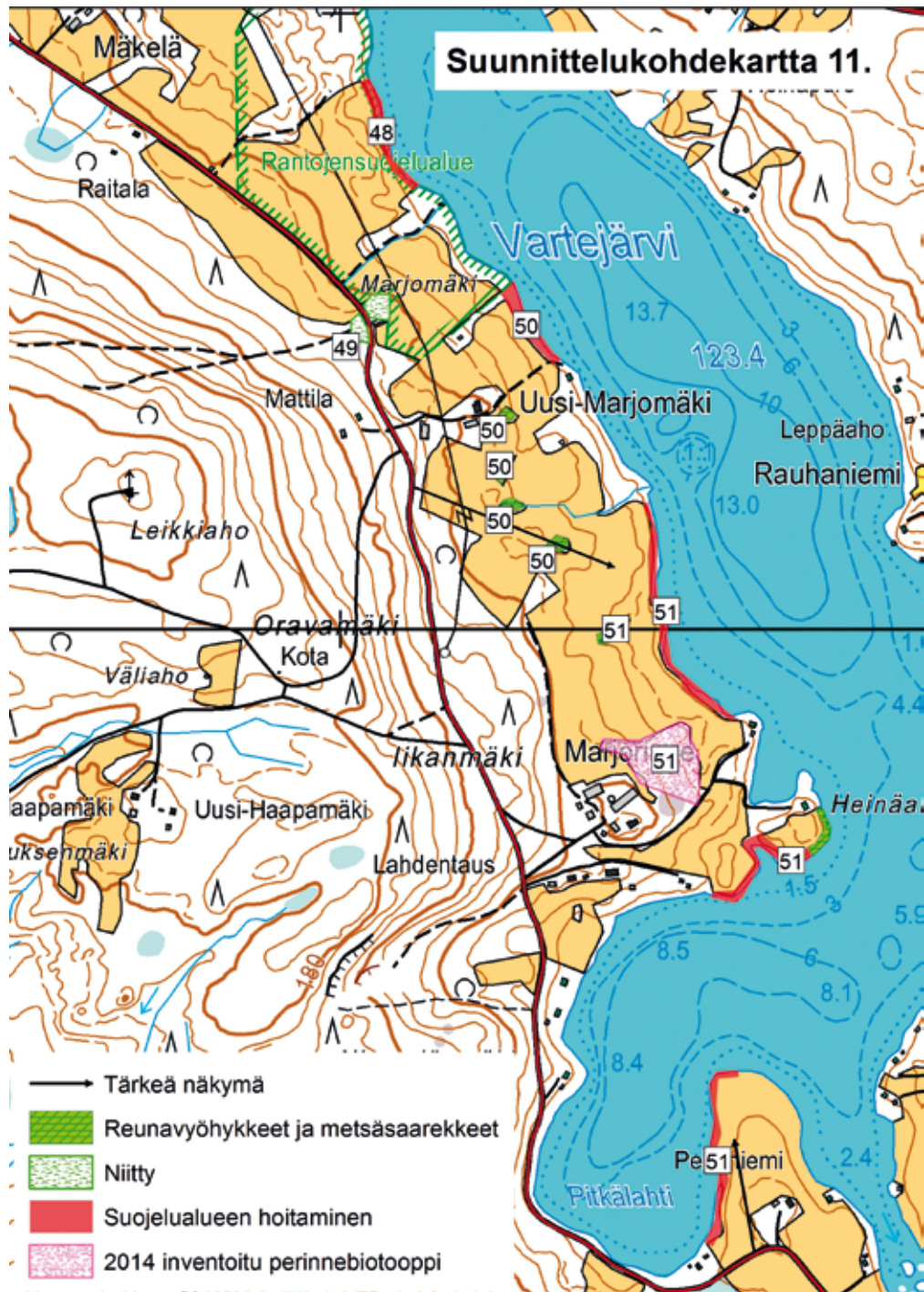
vyöhykkeellä maanomistajalla on kuitenkin oikeus käsitellä metsää Tapion metsänkäsitelyohjeiden mukaisesti ja toteuttaa maisemanhoidollisia toimenpiteitä ympäristökeskuksen (nyk. ELY-keskus) hyväksymän suunnitelman mukaan.

Alueelle on tehty hoitosuunnitelma viimeksi NorWat -hankkeessa 2007, jonka mukaisesti rannan puustoa on harvennettu säästämällä isoja haapoja ja mäntyjä. Hoitosuunnitelmat ovat hoitokertakohtaisia, joten seuraavaa hoitokertaa varten tarvitaan uusi suunnitelma.

47. Louhion niitypelto (LUMO 2004 kohde 27.)

Lehtolan koulun eteläpuolella on rannassa rinteessä vanha pelto, jota hoidetaan niittämällä. Niityllä kasvaa reheväkö niittylajisto ja nurmilauhaa. Niityn yläosaan on päässyt leviämään paikoin runsaastikin lupiinia. Lupiinikohtia on niitetty useamman kerran kuin muuta alaa niitystä. Niityn pohjoisreunalla on ollut selvästi aiemmin jopa ketomaista kuivan maaperän kasvistoa, mutta nyt alue on melko rehevää. Joitain kissankäpäliä löytyi aivan niityn ja metsän rajalta. Alueen niittylajiston kannalta niittämisen jatkaminen on suositeltavaa. Alue sopisi hyvin myös laidunnukseen. Uhkana alueen niittylajistolle ja harvinaisille kasvilajeille on lupiinin voimakas levittäytyminen.

48. Marjomäen rannan luonnonsuojelualue

Marjomäen rannan luonnonsuojelualueen päätöksen mukaan alueella on kielletty rantametsien hakkuu, joka voimakkaasti muuttaa maisemakuvaa. Alueen metsiä voidaan hoitaa erillisen hoitosuunnitelman mukaan, joka tulee hyväksyttäväksi ELY-keskuksella.

49. Marjomäen niityt tien vieressä (LUMO 2004 kohde 26.)

Lehtolan Vartejärven länsipuolella Marjomäen tilan peltojen reunalla ja Marjomäentien varrella on molemmilla puolilla tietä vanhat latorakennukset, joiden ympärillä on rehevää niittyaluetta. Idänpuoleisella alueella on myös reunassa varttunutta lehtipuustoa. Latojen ympäristön niittyjä voisi hoitaa niittämällä tai laiduntamalla, jolloin niittyjen rehevyys vähenisi ja lajisto monipuolistuisi. Kohteet ovat maisemallisesti näkyvällä paikalla tien vieressä ja olisivat edukseen alueen kokonaisilmeelle hoidettuina.

50. Uusi-Marjomäen reunavyöhyke ja metsäsaarekkeet

Uusi-Marjomäen tilan rantapeltojen reunassa on kapea koivuvaltainen reunavyöhyke, joka on Saarijärven reitin rantaosayleiskaavalla suojeltu. Kaavamääräysten mukaan aluetta saa hoitaa Tapion hyvien rantametsänhoidon ohjeiden mukaisesti. Aluetta on hoidettu raivaamalla. Alue soveltuisi myös ympäristötuen ympäristösopimukseen (ks. luku 11.1). Peltojen keskellä olevia lehtipuuvaltaisia metsäsaarekkeita laidunnetaan peltolaitumen yhteydessä. Myös nämä alueet soveltuisivat ympäristötukeen.

51. Marjorinteen reunavyöhykkeet ja metsäsaarekkeet

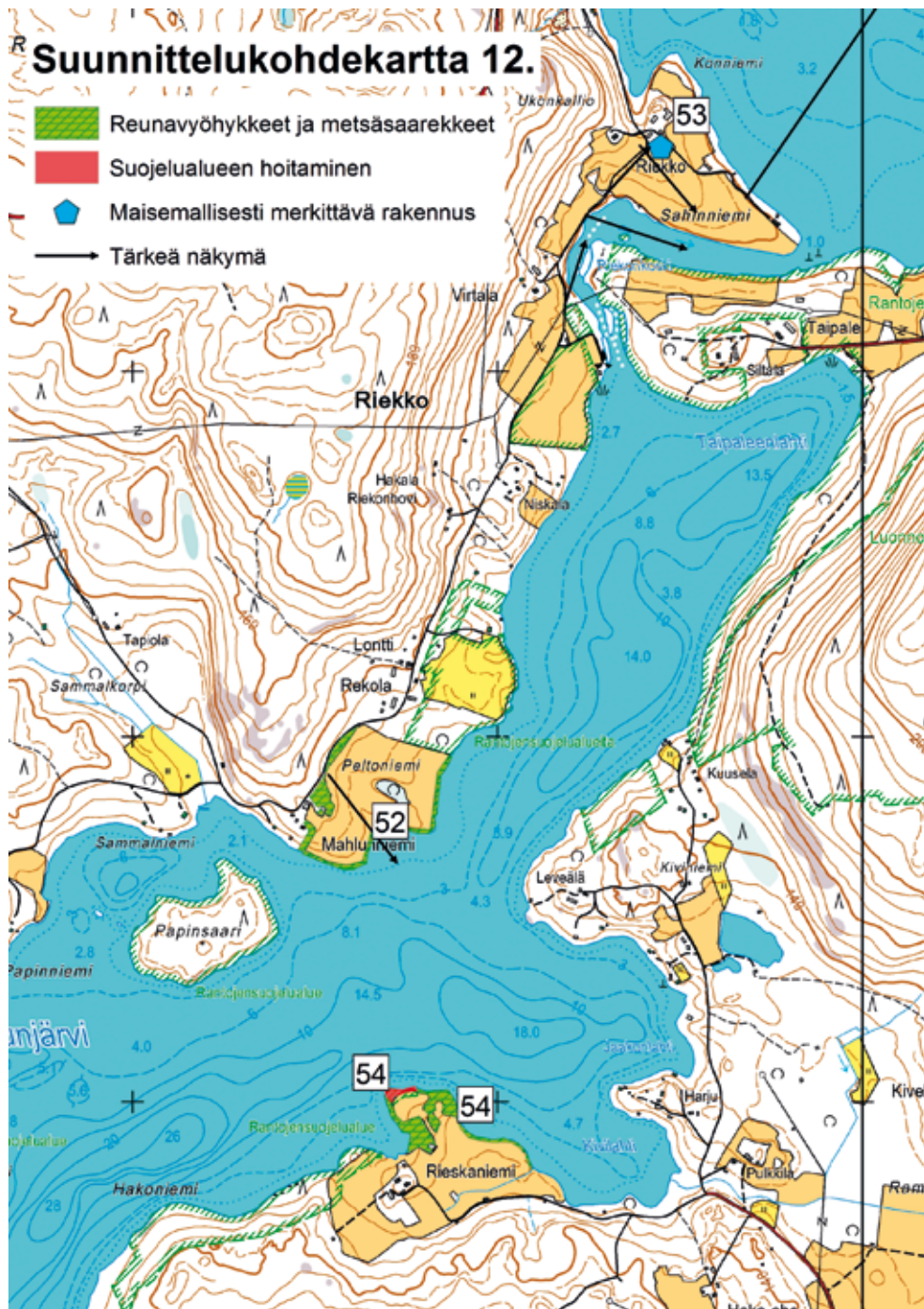
Marjorinteen peltojen reunavyöhykkeitä rannassa ja metsäsaarekkeita pellon keskellä ja tilakeskuksen vieressä laiduntaa tilan karja peltolaitumen yhteydessä. Reunavyöhykkeiden puusto on koivuvaltaista ja varttunutta. Laidunnus pitää hyvin pajukon ja vesaikon kurissa alueella. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden hoitoon voisi hakea myös ympäristötuen ympäristökorvaussopimusta (ks. luku 11.1). Lahden toisella puolella Pitkäniemessä on myös pellon reunavyöhykettä, jota voi hoitaa ympäristötuella raivaamalla. Reunavyöhykemetsät ovat Saarijärven reitin rantaosayleisakaavalla suojeltuja alueita, mutta kaavamääräysten mukaan alueille saa tehdä maisemanhoidollisia toimenpiteitä.

Tilakeskuksen reunalla oleva isompi metsäsaareke on rakenteeltaan hakamainen. Saarekkeen puusto on paikoin alueittain kuusi-, mänty- ja koivuvaltaista. Kasvillisuudessa esiintyy joitain niittylajeja kuten puna-ailakkia, nurmitädykettä ja poimulehtiä, mutta kasvillisuus on hyvin matalaksi syötyä. Valitsevana kasvillisuudessa on rehevyyttä ilmentäviä lajeja kuten voikukkaa, vadelmaa, koiranputkea, nokkosta ja maitohorsmaa. Saarekkeen maaperä on hieman kulunut ja kärsinyt laidunnuksesta. Puuston rakenteen puolesta alue on hyvin edustava hakamaa. Kasvillisuus voisi kehittyä edustavammaksi ja monipuolisemmaksi, jos laidunnuspaine pienenesi ja aluetta laidunnettaisiin erillään peltolaitumesta. Metsäsaarekkeelle tehtiin perinnebiotooppi-inventointi maisemanhoitosuunnittelun yhteydessä.

Marjorinteen tilan Peltoniemen rantareunavyöhyke

10.3. MAHLU, RIEKKO JA HÄNNILÄ

52. Mahlunniemi (LUMO 2004 kohde 3.)

Mahlunniemen rantapeltojen reunalla on sekapuustoinen reunavyöhyke. Puustossa kasvaa mm. isoja maisemamäntyjä ja koivua. Reunavyöhykettä voi hoitaa raivaamalla vesakkoa ja pitämällä iso puusto puoli väljänä niin, että puuryhmien välistä näkee paikoin järvelle. Alue soveltuisi hoidettavaksi ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksella (ks. luku II.I.).

Mahluniemen peltojen ja tien välillä on sekapuustoinen metsäsaareke (kuva 89), joissa on joskus ollut laidunnusta. Saarekkeen reunalla kasvaa iso metsälehmus. Saarekkeen keskellä on iso vanha lato ja lähellä tietä pieni niittylaikku. Kasvillisuus saarekkeella on pääasiassa lehtokasvillisuutta, niityllä saattaa kasvaa joitain niittylajejakin. Kasvillisuus ei ollut enää arvioitavissa tarkemmin maastokäynnin aikana 2014. Saarekkeen hoidoksi sopisi laidunnus tai raivaus. Raivaukset kannattaa toteuttaa lähinnä alueen reunoilta, jolloin säilytetään puoliavoin reuna tiheämpään lehtometsään. Saarekkeen sisäosilta kannattaa poistaa pieniä kuusentaimia, jotta ne eivät peitä ja varjosta liikaa maaperää ja saadaan tilaa paremmin lehtipuille. Niittyaukko hyötyisi lisävalosta, mutta sijainnin takia valoa on hankala lisätä ilman, että vahingoitetaan alueen arvokasta lehtoa. Alue soveltuisi kokonaisuudessaan myös laidunnettavaksi. Alueen soveltuu hoidettavaksi ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksella (ks. luku II.1.)

Mahluniemessä Riekontien varrella on myös toinen kapeampi pellon ja tien välinen metsäsaareke/reunavyöhyke (kuva 90). Puustossa onnetelä reunassa tiheästi isoja koivuja ja pohjoispuolella isoja mäntyjä ja kuusia, joiden alla kasvaa lehtipuustoa. Pohjoisosassa aivan tienvieressä kasvaa paljon nuoria kuusia. Aluetta voi hoitaa pitämällä reuna-alueet raivattuna pajukosta ja lehtipuuvesakosta. Nuoret kuuset kannattaisi poistaa, jotta ne eivät peitä koko tienvierren maisemaa kasvaessaan isommiksi. Alueen soveltuisi myös hoidettavaksi ympäristötuen ympäristökorvaussopimuksella (ks. luku 11.1.)

53. Riekko

Riekonkosken läheisyydessä niemen peltoaukeiden keskellä Riekontien mutkassa sijaitsee maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas Riekon vanha pihapiiri. Riekonkosken ja Taipaleenlahden alue on osoitettu Keski-Suomen Maakuntakaavassa maakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

Keski-Suomen Maakuntakaavan alueluettelon liitteessä aluetta on kuvailtu seuraavasti: Riekonkoski ja Taipaleenlahti ovat Mahlujärven ja Saarijärven välistä vesistöosuutta, jossa Mahlunjärvi supistuu kahdeksi peräkkäiseksi koskeksi, Riekonkoskeksi ja Taipaleenkoskeksi. Mahlunniemestä Riekonlahteen ulottuu lähes yhtenäinen rantapeltokaistale, jossa maantilarakentaminen asettuu tasapainoisesti maisemaan. Riekon talon pihapiirissä on kaksikerroksinen ja aumakattoinen – mahdollisesti pohjalaisten kirvesmiesten rakentama – asuinrakennus 1840-luvulta, riviaitta 1800-luvun lopulta (sivulla luhtiaitta) ja hirsinen navetta 1800-luvulta. Taipaleen tilan pihapiirissä on komea pohjalaistyylinen päärakennus vuodelta 1842, navetta 1920-luvulta ja kookas riihi. Taipaleen lähellä sijaitsee Siltalan eli Uus-Taipaleen pientila, jonka pihapiirissä on 1890-luvulla valmistunut jugendtyylinen päärakennus, samanikäinen navetta-, talli ja liiterirakennus ja pikkuaitta.

54. Rieskaniemi, Mahlu (LUMO 2004 kohde 6.)

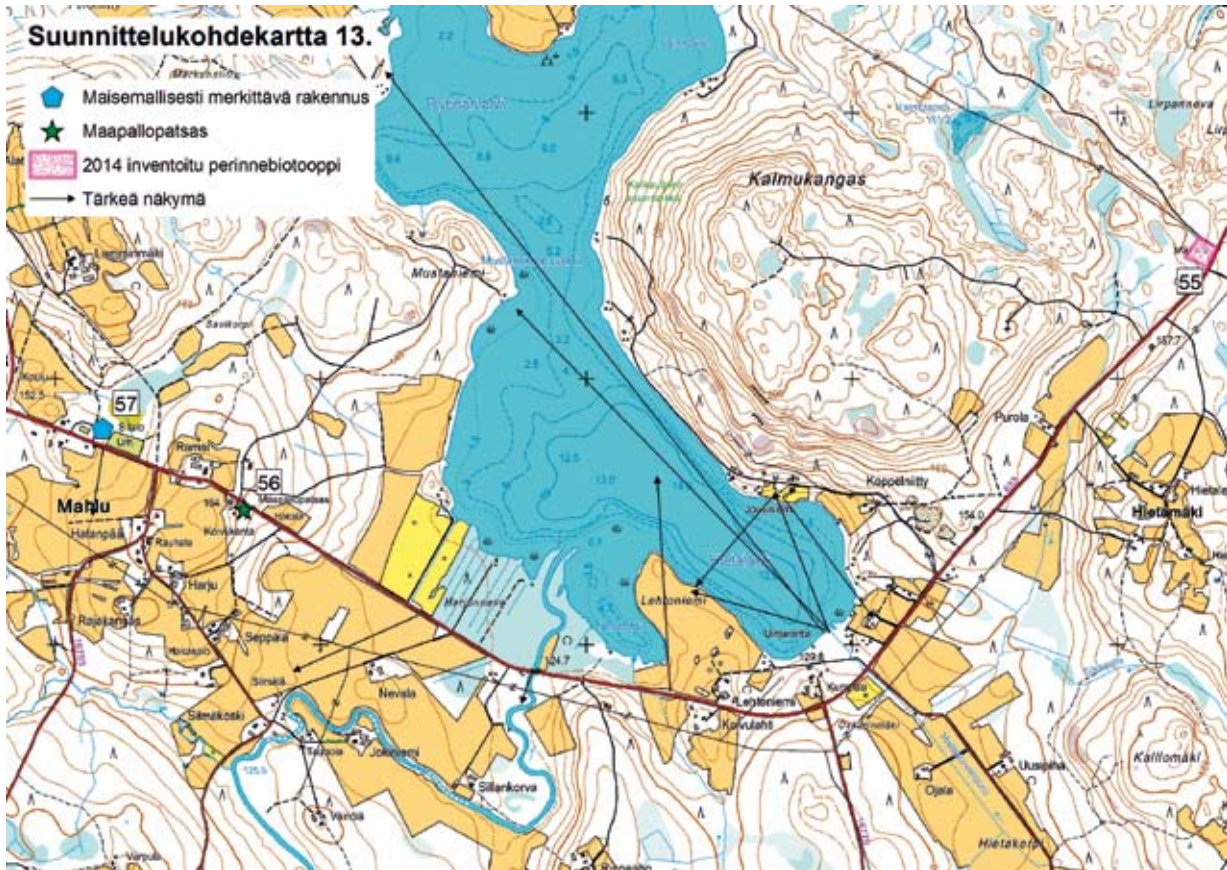
Hännilän Rieskaniemessä on rantapeltöjä, joiden keskellä on sekapuustoisia metsäsaarekkeita ja rannalla reunavyöhykkeitä. Saarekkeilla on monilajinen lehtipuuvaltainen puusto ja paikoin myös isoja kuusia ja mäntyjä. Rannan reunavyöhykkeellä kasvaa isoja haapoja, mäntyjä ja koivuja, joilla on maisemallista arvoa.

Osa reunavyöhykkeestä aivan niemen kärjessä on luonnonsuojelualuetta (Mäntykallion luonnonsuojelualue). Suojelualue on nimensäkin mukaisesti hieman muuta rantaa mäkisempää ja puusto koostuu pääosin isoista näyttäivistä männyistä. Suojelualue koostuu useista osista, joista osa sijoittuu niemen länsipuolelle. Suojelualueella on pääosin voimassa metsänkäsittelykielto, mutta osa-alueella 2, jota myös niemen kärjessä oleva alue on, saa suojelupäätöksen mukaan harjoittaa metsätaloutta kulloinkin voimassa olevan metsälain periaatteita ja rantametsien käsittelysuosituksia noudattaen. On kuitenkin suositeltavaa jättää puusto kokonaan käsittelemättä, myöskin rannan suojelemattomilla osilla, joissa kasvaa isoja haapoja. Suojelualueen länsiosalla esiintyy liito-orava ja se saattaa käyttää myös rannan puustoa ravinnonhankintaan tai pesimiseen.

Metsäsaarekkeiden kasvillisuutta ei pystytty maastokäynnin yhteydessä syksyllä 2014 arvioimaan, mutta alueilla on vanhastaan laidunnushistoriaa, joten metsä- ja lehtokasvillisuuden seassa saattaa esiintyä joitain niittykasvilajeja. Metsäkastikka näyttäisi kuitenkin olevan yksi saarekkeiden valtalajeista.

Saarekkeet ja reunavyöhykkeet soveltuvat hyvin laidunnukseen. Metsäsaarekkeiden reuna-alueilta voi raivata vesakkoa ja pajua ja koko saarekkeilta poistaa pieniä kuusentaimia. Jos alueet otetaan laidunnukseen, kannattaa muu vesakon raivaus tehdä vasta kun selviää miten hyvin laidunnus vaikuttaa vesakkoon. Rannan suojelualueen laidunnuksesta kannattaa ottaa yhteyttä ELY-keskukseen.

55. Mäkelän niitty

Mäkelän vanhan pihapiirin ympärillä aivan maantien vieressä on niittyalue, joka on ollut laidunnuksessa viimeksi 70-luvulla. Alueelle tehtiin perinnebiotooppien inventointi kesällä 2014, jolloin alue arvotettiin paikallisesti arvokkaan ja maakunnallisesti arvokkaan välimaastossa olevaksi (P+). Niitty on avointa tuoretta niittyä tien viereisellä alueella. Sähkölinjan alla kasvillisuus on keto-
maisempaa. Kasvillisuudessa esiintyy arvokkaita niittyjen ja ketojen kasveja kuten ketonoidanlukko, kissankello ja ahopukinjuuri. Sähkölinjan länsipuolella on mäntyvaltainen sekapuuhakamaa. Lännessä kiinteistörajan lähellä on joitain paahteisia aukko-
paikkoja. Vanha rakennuksen pohja on nähtävissä sähkölinjan leikkauskohdassa. (Perinnebiotooppien inventointi: Emma-Liina Marjakangas ja Joonas Ikävalko 2014)

Kuva: Emma-Liina Marjakangas

56. Maapallopatsas

Mahlulla aivan Myllymäen tien varrella on paikallisen asukkaana Rutas-Matin 50-luvulla rakentama Maapallopatsas. Patsas on viisi metriä leveä betonista, raudasta, kuparista ja lasista rakennettu monumentti, jonka päällä on Jeesus-aiheisia patsaita. Rutasen itsensä mukaan näissä on kuvattuna Jeesus ristillä ja saarnaamassa, Jumalan äiti ja ihmiskunnan menneisyys ja tulevaisuus. Niiden Rutanen sanoo tulleen siitä, että siihen kuuluvat ”kaikki merenpohjia myöten, siihen kuuluu menneet ja vastatulevat ihmiset” (*Mahlun Mäkilöillä*, s. 332-333, kts. *Läbde*). Raamatullisten aiheiden lisäksi patsaassa on kuvattu Mattia itseään henkivaimonsa ja lapsensa kanssa. Patsaan alaosa koostuu kuparilevyistä, joihin on painettu tekstiä Mahlun murteella ilman sanavälejä tai pisteitä. Teksteissä kuvataan mm. Matin elämää ja sitä miten Jumala sisällissodan aikana häntä komensi rakentamaan patsaan. Koska patsaan taulut olivat kuparia, ne hapettuivat nopeasti. Aikanaan Rutanen uusi tauluja, muttei välttämättä kirjoittanut tekstejä samankaltaisina kuin alkuperäistauluissa. Alkuperäiset tekstit tuhoutuivat, ja tästä syystä hänelle tärkeät asiat toistuvat useaan kertaan tauluissa (*Mahlun Mäkilöillä*, 323-324).

Mahlun nuorisoseura osti patsaan ja pihapiirin vuonna 1964. Pari vuotta myöhemmin Saarijärven kaupunki osti sen Nuorisoseuralta. Patsas peruskorjattiin taiteilija Kain Tapperin suunnitelman mukaisesti vuonna 1973 ja uudestaan sen korjasivat 1980-luvulla veistostaiteen opiskelijat Mari Möller ja Niilo Rikula. Nyt patsaan yllä on katos suojana.

Maapallopatsaan nurjalla puolella on kuvattuna itse Matti ja hänen henkivaimonsa ja -lapsensa.

Rutas-Matin asuinrakennus

Kuningatar Elisabethille rakennettu mökki

Samalla tontilla Maapallopatsaan kanssa sijaitsee kolme Matin rakentamaa pientä asuinrakennusta. Vanhin niistä on tontin länsirinteessä sijaitseva mökki, jonka Matti rakensi 30-luvulla. Möhemmin hän rakensi tulevalle vaimolleen toisen rakennuksen pihapiirin alareunalle, lähelle nykyistä parkkipaikkaa. Vaimoa vaan ei koskaan tullut. 50-luvulla Matti rakensi vielä yhden rakennuksen, joka sijaitsee aivan Maapallopatsaan takana. Tämän rakennuksen hän teki Englannin kuningattarelle. (Lähteet: Koskinen 1994, Kääriäinen, Juba ja Iivonen, Timo. 2004. (b), Silén ym. 2007 ja www.mahlu.fi).

Koska alue on suosittu matkailunähtävyys ja se sijaitsee aivan tien vieressä, kannattaa pihan ja tien välinen puusto pitää harvana ja raivattuna. Pihapiiriä voi hoitaa muuten niittämällä, jolloin vadelmat ja mesiangervot eivät pääsisi leviämään koko pihaan ja niittymäinen kasvillisuus lisääntyisi. Saarijärven kaupunki vastaa nykyisin alueen hoidosta.

Rutas-Matin rakensi haaveilemalleen vaimolle mökin pihan itäreunalle.

57. Mahlun Nuorisoseurantantalo

Myllymäen tien varrella Mahlulla sijaitsee 1900-luvun alkupuolella rakennettu hirsirakenteinen ja puu-verhoiltu Mahlun Nuorisoseurantalo ison urheilukentän vieressä. Nuorisoseurantalo on alusta alkaen ollut aktiivisesti kylän tapahtumien keskuksena. Etenkin näytelmät ovat olleet keskeisenä toimintana seuralla. Nykyisin Seurantalon urheilukentällä pelataan aktiivisesti mölkkyä.

II MAISEMAN JA LUONNONHOIDON RAHOITUS

II.1. Maatalouden ympäristötuen ympäristökorvaussopimus (entinen erityistukisopimus)

Edellisellä EU-ohjelmakaudella 2007-2013 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman mukaisia maatalouden ympäristötuen erityistukia olivat: luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, perinnebiotooppien hoito, suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito, monivaikutteisen kosteikon hoito sekä pohjavesialueiden peltoviljely. Käynnissä olevan EU-ohjelmakauden 2014-2020 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma ei ole vielä valmis, mutta näillä näkymin perinnebiotooppien hoidon tuki ja luonnon- ja maiseman monimuotoisuustuki yhdistyvät yhdeksi Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoidon sopimukseksi. Lisäksi kosteikkojen hoito säilyy omana sopimusmuotoisena korvauksena. Ei-tuotannollista investointitukea voi hakea arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaamiseen ja maatalouden kosteikkojen perustamiseen. Ympäristökorvaussopimusta tai ei-tuotannollisia investointitukia voivat hakea myös rekisteröityneet yhdistykset.

Tuki tarkempia ehtoja ei ole tämän suunnitelman kirjoitushetkellä vielä julkaistu, mutta pääpiirteittäin hoitovelvoitteet säilynevät entisellään. Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoidon tuella hoidettavia alueita voidaan hoitaa laiduntamalla, niittämällä tai raivaamalla. Jatkossa tuki tulee olemaan kiinteä pinta-alaan suhteutettu tuki. Jatkossa myöskään ympäristösitoumus ei ole edellytyksenä ympäristösopimusta haettaessa.

Uuden maaseudun kehittämisohjelman etenemistä voi seurata sivuilta www.maaseutu.fi -> *maaseudun kehittämisohjelmat -> tuleva ohjelmakausi*.

II.2. Kestävän metsätalouden tuki (KEMERA)

Metsäkeskuksen kautta voi hakea KEMERA-tukea (Kestävän metsätalouden tuki) luontokohteiden säilyttämiseen (ympäristötuki) tai metsäluonnon hoitoon.

Ympäristötukea metsäluonnon säilyttämiseen voi saada metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen sekä muiden arvokkaiden elinympäristöjen säilyttämiseen. Ensisijaisia kohteita ovat rehevät lehto- ja korpikohteet sekä pienvesien lähiympäristöt. Metsälain mukaan erityisen tärkeiden elinympäristöjen ominaispiirteet tulee säilyttää. Ympäristötuella voidaan korvata metsänomistajalle metsän biologisen monimuotoisuuden tai erityisen tärkeän elinympäristön säilyttämisestä tai muusta luonnonhoidosta aiheutuvia lisäkustannuksia tai tulonmenetyksiä.

Metsäkeskus voi myöntää ympäristötukea käytettävissä olevien määrärahojen mukaan myös muihin kohteisiin. Muita metsäluonnon arvokkaita elinympäristöjä ovat metsälaissa luetellut elinympäristöt, jotka eivät täytä ominaispiirteiltään lain vaatimuksia, sekä vanhat luonnonsuojelullisesti arvokkaat metsiköt, harjujen paisterinteet, supat, ruohoiset suot, perinnemaisemien hakamaat ja metsäniityt. Tuesta ja alueen käytöstä tehdään 10 vuoden määräaikainen sopimus Metsäkeskuksen ja metsänomistajan välillä.

Metsäluonnon hoidon rahoitusta voivat saada alueellisesti merkittävät, usean tilan alueelle ulottuvat hoito- ja kunnostustyöt, jotka liittyvät esim. maisemanhoitoon, vesistöhaittojen estämiseen, arvokkaiden elinympäristöjen hoitoon tai ennallistamiseen. Metsäluonnonhoitohankkeet suunnitellaan ja toteutetaan Metsäkeskuksen toimesta tai sen valvonnassa. Rahoitus määräytyy hankekohtaisesti.

II.2.1. METSO-ohjelma ja luonnonhoito

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) tavoitteena on auttaa maanomistajia suojelemaan metsien monimuotoisuutta. METSO:n yhtenä toimenpidevaihtoehtona on metsäluonnonhoito. Talousmetsien METSO-kohteissa aktiivinen luonnonhoito suunnitellaan ja toteutetaan luonnonhoitohankkeena. Luonnonhoitohankkeen kohteena voi olla esim. sellainen puustoinen perinnebiotooppi, jolle ei ole mahdollista hakea maatalouden ympäristötuen erityistukea. Muita mahdollisia luonnonhoitohankkeiden kohteita ovat mm. erilaiset lehdot tai ojitetut korvet. Hoitohankkeet toteutetaan **KEMERA-tuella**.

12 AVUSTUKSET RAKENNUSPERINNÖN HOITOON

12.1. Rakennusperinnön hoitoavustukset

ELY-keskuksen Ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue myöntää vuosittain harkinnanvaraisia avustuksia rakennusperinnön hoitoon kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttäviin kunnostuksiin perinteisin menetelmin ja materiaalein. Avustusta voi hakea myös rakennusten välittömän lähiympäristön säilyttäviin kunnostustoimiin ja säilyttävän kunnostuksen edellyttämiin suunnitelmiin tai selvityksiin. Lisätietoja saa ELY-keskuksesta.

12.2. Entistämisavustukset

Museovirasto jakaa vuosittain entistämisavustuksia valtakunnallisesti merkittävien, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten restaurointiin ja konservointiin. Museoviraston avustuksia myönnetään ensisijaisesti rakennussuojelulailta suojeltuihin kohteisiin tai kohteisiin, joiden kunnostus edellyttää antikvaarista asiantuntemusta. Lisätietoja saa Keski-Suomen museosta sekä Museovirastosta.

12.3. Seurantaloavustus

Suomen Kotiseutuliiton kautta on mahdollista saada tukea seurojentalojen kulttuurihistoriallista arvoa, kuntoa ja toimivuutta parantaviin kunnostustoimiin. Lisätietoja saa Suomen Kotiseutuliitosta

13 TUKI MUINAISJÄÄNNÖSALUEIDEN HOITOON

Museovirasto myöntää vuosittain yksityishenkilöille ja yhteisöille tukea muinaisjäännösalueiden hoitoon. Tukea voi saada muinaismuistolain (295/1963) mukaisten kiinteiden muinaisjäännösten hoitoon. Hoidon on perustuttava suunnitelmaan ja Museovirasto valvoo ja ohjeistaa hoitoa.

Tukea voidaan myöntää muinaisjäännöksen säilymistä parantaviin toimenpiteisiin, saavutettavuuden parantamiseen sekä hoidon suunnitteluun liittyviin toimenpiteisiin. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla mm. erilaiset maisemahoidolliset toimenpiteet, alueen kulumisen ehkäisy, suoja- ja tukirakenteiden rakentaminen, kävijäinfrastruktuurin rakentaminen sekä hoitotoimiin liittyvä tutkimus. Hoitotoimista tulee pitää hoitopäiväkirjaa. Lisätietoja saa Museovirastosta.

14 MAISEMA-ALUEEN (MAISEMANHOITOALUEEN) PERUSTAMINEN

Arvokkaiden maisema-alueiden asukkaiden aloitteesta voidaan luonnonsuojelulain 32§ mukaan perustaa maisema-alueita luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi. Maisemanhoitoalueet vastaavat Eurooppalaisessa maisemayleissopimuksessa esitettyjä tavoitteita vuorovaikutteisesta maisemahoidosta ja maiseman kautta rakentuvasta positiivisesta yhteisöllisyydestä. Eurooppalainen maisemayleissopimus tuli Suomessa voimaan vuonna 2006.

Luonnonsuojelulain mukainen maisema-alue on eri asia kuin valtioneuvoston päätöksen mukaiset inventoidut valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, siksi luonnonsuojelulain mukaisesta maisema-alueesta käytetään myös nimitystä maisemanhoitoalue. Alueen kuuluminen valtioneuvoston päätöksen mukaiseen inventoituun maisema-alueeseen toki helpottaa luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamista.

Vaikka asiasta on säädetty luonnonsuojelulaissa, ei maisema-alueen perustaminen kuitenkaan tarkoita samaa kuin luonnonsuojelun alueen perustaminen. Kysymys on ihmisen työn synnyttämän maiseman, kulttuurimaiseman, säilyttämisestä ja hoitamisesta. Tavoitteena on tukea kylien elinvoimaisuutta ja saada sitä kautta hieno maisema säilymään myös tuleville polville.

Maisemanhoitoalueet perustetaan tiiviissä yhteistyössä paikallisten toimijoiden, kuten kyläyhdistysten ja kuntien kanssa. Maisemanhoitoalue on siis alueen maanomistajien ja osallisten keskinäinen sopimus, jolla sitoudutaan tiettyihin maisemahoidollisiin toimenpiteisiin. Toimenpidesuosituksot sisällytetään perustamispäätökseen. Perustamispäätöksessä mainitut toimenpiteet eivät kuitenkaan saa aiheuttaa kiinteistön omistajalle merkityksellistä haittaa.

Maisemanhoitoalueita hoidetaan hoitosuunnitelman mukaan ja suunnitelman toteuttamiseen on maisema-aluestatuksen avulla mahdollista hakea ulkopuolista rahoitusta esim. talkoisiin, raivaustöi-

hin ja matkailun edistämiseen. Näillä voi olla myös positiivisia taloudellisia seurannaisvaikutuksia suorien maisemavaikutusten ohella. Viime kädessä hoitosuunnitelman toteutus on kuitenkin kiinni paikallisista asukkaista ja heidän aktiivisuudestaan.

Viihtyisän ympäristön lisäksi maisemanhoitoalueiden status voi olla paikallisen identiteetin ja yhteisöllisyyden kannalta tärkeä asia. Konkreettisimmillaan maisemanhoitoalue tuo paikalliset vakituiset ja vapaa-ajan asukkaat yhteen talkoiden ja muun yhteistoiminnan myötä. Maisemanhoitoalueiden yhteydessä perustetut neuvottelukunnat ovat hyviä keskustelufoorumeita ja kansalaisvaikuttamisen välineitä. Maisemanhoitoalueita on tällä hetkellä vielä Suomessa hyvin vähän, joten ministeriö on pysynyt rahoittamaan alueiden hoitoa vuosittain n. 5000-10000 eurolla.

15 MAISEMAN HYÖDYNTÄMINEN MATKAILUN EDISTÄMISESSÄ

Maisema on vahvana vaikuttajana matkailussa: se on yksi tärkeimmistä tekijöistä, joka luo elämyksiä ja vaikuttavuutta matkustamiselle. Maisema-arvojen tunnistaminen ja selvittäminen voikin olla hyödyksi paikallisen matkailu- ja hyvinvointiliiketoiminnan kehittämisessä. Maisema voidaan yhdistää mm. eko-, hyvinvointi- ja maatilamatkailuun.

Maisema edistää ihmisten hyvinvointia. Maiseman ja luonnon vaikutukset hyvinvointiin perustuvat ympäristön moniaistiseen kokemiseen. Maisema voidaan kokea visuaalisen ilmeensä lisäksi kokonaisvaltaisesti elämyksenä, johon kuuluvat myös äänimaailma ja mielikuva alueesta.

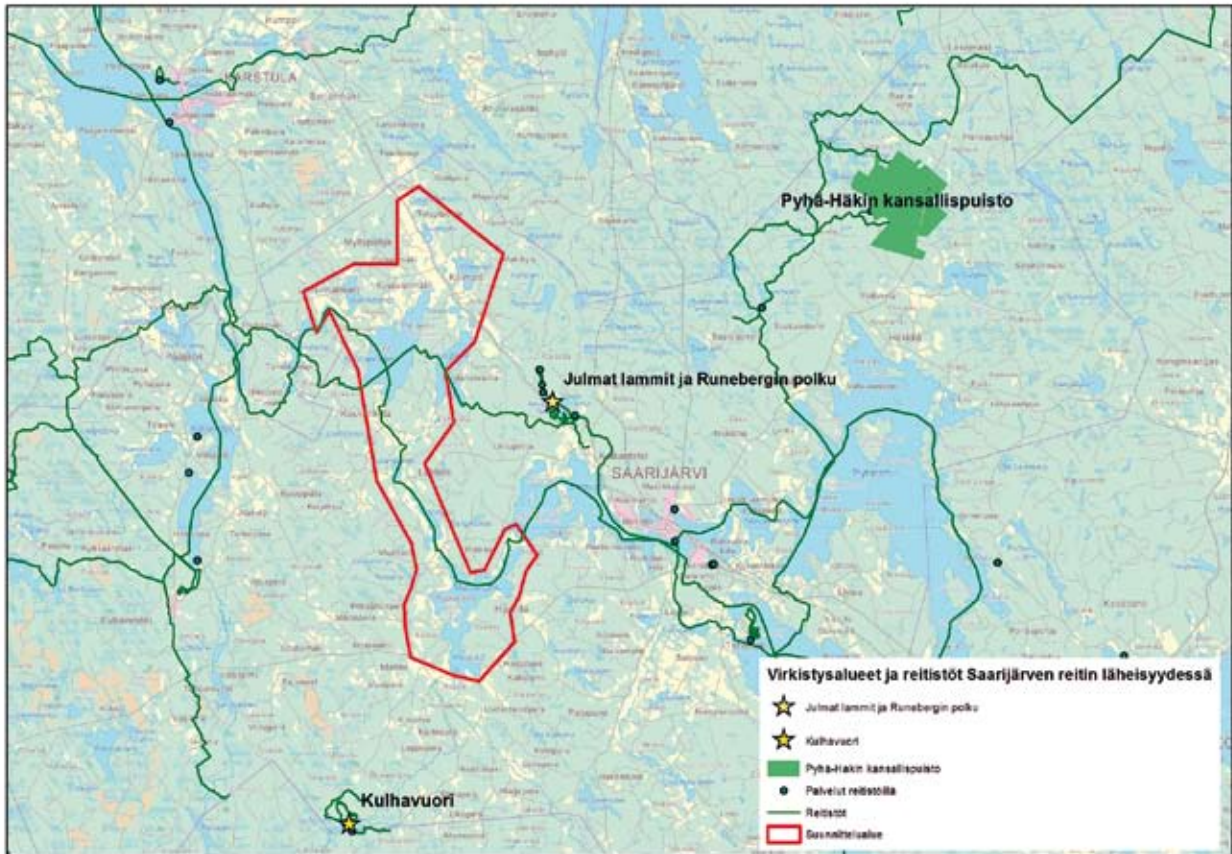
Maiseman tuotteistamisessa luodaan maisemasta palvelutuote, joka antaa mahdollisuudet elämyksien kokemiselle selkeän palvelukonseptin avulla, ja joka on helppo ostaa. Maisemapalveluiden tuotteistamisessa olennaista on myös paikan nimen ja tuotteen yhdistäminen, nimen brändäys, sekä selkeiden ja turvallisten reittien luominen. Paikan toimijoiden verkostoituminen vahvistaa brändiä, ja yhdessä pystytään luomaan laajempia palvelukokonaisuuksia, jotka tukevat maisemapalveluita.

Maiseman tuotteistamisen lähtökohhta on maisemasta syntyvän mielikuvan vahvistaminen, elämyksellisyys syventäminen ja yksilöiminen. Maisema on vahvasti kytköksissä alueen identiteettiin: maisema muodostuu alueen luonnosta, historiasta ja nykyisistä toimista. Maisemasta voidaan luoda palvelutuote vahvistamalla maiseman luomaa imagoa. Maiseman vaikuttavuutta vahvistavia tekijöitä ovat esim. maisemaan liitetyt tarinat, henkilöhahmot tai hyvä ruoka. Nämä tekijät lisäävät maiseman tuoman elämyksen vahvuutta ja luovat merkitystä maisemalle.

15.1. Suunnittelualueen maiseman tuotteistusvinkkejä

15.1.1. Virkistysalueet ja reitit lähistöllä

Saarijärven alueen patikointi- ja hiihtoreitit, ratsastusreitit, pyöräilyreitit ja melontareitit löytyvät listattuna ja kartoille merkittyinä sivustolta <http://www.luontoreitit.fi/luontoreitit> sekä Saarijärven kaupungin sivuilta <http://www.saarijarvi.fi/palvelut/ladut-seka-ulkoilu-ja-luontoreitit>.

Saarijärven reittiä pitkin voi meloa Kyyjärveltä Karstulan ja Pylkönmäen kautta Saarijärvelle asti. **Saarijärven koskireitti** on pituudeltaan 80 km ja sen varrella on 22 koskea. Reitiltä on mahdollista jatkaa vesistön sivuhaaroille tai Summasjärveltä Seitsemän järven reitille, Keiteleelle tai Päijänteelle. (Saarijärven Seudun Yrityspalvelu Oy). Vesiretkeilyreitti on merkitty myös Keski-Suomen maakuntakaavaan. Maakuntakaavassa vesireittiä on kuvattu: ”Ytimen muodostavat virkistysalueet, matkailupalvelujen alueet ja Saarijärven matkailun ja virkistuksen vetovoima-alue, toiminnallinen ydin on vesiretkeily.” Reitillä on rantautumispaikkoja Tuhmajoella, Kalmarinselällä, Kalmukosken Sahilla, Haapakoskella, Lehtolan koululla, Muittarissa ja Riekkonkosken niskassa (Laitinen 1994).

Runebergin eräpolku on 12 km luontopolku, joka kiertää Kolkanlahdessa seutuja, joissa Runebergin tykkäsi tehdä kävelyretkiään. Reitillä sijaitsee myös Runebergin lähde. Julmien lampien ympäristössä kulkeva 3 km pituinen lenkki on osa tätä Runebergin luontopolkua. Reitti on merkitty maastoon sinisin tolppamerkein, jotka esittävät J.L. Runebergin kasvoprofiilia.

Kauempana suunnittelualueesta koillisessa sijaitsee **Pyhä-Häkin kansallispuisto** koskemattomine aarniometsineen, jossa vanhimmat puut ovat jopa 500-vuotiaita.

Suunnittelualueen lounaispuolella Mahlun kylän reunalla sijaitsee Keski-Suomen korkeimpiin mäkisiin (260 mpy) kuuluva **Kulhavuori**. Kulhavuoren ympäristö on luonnonsuojeluetta. Kulhavuoren vieressä on myös Syväojan rotko. Kulhavuoren ja Syväojan alueella kulkee n. 3 km mittainen luontopolku.

15.1.2. Runoilijan ja maalarien maisemissa

Saarijärven reitin erämaaisemat ja kansan elinolot ovat vaikuttaneet myös kansallisrunoilijamme J. L. Runebergin tuotantoon. Runeberg toimi nuorena ylioppilaana vuosina 1823-25 kotiopettajana Saarijärvellä kapteeni Erik Gustaf af Enehjelmin luona Kolkanlahden kartanossa ja kruununvouti Daniel Philip Danielsonin luona Kalmarin kartanossa. Tämä ajanjakso teki suuren vaikutuksen nuoren runoilijan elämään ja vaikutti hänen koko myöhempään tuotantoonsa. Sisäsuomalainen maisema ja kansan elinolot heijastuvat etenkin runoissa Saarijärven Paavo, Hirvenhiihtäjät ja Hanna-runoelma sekä Vänrikki Stoolin tarinoissa. (*J. L. Runebergin sivusto*). Kolkanlahden ja Kalmarin välisiä maisemia kuvaa myös Maamme-laulun kolmas säkeistö (*Silén 2007*):

*Ovatpa meille rakkahat
koskemme kuohuineen,
ikuisten honkain buminat,
täht'yömme, kesät kirkkakat,
kaikk'kuvineen ja lauluineen
mi painui sydämeen.
(Maamme –laulun kolmas säkeistö, käännös Paavo Cajander)*

*Vi älska våra strömmars brus
Och våra bäckars språng
Den mörka skogens dystra sus,
Vår stjärnenatt, vårt sommarlju.
Allt, allt, vad här som syn, som sång
Vårt hjärta rört en gång*

Kolkanlahden tilan päärakennukseen on perustettu Säätyläiskotimuseo Runebergin muistoksi. Kolkanlahden ja Kalmarin välisellä Julmien lampien luonnonsuojelualueella voi retkeillä myös Runebergin polulla niissä maisemissa, joissa Runebergilla oli tapana käydä metsällä riistaa etsimässä. (*J. L. Runebergin sivusto*).

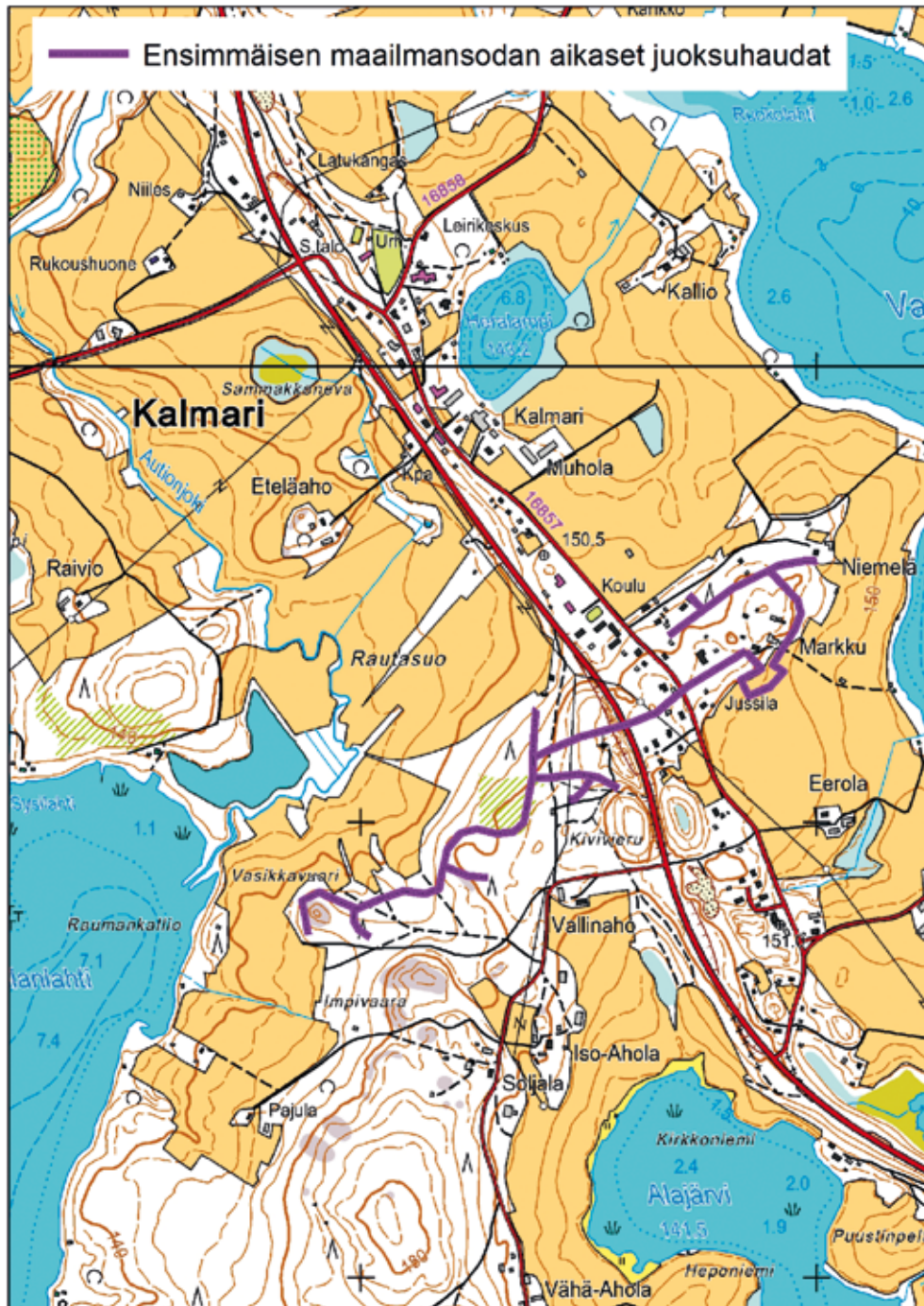
Myös taidemaalarit Akseli Gallen-Kallela, Magnus Enckell ja Wilho Sjöström ovat viettäneet aikaa Saarijärven reitillä maalaten kansallisromanttisen aatteen innoittamia maisemamaalauksiaan. Akseli Gallen-Kallelan tiedetään retkeilleen jossain päin Saarijärveä 1900-luvulla piirtämässä luonnoksia ja hahmottelemassa erämaaisemia, joita hän ilmeisesti käytti mm. Seitsemän veljeksien kuvituksiin. Magnus Enckell vietti aikaansa Riekon talossa kesinä 1915 ja 1916. Hän on todennut ajastaan Saarijärvellä, että ”täällä on todella hyvin vaihtelevaa ja romanttista luontoa ja täällä on minulle aiheita kuinka paljon tahansa, ja maalaankin aamusta iltaan.” (*Finnika*). Hän maalasi Saarijärvellä pääasiassa maisemia ja pari onkija-aiheista työtä. Maisemat olivat hänelle uusi aihealue samoin kuin siirtyminen symbolismista ja niukasta väriasteikosta kohti ranskalaishenkistä kolorismia. (*Jyväskylän taidemuseo*). Wilho Sjöström hakeutui Keski-Suomeen Saarijärvelle ja Viitasaarelle etsimään suomalaista maisemaa ja kansaa. Hän vietti Keski-Suomessa yli kaksi vuotta. (*Jyväskylän taidemuseo*).

15.1.3. Vallit ja tykkitie

Kalmarin kylällä Valkeisen ja Kalmarinselän välisellä kankaalla sijaitsee ensimmäisen maailmansodan venäläisjoukkojen vallitusrakenteiden jäännöksiä. Venäläiset rakensivat vallihautoja vuosien 1915-1917 välisenä aikana puolustuslinjaksi saksalaisia joukkoja vastaan, joiden oletettiin nouseva maihin Pohjanlahden rannikolla ja etenevän Pietariin Saarijärven ja Jyväskylän kautta. Vallihautoja kaivamaan komennettiin runsaasti suomalaistakin työväkeä. Ensimmäisen maailmansodan jäänteitä on myös Tykkitienä tunnettu kivetty tienpohja, joka on nähtävissä Löytänjärven puolella, paikallistie 6361:n alkupäässä sekä Iso-Aholan tien alkupäässä. (Anonyymi, Lehtonen & Lahtinen (a) 2004, Mustola 2013, Silén 2007).

Markun tilalle vievän tien varrella on opaskartta Kalmarin puolustuslinjoista. Tien eteläpuoleisessa metsässä on nähtävissä jäänteitä juoksuhaudoista.

16 KIRJALLISUUS

Anonyymi nettisivulla http://www.saarijarvi.fi/sites/saarijarvi.fi/files/atoms/files/i_maailmansota_ja_vapaus_sota.pdf (luettu 14.10.2014).

Finnica. Nettisivu: Kuvataiteen Keski-Suomea 1850-1950. <http://www.finnica.fi/keski-suomi/kuvataide/index.htm>

Grönroos, Matti. 2006-2013. Kyläteistä valtavyliin, Suomen pääteiden kuvauksia ja historiaa –nettisivu <http://www.mattigrönroos.fi/Tiet/index.htm> (luettu 27.2.2014).

Horppila-Jämsä, Liisa & Suominen, Timo. 2004. Putkilahden maisemanhoitosuunnitelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut, Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä.

Iisakkila, Leena. 1977. Perustietoa maisemaan vaikuttavista luonnontekijöistä.

J. L. Runebergin sivusto, Opetusministeriö, Svenska kulturfonden ja Suomen Kulttuurirahasto. <http://www.runeberg.net/> (luettu 27.2.2014)

Jussi Jäppinen (toim.) 2006. Viestejä maisemassa – keskisuomalainen kulttuuriympäristö. Minerva-Kustannus.

Jyväskylän taidemuseo, nettisivu. Männikkömetsät ja rantojen raidat - Keski-Suomi kulttuurin ja taiteen alkuvoimana. <http://www3.jkl.fi/taidemuseo/mista/mmapa.htm>

Keski-Suomen maakuntakaavan alueluettelon liite. Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt Keski-Suomen maakuntakaavassa. Ympäristöministeriön 14.4.2009 vahvistama. http://www.keskisuomi.fi/filebank/10825-kulttuuri_ym_www.pdf

Keski-Suomi: matkaopas, 1899. Jyväskylä : Jyväskylän kaupunginkirjasto - Keski-Suomen maakuntakirjasto, 2005 <http://www3.jkl.fi/kirjasto/keskiaineisto/matkaopas.htm> Alkuperäisjulkaisu Jyväskylä : Suomen Matkailia Yhdistyksen Jyväskylän haaraosasto, 1899

Kivelä, Reija. 2000. Keski-Suomen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 175, Keski-Suomen ympäristökeskus.

Komulainen, Minna (toim.) 2013. Maiseman tarina – Opas maisemapalveluiden luomiseen. Maa- ja kotitalousnaisten keskus. Saatavana myös sähköisenä pdf:nä <http://www.sitra.fi/julkaisu/2013/maiseman-tarina>

Koskinen, Lauri (toim.) 1994. Mahlun mäkilöillä. Mahlun kirjan kokoamistoimikunta, Saarijärvi.

Kuinka on Keski-Suomessa kuljettu? –nettisivu <http://www.finnica.fi/keski-suomi/liikenne/> on osa FINNICA KESKI-SUOMI -sivustoa. (luettu 27.2.2014).

Kuitunen, Pirjo, Kääriäinen, Sannamari, Martikainen, Esko. 1994. Saarijärven reitin luonto- ja maisemaselvitys. Jyväskylän yliopisto, Ympäristöntutkimuskeskus.

Kääriäinen, Juha ja Iivonen, Timo. (a) 2004. Hännilän kyläsuunnitelma. Saarijärven ja Pylkönmäen kylien kyläsuunnitelmat -hanke. Gummerus Kirjapaino Oy Saarijärvi 2004

Kääriäinen, Juha ja Iivonen, Timo. 2004. (b) Mahlun kyläsuunnitelma. Saarijärven ja Pylkönmäen kylien kyläsuunnitelmat -hanke. Gummerus Kirjapaino Oy Saarijärvi.

Lahnala, Eija-Liisa. 1990. Saarijärven rakennusperinnettä. Saarijärvi-Seura r.y., Saarijärven kaupunki.

Lahnala, Eija-Liisa. 1994. Saarijärven reitin kulttuurimaisemaselvitys. Karstulan, Kyyjärven ja Pylkönmäen kunnat, Saarijärven kaupunki.

Lahdenvesi-Korhonen, Leena. 2011. Viisarinmäki-Rutalahden maiseman- ja luonnonhoidon yleisuunnitelma. Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja 7/2011.

Laitinen, Kalle. 1994. Saarijärven reitin vesistöselvitys. Saarijärven kaupunki, Ympäristönsuojelutoimi.

Lehtonen, Teija ja Lahtinen, Saija (a). 2004 Kalmarin kyläsuunnitelma. Saarijärven ja Pylkönmäen kylien kyläsuunnitelmat -hanke. Gummerus Kirjapaino Oy Saarijärvi 2004.

Lehtonen, Teija ja Lahtinen, Saija (b). 2004. Lehtolan kyläsuunnitelma. Saarijärven ja Pylkönmäen kylien kyläsuunnitelmat -hanke. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Luontoreitit, Pohjoinen Keski-Suomi <http://www.luontoreitit.fi/luontoreitit>

Mahlun kyläsuunnitelma 2010-2015 <http://mahlu.fi/index.php?page=kylaesuunnitelma>

Museovirasto, ympäristöministeriö. 1993. Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16.

Museovirasto. 1999. Hiidenkiuas ja tulikukka, opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon.

Museovirasto. Muinaisjäännösten hoito http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen_perinto/muinaisjaannosten_hoito

Museoviraston muinaisjäännösrekisteri http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mj-reki/read/asp/r_default.aspx

Mustonen, Aada. 2013. Saarijärven Kalmari, Ranta-Hännilä ja Summassaari rakennusinventointiraportti, Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointihanke 2012–2014. Keski-Suomen museo.

Muhonen, Matleena. 2005. Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys, maisemallinen osaluojako. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Raatikainen, Kaisa. 2011. Maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma, Luhangan maisematie. Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja.

Rantametsien käsittelysuositus. Metsäteho ja Tapio. ISBN 951-673-162-7.

Rantanen, Paula. 2014. Koskien kuohuissa, kallioiden kupeessa –Arvajanreitillä maisemanhoitosuunnitelma (Jämsä, Kuhmoinen). Mahdollisuutena maisema –hanke, Keski-Suomen maa- ja kotitalousnaiset, Jyväskylä.

Riihimäki, Ilpo. 1993. Kalmarin kyläteillä. I. Riihimäki, Saarijärvi.

Riipinen, Miira, Leskisenoja, Katja ja Laine, Sirkku. 2003. Kalmarin ympäristön suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma. Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä.

Saarijärven kaupunki. 2004. Saarijärven pienvesistöjen rantaosa-yleiskaavan luonto- ja maisemaselvitys.

Saarijärven Seudun Yrityspalvelu Oy, Keski-Suomen luontomatkailuhankkeet. Saarijärven koskireitti ja Seitsemän järven kierros. Kyyjärvi-Karstula-Pylkönmäki-Saarijärvi. 2000. Reittikartasto 1:50 000.

Saarijärven ympäristökasvatuskohteiden esittelykortit <http://www.ksymparistokasvatus.fi>

Savolainen, Varpu (toim). 2007. Good Practices in Northern Watercourses. Community Development, River Restoration and Environmental Education. Publications of Jyväskylä University of Applied Sciences 73. NorWat project (International Approach to Northern Watercourses and their Community Development 2004-2007).

Syrjälä, Eija. 2010-2012. Ohjelmapankki Keski-Suomen ympäristökasvatuskohteista: Saarijärven ympäristökasvatuskohteet. <http://www.ksymparistokasvatus.fi/index.php?id=70> KESYTYYS -hanke

Sahinaho, Heikki (toim). 2002. Koskenkylä – Lehtola – Muittari - Riekkö Kyläkirja ... ja keskellä virtaa joki. Lehtolan Nuorisoseura, Saarijärvi.

Silén, Saija, Koskinen, Mervi, Naukkarinen, Anna ja Äijälä, Nina. 2007. Paavon portilta Palavasalmelle, Saarijärven reitin kulttuuriympäristöohjelma. Pohjoisen Keski-Suomen Toiminnallinen Kulttuuriympäristö (POTKU-) hanke. Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä.

Tiitinen-Salmela, Seija. 2009. Koskenkylän, Lehtolan ja Muittarin maisemanhoitosuunnitelma. NorWat-hanke, Metsäkeskus Keski-Suomi.

Virola, Teija. 2004. Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma, Saarijärven reitti. Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä.

Visit Saarijärvi ja ympäristö <http://www.visitsaarijarvi.fi>

Ympäristöministeriö. 1993. Arvokkaat maisema-alueet, Maisema-alue työryhmän mietintö II. Mietintö 66/1992.

17 LISÄTIETOA

www.finlex.fi

Ajantasainen lainsäädäntö.

http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta

Paikkatietoikkunan karttaikkuna kartta-aineiston tarkasteluun

www.kotiniitty.net

Tietoa perinnemaisemista, niiden hoidosta ja hoidon rahoituksesta erityisesti yhdistysten näkökulmasta.

http://perinnebiotooppi.blogspot.fi/

Perinnebiotooppien tutkimisesta, perinnebiotooppien lajistosta ja tuista asioita.

www.laidunpankki.fi

Tietoa maisemalaidunnuksesta, sopimusmallit ym.

www.mavi.fi ja www.maaseutu.fi

Ympäristötuen neuvonnalliset oppaat, erityistukien oppaat sekä perinnebiotooppien hoitokortit.

http://www.nba.fi/fi/mjhoito

Muinaisjäännösten hoito.

www.rky.fi

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt.

http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto_ja_rakennusperinto

Rakennusperintö, Kulttuuriympäristön suojelu ja hoito, kulttuuriympäristöstrategia.

http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat

Arvokkaat maisema-alueet, Kansallismaisemat, Perinnemaisemat ja rakennettu kulttuuriympäristö.

http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennusperinto/restaurointi/korjauskortit

Museoviraston korjauskortit.

http://www.d3.ymparisto.fi/d3/paikkatieto.htm

OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu, Suomen ympäristökeskus.

http://www.nba.fi/fi/tietopalvelut/tietojarjestelmat/kympariston_tietojarjestelma/kulttuuriympariston_rekisteriportaali

Museoviraston kulttuuriympäristön rekisteriportaali, muinaisjäänneökset ja rakennettu kulttuuriperintö paikkatietoaineisto.

<http://www.tunnemaisema.fi/maisemapaikka/>

Tunne maisema esittelee Jyväskylän taidemuseon samannimisen näyttelyn (17.6.-23.10.2011) teoksia, niiden taustoja sekä maisemaan ja ympäristöön liittyviä havaintoja, tehtäviä, sanastoa ja linkkejä. Maisemapaikka kertoo havainnoista ja muutoksista neljässä eri maisemakohteessa. Sivusto on osa Tunne maisema -sivustoa.

Saarijärven reitti on yksi Keski-Suomen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, jonka maisemassa keskeistä on viljelty kulttuuriympäristö vesireitin rannoilla ja näitä ympäröivät korkeat havupuumetsät. Saarijärven reitille laadittiin vuoden 2014 aikana käytännönläheinen maisemanhoitosuunnitelma Mahdollisuutena maisema, MAMA -hankkeessa. Suunnitelman tavoitteena on auttaa alueen asukkaita tunnistamaan viljelyn kulttuurimaiseman ominaispiirteitä ja kannustaa hoitamaan niitä. Maaseudun kulttuurimaisema vaatii säilyäkseen jatkuvaa hoitoa tai muuten alueet kasvavat umpeen ja pitkään hoitohistoriaan sopeutunut lajisto häviää. Saarijärven reitin maisemanhoitosuunnitelmaan on sisällytetty 41 tilan alueelta yhteensä 57 erilaista hoitokohdetta. Lisäksi suunnitelmassa on kuvattu yleisesti alueen maisemarakennetta ja kulttuurihistoriaa sekä annettu yleisohjeita erilaisten kohdetyyppien hoitoon.

Mahdollisuutena maisema, MAMA -hanke, on ylimaakunnallinen ja sen hallinnoijana toimii ProAgria Etelä-Savo/ Maa- ja kotitalousnaiset ja osatoteuttajina ProAgria Keski-Suomi/ Maa- ja kotitalousnaiset sekä Etelä-Savon ja Keski-Suomen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset). Hankkeen toteuttamisaika on 1.2.2013–28.2.2015.

ISBN 978-952-93-5039-1 (nid.)

ISBN 978-952-93-5040-7 (PDF)